

**T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI**

ÇOCUK GELİŞİMİ

ZİHİNSEL ENGELLİLER

Ankara, 2015

-
- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
 - Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
 - **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1.ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLAR.....	3
1.1. Zekânın Tanımı ve Özellikleri	3
1.1.2. Zekânın Özellikleri	4
1.2.Zihinsel Engelli Çocuklar	6
1.2.1.Temel Kavramlar ve Tanımı.....	6
1.2.2. Sınıflandırma	7
1.2.3.Tanılama	12
1.2.4.Yaygınlık.....	14
1.2.5. Nedenleri	15
1.2.6. Özellikleri.....	19
1.2.7. Eğitimleri.....	26
1.2.8. Önleme.....	39
UYGULAMA FAALİYETİ.....	44
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	47
ÖĞRENME FAALİYETİ-2.....	51
2. ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARA UYGUN ETKİNLİKLER	51
2.2. Zihinsel Engelli Çocukların Özelliklerine Uygun Araç-Gereçler	70
2.3. Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlik planlama.....	74
UYGULAMA FAALİYETİ.....	80
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	83
MODÜL DEĞERLENDİRME	86
CEVAP ANAHTARLARI	90
KAYNAKÇA.....	93

AÇIKLAMALAR

ALAN	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
DAL/MESLEK	Erken Çocuklukta Öğretmen Yardımcısı-Özel Eğitimde Öğretmen Yardımcısı
MODÜLÜN ADI	Zihinsel Engelliler
MODÜLÜN TANIMI	Zihinsel engelli çocukları tanımayı ve bu çocukların özelliklerine uygun etkinlik hazırlamayı içeren öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/24
ÖN KOŞUL	Bu modülün ön koşulu yoktur.
YETERLİK	Zihinsel engellilerin eğitimine destek sağlayarak bağımsız yaşamasını sağlamak
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç: Uygun ortam sağlandığında, zihinsel engellilerin eğitiminde bağımsız olmalarına destek sağlayabileceksiniz. Amaçlar: 1. Uygun ortam sağlandığında, Zihinsel engellileri tanıyabileceksiniz. 2. Zihinsel engellilerin özelliklerine uygun etkinlik hazırlayabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: Sınıf, erken çocukluk eğitim kurumları, özel eğitim kurumları, rehberlik araştırma merkezleri, özel ve kamu kurum ve kuruluşları, atölye Donanım: Kaynak kitaplar, bilgisayar, projeksiyon, fotoğraflar, afiş, broşür, dergiler, uyarıcı pano, asetat, fotoğraflar, CD, VCD, bilgisayar donanımları, VCD, DVD, televizyon, projeksiyon, legolar, tombalalar, yapbozlar, çeşitli kavram geliştirici eğitici oyuncaklar, kavram kartları, eğitici kitaplar, kavram kitapları, zekâ geliştiren oyunlar...
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modül içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme araçları ile kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen tarafından modül sonunda kazandığımız bilgi ve becerileri değerlendirmek amacıyla çeşitli ölçme araçları uygulanacaktır.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Çocuk gelişimi ve eğitiminde, erken çocukluk eğitimi ve özel eğitim önemli bir yer tutar. Engellilerin varlığı insanlık tarihi kadar eski olmakla beraber çağdaş anlamda eğitimleri yenidir. Anlayış ve uygulama olarak değişik aşamalardan geçmiş olan özel eğitim son yıllarda genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak kabul görmektedir.

Her çocuk birbirinden farklı bir bilişsel yapı ve yetenekler ile dünyaya gelmektedir. Çocuğun eğitimiyle ilgilenenler tarafından zihinsel engelli çocukların tanınması, onların sağlıklı bir gelişim göstererek başarıya ulaşmaları ve nitelikli olarak daha üst düzeylere çıkabilmeleri için çok önemlidir.

Bu modülde zihinsel engelli çocukların gelişim özelliklerini öğrenerek bu alandaki gelişimlerine etkili olarak yardım edebileceksiniz. Zihinsel engelli çocukların gelişim özelliklerini öğrenerek, bu alandaki gelişimlerine etkili olarak yardım edebileceksiniz. Zihinsel engellileri tanımak, zihinsel engellilerin özelliklerine uygun etkinlik hazırlamak ve uygulamak için yeni bilgi ve beceriler kazanacaksınız.

ÖĞRENME FAALİYETİ- 1

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda uygun ortam sağlandığında zihinsel engellileri tanıyabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Çevrenizde bulunan merkezlerden, her türlü kaynaktan zihinsel engelli çocukları tanılamayı, sınıflandırmayı, engel nedenlerini, önleme, yaygınlıklarını, özelliklerini, eğitimlerini araştırarak ve gözlemleyerek, gözlemlerinizi fotoğraflarla ve kamera çekimleri ile destekleyerek bilgisayar ortamında sunuş oluşturacak şekilde bir rapor haline getiriniz.
- Edindiğiniz deneyimleri arkadaşlarınıza sunarak paylaşınız.

1.ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLAR

Gelişimsel dönemde ortaya çıkan, uyumlu davranışlarda görülen yetersizliğe ilaveten genel zeka fonksiyonları açısından normalin altında olma durumu şeklinde de ifade edilen zihinsel engel ile ilgili zekanın tanımının, zihinsel engelin sınıflandırılmasının ve özelliklerinin bilinmesi gerekir. Bu nedenle bu faaliyette bu konular ele alınacaktır.

1.1. Zekânın Tanımı ve Özellikleri

Biliş, ileri zihinsel süreçleri içerir. Zihinsel süreçlerde, dikkat, algı, bellek, dil gelişimi, okuma ve yazma, problem çözme, anımsama, düşünme, akıl, yaratıcılık kavramlarını kapsayan geniş bir terim olarak ifade edilir. **Bilişsel gelişim**, doğumdan başlayarak, çevredeki dünya ile etkileşimi sağlayan ve dünyayı anlamayı sağlayan bilginin edinilip kullanılmasına, saklanmasına, yorumlanarak yeniden düzenlenmesine, değerlendirilmesine yardım eden, bütün zihinsel süreçleri içine alan bir gelişim alanıdır. Bilişsel gelişimin amacı, soyut şekilde akıl yürütme, varsayımsal durumlar hakkında mantıksal düşünme, kuralları karmaşık ve daha yüksek yapıda örgütleme olarak görülür.

Piaget'e göre bilişsel gelişim, organizmanın doğumdan ölümüne kadar farklı basamaklardan geçerek düzenli olarak niteliksel bir değişim içine girmesi olarak tanımlanır.

Bilişsel gelişim ve zekâ birbirinin destekleyicidir. Bilişsel etkinlikler zekâ gelişimine katkı sağlar. Zekâ düzeyi ise bilişsel etkinliklerin ürünü ile ilişkili olarak ortaya çıkar. Çocukların hepsinin gelişimsel becerileri, temel düzey olarak aynı yaşta aynı oranda gelişmeyebilir. Bazı çocuklar herhangi bir yaşta diğer çocuklara oranla daha avantajlı ya da

dezavantajlı olabilir. Bu çocuklar, yaşitlarından daha erken konuşabilir matematiksel ve mantıksal işlemleri daha çabuk yapabilirken daha geç anlayanlarda olabilir. Daha kolay hatırlarlar. Çocukluktaki bu ilerlemeler ve bilişsel düzeydeki temel değışiklikleri zekâ olarak ifade edilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Zekâ, insan beynini karmaşık yeteneğini ortaya koyar. Zihnın birçok yeteneğinin uyumlu çalışması sonucu ortaya çıkan yetenekler bileşenidir. Yeteneklerin uyumlu ve birbiriyle ilişkili çalışması sonucu zihinsel fonksiyonlar yürütülür. Zekâ kendini bireyin davranışlarında gösterir. Bilinçli olan her davranışın ürünü zekâdır. Zekâyı tanımlamak için şu kelimelerin “Sonuçları olumlu olma yeteneğine sahip olma”, “hemen ve çabuk öğrenme”, “sebat”, “yaratıcı hayal gücü”, “iyi bir şekilde duygusal ve estetik ayırıştırma yeteneği” kullanılması önerilmektedir.

Binet’e göre zekâ, iyi akıl yürütme, iyi hüküm verme ve kendi kendini aşma kapasitesi olarak açıklanmıştır.

Weshler’e göre zekâ, “Bireyin amaçlı davranma, mantıklı düşünme ve çevresiyle ilişkilerinde etkili olma kapasitesinin tümüdür.” olarak tanımlanır.

Thorndike’a göre zekâ, birçok düşüncesel yeteneklerin karışımından meydana gelir. Thorndike zekâyı, mekanik, sosyal ve soyut olmak üzere üçe ayırarak incelemiştir. Mekanik zekâyı, alet, cihaz kullanma ve makine işletebilmede; sosyal zekâyı, insanları anlama, kişiler arası ilişkileri görüp bunlara göre davranabilmede ve soyut zekâyı, sözcükler, sayılar, formüller gibi sembollerle düşünmede, bilimsel ilkeleri kavramada etkin olan zekâ olarak tanımlar.

1.1.2. Zekânın Özellikleri

Piaget, zekâ için katı, bağlayıcı ve sınırlı tanımlar vermekten kaçınmıştır. Piaget’e göre zekânın özellikleri şunlardır:

- Zekâ, biyolojik uyumun özel bir halidir. Bu uyum bireyin çevresi ile etkileşim kurmasını yardım eder.
- Zekâ bir çeşit dengedir. Zihinsel yapı ile çevre arasında devamlı olarak gelişen, yenilenen dinamik bir dengenin ifadesi olarak görülür.
- Zekâ yaşayan ve eylemlerde bulunan zihinsel işlemler sistemidir. Bilgi edinmek için eylem gereklidir. Çocuklar eylemlere girerek, çevresini keşfedecek ve bir şeyler öğrenecektir.

Başka bir ifadeyle zekâ, bireyin sahip olduğu beden, sosyal yetenek ve fonksiyonlarının bütünleşerek oluşturduğu çok yönlü öğrenme, öğrenilenlerden yararlanma, uyum sağlama ve yeni çözüm yolları bulabilme yeteneği olarak tanımlanabilir.

Düzy	Zeka Bölümü Puanları
➤ Hafif düzeyde yetersizlik	➤ 50-55'den 70'e
➤ Orta düzeyde yetersizlik	➤ 35-40'tan 50-55'e
➤ Ağır düzeyde yetersizlik	➤ 20-25'ten 35-40'a
➤ Çok ağır düzeyde yetersizlik	➤ 20-25'ten daha aşağı

Tablo 1.1: Zekâ bölümlerine göre zekâ sınıflandırılması

6 yaşından küçük, problemi olduğu düşünölen çocuklar için uygulanan değerlendirme aracı, Ankara Gelişim Tarama Envanteridir. 6-16 yaş grubu çocuklar ve ergenler için ölkemizde kullanılan 'Weschler Çocuklar İçin Zekâ Testi'dir.

Zeka testleri çocuğun olası akademik başarısı hakkında bilgi vermekle birlikte ama yaratıcılık, motivasyon, duygusal durum, uyum becerileri ve motor yetenek hakkında bilgi vermemektedir. Bu şekilde sınıflandırılan zekâ, kalıtım ve çevreden etkilenir.

Kalıtım, bireyin anne ve babadan genler yoluyla getirdiği özellikler olarak tanımlanabilir. Zekâ doğuştan gelen bir özelliktir. Büyük ölçüde kalıtımın etkisiyle belirlenir. Kalıtım, zekânın kapasitesinin şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Çocuğun zekâ potansiyeli anne babasının zekâ potansiyeline benzerdir. Gebelik süresince annenin iyi beslenmesi, bebek doğduktan sonra bebeğin yeterli ve dengeli beslenmesi zekâ gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Zekânın üzerinde genetiğin rolü büyüktür. Fakat sadece genetikle açıklanamaz.

Çevre, çocuk doğuştan getirdiği zihinsel potansiyelini kullanmak ve yeteneklerini geliştirmek için zengin uyarıcılarla donatılmış bir çevreye ihtiyaç duyar. Zengin uyarıcı çevrenin zekâ bölümünü bir miktar artırdığı gözlenmiştir. Örneğin, orta sosyo-ekonomik düzeydeki bir kişi, olumsuz çevresel koşullar içinde yetişecek olursa zekâ bölümü düşerken, aynı zekâ bölümüne sahip bir kişi, zengin uyarıcı bir çevrede yetişecek olursa zekâ bölümü yükselebilir. Zekâ gelişiminin hızlı olduğu erken çocukluk döneminde çevresel uyarıcıların önemi büyüktür.

İlk yıllarda yeterli beslenme, gelişmeyi sağlayan uyaranların yeterliliği, çocuğa gerekli ilginin gösterilmesi zekâyı olumlu yönde etkileyecektir. Çocuğa gösterilen ilginin ve uyaranın yetersiz oluşu zekâca sahip olduğu potansiyelin tam olarak ortaya çıkmamasına neden olur. Ancak bireyin başarısına zekânın yanında, zekâ testlerinin belirleyemediği birçok yetenek, ilgi kişilik özellikleri ve bilinmeyen diğer faktörler de etki etmektedir. Kişilik farkları, psikolojik etkenler, geçmiş yaşantılar, eğitim, çevresel etkenler, güdüler, deneyim gibi pek çok etmen aynı zekâ bölümüne sahip bireylerin zekâlarının farklı yönlerde gelişmesine ve farklı davranmalarına yol açmaktadır. Aynı zekâ bölümüne sahip bireylerin değişik alanlarda yeteneklere sahip olması da mümkündür. Çünkü zekâ pek çok alandaki yeteneği içine almaktadır.

Zekânın gelişmesi ilk yıllarda hızlı iken, sonraki yıllarda yavaşlar. Genel olarak zekânın %75'i ilk dört yaşta gelişmekte, yirmi beş yaşına kadar gelişimini sürdürmekte, sonra duraklamakta, yaşlılık dönemindeki fizyolojik değişimlerle birlikte gerilemektedir.

Araştırmalar çocuklarıyla ilgili ve sorumluluklarının bilincinde olan anne babaların çocuklarının daha zeki olduğunu ortaya koymaktadır. İlk doğan çocukların ailelerinde gördükleri yoğun ilgi nedeniyle diğer kardeşlerinden daha zeki olduğu ileri sürülürken, farklı koşullarda yetişen tek yumurta ikizlerinin zekâlarındaki farklılıkların arttığı, daha sonra aynı aile tarafından evlat edinildiklerinde zekâ düzeylerinin benzeştiği savunulmaktadır.

Etkinlik 1 : Tartışma (münazara)

Zekâyı belirleyen faktörlerden kalıtım mı, yoksa çevre mi etkilidir konusunda iki grup öğrenci, ön hazırlık yaparak sınıfta kendilerine ayrılan sürede, konuyu tüm ayrıntılarıyla tartışırlar. Her grup, kendi fikirlerini savunmaya ve diğer grubun fikirlerini ve görüşlerini çürütmeye çalışır. Ayrıca panel, forum şeklinde de yapılabilir.

1.2.Zihinsel Engelli Çocuklar

Zihinsel engelli çocuklar, gelişim sürecinde zihinsel işlevlerde normal gelişim gösteren çocuklardan önemli derecede gerilik ve uyumsuz davranışlarda yetersizlik göstermektedir. Bu nedenle bu çocuklara yönelik kavramların ve özelliklerin ele alınması önemlidir.

1.2.1.Temel Kavramlar ve Tanımı

Günümüzde herkes tarafından kabul edilen zihinsel engelli çocuk tanımı yapılabilmemiş değildir. Konuyla pek çok meslek grubunun ilgilenmesi, her meslek grubunun konuya kendi ilgi alanından bakması, bunun yanında zihinsel engelli son derece karmaşık özelliklere sahip bir durum olması, ortak bir tanım yapılabilmesini zorlaştırmaktadır. 1940'larda Doll, zihinsel engellilik durumunu altı ölçüt sıralayarak tanımlamıştır. Bunlar;

- Zihinsel normalin altında olma,
- Bunun nedeni olarak sosyal yetersizlik,
- Gelişimde duraksamaların ve kesikliklerin olması,
- Doğuştan ya da çocukluktan zihinsel yetersizlik,
- Olgunlaşmanın gecikmesi,
- Kalıtsal nedenlerin ya da hastalıkların bir sonucu olarak yapısal kaynaklı zihinsel yetersizlik,
- Kalıcı ve iyileştirilemez bir durumun bulunması.

Doll'un karmaşık gözükken bu tanımı, daha sonraki yıllarda yapılan pek çok tanım için temel olmuştur. Davranış analizi görüşüne göre ise zihinsel engellilik 'bireyin geçmişini oluşturan olaylar tarafından biçimlendirilen davranış dağarcığının sınırlı olması' olarak tanımlanmaktadır.

➤ Zihinsel işlevlerde yetersizlik

Zekâ bölümünün belirlenmesiyle birlikte dikkat, bellek ve genellemeler yapmayı içeren öğrenme süreçlerindeki yetersizlikler ile sınırlı zihinsel işlev seviyesine bağlı olarak yaşanan tekrarlayan başarısızlıklar sonucu motivasyonda düşme de zihinsel yetersizliği gösterir.

➤ Uyumsal davranışlarda yetersizlik

Uyumsal davranışlarda yetersizlik, bireyin kendi yaşından ve kültür grubundan beklenen kişisel bağımsızlık ve sosyal sorumluluk görevlerini yerine getirememesi durumu olarak ele alınmaktadır.

Zihinsel yetersizlikle ilgili son yıllarda yapılan tanımlarda sahip olunan uyumsal davranışlar önemle ifade edilmektedir. Bu anlatıma göre, zihinsel işlevlerde yetersizlik gösteren ancak uyum davranışları yeterli düzeyde olan çocuklar hafif derecede zihinsel engelli olarak isimlendirilmektedir. Çocuk yalnızca akademik çalışmalarla ilgili uygun davranışlarda bulunmamaktadır. Bunun dışında yaşından ve kültür grubundan beklenen davranışları göstermektedir.

➤ Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

Zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan bireyi, ifade eder.

Aile: Özel eğitime ihtiyacı olan bireyin anne, baba ve kardeşleri ya da kanunen bakmakla yükümlü olan kişi veya kurum temsilcisini ifade eder.

BEP: Bireyselleştirilmiş eğitim programını ifade eder. Bireyselleştirilmiş eğitim programı, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin gelişim özellikleri, eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda hedeflenen amaçlara yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programıdır.

1.2.2. Sınıflandırma

Zihinsel engelli çocuklar homojen bir grup değildir. Kendi içlerinde önemli farklılıkları vardır. Bu nedenle zihinsel engelli çocukların sınıflandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

SINIFLANDIRMA	
Psikolojik sınıflandırma	Eğitsel sınıflandırma
➤ Hafif Derecede Zihinsel Engelliler	➤ Eğitilebilir Zihinsel Engelliler
➤ Orta Derecede Zihinsel Engelliler	➤ Öğretilebilir Zihinsel Engelliler
➤ Ağır Derecede Zihinsel Engelliler	➤ Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelliler
➤ Çok ağır Derecede Zihinsel Engelliler	➤

Tablo 1.2: Zihinsel engellilerin sınıflandırılması

Psikolojik Sınıflandırma: Zihinsel yetersizlik gösteren çocukların % 90'ına yakını hafif derecede olan çocuklar oluşturmaktadır. Bu çocuklar yaşlılarıyla karşılaştıklarında, benzerlikleri farklılıklarından çok daha fazladır. Zihinsel yetersizlikleri orta ve ağır derecede olanların tüm zekâ geriliği gösteren çocuklar içerisinde oranları ise %40 kadardır.

➤ Hafif Derecede Zihinsel Engelliler

Zekâ bölümü puanı 50 – 55 ile yaklaşık 70 arasında olan kişilerdir. Bu çocukların çoğunluğu ilkokulda başarısızlıkla karşılaşmaya kadar gelişimleri normal çocuklardan önemli bir farklılık göstermemesi nedeniyle genellikle okula başlayıncaya kadar ayırt edilemezler. Hafif zihinsel engelliliğe sahip birçok birey normale çok yakın oldukları ve zihinsel yetersizlikleri çok hafif olduğu için çevreye daha rahat uyum sağlamaktadırlar. Bu gruptaki çocuklar normal okulların özel sınıflarında eğitim görmektedirler. Bu çocukların birçoğu sınıf öğretmenlerine sağlanan danışmanlık hizmetleri ya da çocuğa sağlanan destek hizmetleri ile normal sınıflarda eğitim görmektedir... Okuma-yazma, matematik gibi temel akademik becerileri kazanmada gecikme yaşarlar. Ancak bu çocuklar ilkokul düzeyinde akademik konularda eğitilebilmekte, toplumda bağımsız yaşayabilecekleri düzeyde sosyal uyumları sağlanabilmekte, kısmen ya da tamamen desteklendiğinde mesleki yeterlilik alanlarında gelişme gösterebilmektedirler. Genellikle hafif derecede zihinsel engelli çocukların okul programında, ağırlıklı olarak temel akademik konulara, mesleki eğitime ağırlık veren iş çalışma programını kapsayan ortaokul-lise öğrenimine yer verilmektedir. Yetişkinlik çağında bütünüyle ya da kısmen geçimlerini sağlayabilecek bir iş becerisi edinebilirler

➤ Orta Derecede Zihinsel Engelliler

Zekâ bölümü puanı 35-40 ile 50-55 arasında olan kişilerdir. Zekâ yaşları yaklaşık olarak 6- 8,5 yaş arasında yer almaktadır. Dil gelişimi, sosyal, duygusal veya davranış problemleri ile temel akademik becerileri kazanmada gecikme görülmektedir. Genellikle erken çocukluk eğitimi döneminde fark edilmektedirler. Gelişim özellikleri normal çocuklardan önemli farklılık göstermektedir. Sosyal kuralları öğrenmeleri zayıftır.

Öğrenmeleri yavaştır. Basit günlük becerileri öğrenebilirler ancak motor becerilerde güçlük yaşarlar. Basit akademik becerileri ve öz bakım ile ilgili becerileri öğrenebilirler. Tanıdık çevrelerinde kendi başlarına bağımsız hareket edebilirler. Yetişkinlikte basit işleri bir yetişkin denetiminde yapabilirler. . Bu çocuklar okul yıllarında genellikle özel sınıflarda eğitim görürler. Bu çocuklara yaşamlarını sürdürebilmeleri ve üretici olabilmeleri için bireysel düzeyde destek ve danışmanlık hizmetleri sağlandığında, bu yönde başarılı ve olumlu sonuçlar alınmaktadır.

➤ Ağır Derecede Zihinsel Engelliler

Zeka bölümü puanları 20–25 ile 35–40 arasında olan kişilerdir. Bu çocukların neredeyse tamamı doğumda ya da hemen sonrasında farkına varılırlar. Zihinsel engelliğe motor problemler ile konuşma dil problemleri eşlik etmektedir. Öz bakım becerilerini bağımsız ya da gözetimle yapabilmektedirler. Günlük yaşamlarını sürdürebilecek basit motor ve iletişim becerilerini kazanabilmektedirler. İşaretleri ve sözcükleri tanıyabilir fakat uzun ve düz yazıları okumakta güçlük çekerler. Bu çocukların eğitiminde temel gelişimsel becerilerin, iletişim becerilerinin ve uyumsal davranışların geliştirilmesine odaklanarak çalışılmalıdır. Ağır derecede zihinsel engelli bireylerin eğitimlerinde özbakım (tuvalet, giyinme, yeme içme) ve iletişim becerilerinin öğretilmesine ağırlık verilmektedir. Öğretim teknolojilerindeki değişimler bu gruba giren birçok bireyin daha önce öğrenemeyeceği düşünülen birçok beceriyi öğrenebileceğini, toplumda yaşamlarını sürdürebileceğini göstermektedir.

➤ Çok Ağır Zihinsel Engelliler

Zekâ bölümü puanları 20-25' in altında olan bireylerdir. Özel eğitim kurumlarına devam edememekte, genellikle ailelerinin bakım ve korumasına muhtaç olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Özbakım becerilerini gerçekleştiremezler. Konuşamazlar, etrafa ilgileri yoktur, çoğunlukla birden fazla engelleri vardır. Çocukluk döneminde ölüm oranları yüksektir.

Eğitsel Sınıflandırma: Zihinsel engelli çocukların eğitim gereksinimlerine göre sınıflandırma yapılmaktadır. Zihinsel engelli çocukların neyi öğrenip neyi öğrenemeyeceklerine, ne derecede öğreneceklerine cevap aranmaktadır. Grupların oluşturulmasında psikolojik sınıflandırmada olduğu gibi yine zekâ bölümü puanları kullanılmaktadır. Fakat psikolojik sınıflandırmadan farklı olarak grupları birbirlerinden ayıran zekâ bölümü puanları esnek tutulmaktadır.

Klasik eğitsel sınıflandırmalarda zihinsel engelliler genellikle eğitilebilir, öğretilbilir ve kurumluk ya da bağımlı olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Ancak son yıllarda demokratik eğitim anlayışının yaygınlaşması, kurumluk ya da bağımlı olarak adlandırılan grubun davranış değiştirme tekniklerine olumlu yanıtlar vermesi sonucunda bu gruba giren çocuklara ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelliler ismi verilmiştir.

➤ Eğitilebilir Zihinsel Engelliler

Zekâ bölümleri 50-54 ve 70-75 arasında olan bireylerdir. Okul çağında akademik çalışmalarda gerilik gösterirler. Ortalama üçüncü ya da dördüncü sınıf düzeyinde akademik bilgi ve beceri kazanabilirken bu düzeye normallere göre daha ileri yaşlarda ulaşırlar.

“Eğitilebilir” terimi içine giren çocukların okuma, yazma, matematik gibi temel akademik becerileri öğrenebileceklerini açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle bu çocukların özel eğitim olanaklarıyla normal ilkokul programlarından yararlanabileceklerini göstermektedir. Bu gruba giren çocuklar temel akademik becerilerin yanı sıra özbakım becerileri de öğrenebilirler, ileride yetişkinlik çağına geldiklerinde tamamen ya da kısmen geçimlerini sağlayabilecek bir iş becerisi kazanabilirler. Bu gruba yönelik özel eğitim programları bu konulara ağırlık vermektedir.

➤ Öğretililebilir Zihinsel Engelliler

Zeka bölümleri 25-35 ve 50-55 arasında olan bireylerdir. Genellikle okul öncesi dönemlerde yetersizlikleri fark edilir. Çünkü gelişim özelliklerinde normallerden önemli derecede farklılık gösterirler “Öğretililebilir” teriminin iki anlamı vardır:

Temel akademik becerilerde güçlük çekerler. Günlük hayatın gerektirdiği sosyal uyum, pratik iletişim ve özbakım becerilerini öğrenebilir. Bu çocuklara yönelik eğitim programlarında ikinci gruba giren becerilerin öğretilmesine ağırlık verilmektedir.

Öğretililebilir zihinsel engelliler yetişkinlik çağına ulaştıklarında, sosyal uyum becerilerine ilişkin olarak ev, yatılı okul ya da korumalı işyerlerinde çalışarak üretime ve kendi geçimlerine katkıda sağlayabilirler. Ancak yine de aile ve iş yaşamlarında çeşitli derecelerde başkalarının desteklerine ihtiyaç duyabilirler. Eğitim amaçları dışı bağımlılıklarını en aza indirmek olarak ifade edilebilir.

➤ Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelliler

Zekâ bölümleri 35 ve daha altındadır. Yetersizlikleri doğuştan fark edilir. Bazı basit özbakım becerilerini öğrenebilirler.

Amerikan Zihinsel Engelliler Birliği 1992 yılında zihinsel engele sahip bireyler için sağlanacak desteğin yoğunluğuna göre bir sınıflandırma yapmıştır.

➤ Aralıklı Destek Alanlar

İhtiyaç olduğunda destek sağlanmaktadır. Burada verilecek desteğin en önemli özelliği belli yaşam dönemlerini ve geçişleri kapsamıdır. Bu grupta yer alan bireyler her zaman desteğe ihtiyaç duymamaktadır. Destek gereksinimi; işini kaybetme, geçici bir sağlık sorunu gibi yaşamın geçiş dönemlerinde ortaya çıkmakta ve kısa süreli olmaktadır. Bu destek bireyin ihtiyacına göre yüksek ya da düşük yoğunlukta olabilmektedir.

➤ Sınırlı destek alanlar

Uzun ve yoğun destek vardır. Zaman sınırlaması bulunur ancak aralıklı destekten farklılık gösterir. Daha az personel ve para ile daha yoğun seviyede destek sağlanabilir.

➤ Geniş Bir Çerçeve de Destek Alanlar

İş ya da okul gibi toplumsal yaşama katılımın olduğu ortamlarda sürekli desteğe gereksinimleri vardır. Sağlanan desteğin zaman sınırı yoktur.

➤ Yaygın destek alanlar

Bu bireylerin sürekli, yüksek yoğunlukta yaşamın her alanında desteğe gereksinimi vardır. Diğer destek türlerine göre daha çok personele ihtiyaç duyulur ve daha zorlayıcıdır.

AAMR'nin 2002 yönergesinde bu sınıflandırma sistemi daha da geliştirilmiştir. 31.07.2009 tarihinde yürürlüğe giren Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde Zihinsel Öğrenme Yetersizliği terimi altında zihinsel engelliliği gösteren bireyler aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

- **Hafif düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği:** Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyan bireyleri kapsar.
- **Orta düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği:** Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine yoğun şekilde ihtiyaç duyan bireyi kapsar.
- **Ağır düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği:** Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki eksiklikleri nedeniyle öz bakım becerilerinin öğretimi de dâhil olmak üzere yaşam boyu süren, yaşamın her alanında tutarlı ve yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi kapsar.
- **Çok ağır düzeyde öğrenme yetersizliği:** Bireyin zihinsel yetersizliği yanında başka yetersizlikleri bulunması nedeniyle öz bakım, günlük yaşam ve temel

akademik becerileri kazanamaması nedeniyle yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olan bireyi kapsar.

Bu sınıflandırmada grupların tipik davranış özelliklerinin sıralanması, ZB puanlarının ölçüt olarak kullanılmaması gelişmelere uygunluk göstermektedir. Ancak grupların davranış özelliklerinde birçok eksiklik bulunması ve “gecikme durumu”, “klinik bakım” gibi yanlış anlamalara neden olabilecek kavramlar kullanılmıştır.

1.2.3.Tanıılama

Zihinsel engele sahip bireylere uygun özel eğitim hizmetlerinin sunulabilmesi için bu bireylerin zihinsel engeli olup olmadığına karar verilmesi gerekmektedir. Zihinsel engelli çocukların doğru eğitim programlarına yerleştirilmelerinin yolu doğru yapılmış değerlendirmeden geçmektedir.

Erken çocukluk döneminde çocuğun bireysel farklılıkları gelişim süreci içinde aileler tarafından “Benim çocuğunda bir sorun var.” diye algılanabilmektedir. Bu algılamının çocuğun bireysel farklılığından doğan bir özellik, bir yetersizlik ya da bir gelişim geriliğine işaret edip etmediği değerlendirilmek üzere, çocuğun tıbbi tanısı gerçekleştirilmelidir. Tıbbi tanı doğrultusunda tedavi ile birlikte eğitim hizmetleri de programlanmalı, tıbbi tedavi ve rehabilitasyon sürdürülürken destek eğitim hizmetlerine de hemen başlanmalıdır. Zorunlu eğitim döneminde tanılama süreci; öğretmenlerin ya da öğrencinin anne babasının, eldeki kanıtlara dayanarak çocuğun özel eğitim gereksinimleri olduğu yönünde belirtiler gösterdiğine ilişkin kaygıları dile getirmesiyle başlar. Bu dönemde öğrenci ile ilgili temel bilgilerin toplanması, çocuğun özel eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi ve kayda alınması, bu gereksinimlerinin normal sınıfta karşılanması için harekete geçilmesi, kaydettiği ilerlemelerin izlenmesi ve incelenmesi gerekmektedir. Tanılama sürecinde sınıf öğretmeni, rehber öğretmen-psikolojik danışman, okul müdürü, anne baba ve öğrenci iş birliği içinde çalışır.

Zihinsel engellilik tanımına paralel olarak, çocuğu zihinsel engele sahip olup olmadığını belirleyebilmek için durumun zekâ ve uyumsal davranışlar boyutlarında ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir. Bu inceleme, çocuğun davranışları ile ilgili öğretmen gözlemleri ve standart başarı testlerinin sonuçlarına göre yapılmaktadır. Müfredata dayanan değerlendirmede, görüşmeler ve sosyometri gibi tekniklerle de destek sağlanmalıdır.

Zekânın ölçülmesi: Bireyin zihinsel işlevde bulunma düzeyi zekâ testleri ile belirlenmektedir. Zihinsel engelli çocukların tanılanmasında yaygın olarak kullanılan güvenilirlik ve geçerliği en yüksek ölçekler Stanford - Binet ve Wechsler (WISC-R) ölçekleridir. Zekâ testleri, özellikle zihinsel engelin tanımlanmasında bir araç olarak kullanmaya başladıktan sonra çeşitli eleştirilere uğramıştır. Yapılan eleştirilerin bir bölümü doğrudan testlere, bir bölümü testleri uygulayanlara bir bölümü uygulama süreçlerine ilişkindir. Bunlara ek olarak test uygulamaları sonucunda elde edilen puanların çeşitli istatistiksel ve yönetsel hatalar içerdiği, puanların zaman içerisinde ciddi farklılıklar gösterdiği eleştiri konusu yapılmaktadır.

Uyumsal davranışların belirlenmesi: Uyumsal davranışların açık ve net bir tanımının yapılamayışı, bu davranışların ölçülmesini zorlaştırmaktadır. Yaygın olarak kullanılan ve en

çok bilinen iki uyumsal davranış ölçeği vardır. Bunlar, Uyumsal Davranış Ölçeği (ABS), ve Vineland Sosyal Olgunluk Ölçeğidir.

Ülkemizde halen kullanılmakla birlikte, sosyo-ekonomik yönden şanssız ve azınlık gruplarına uygulandığında yanıltıcı olabilmektedir. Bunun nedeni, bu ölçeklerin orta sınıf ve çoğunluğu teşkil eden ailelerden gelen çocuklar üzerinde geliştirilmiş, geçerlik ve güvenilirliğinin yapılmış olmasıdır. Bundan dolayı, çocuğun ve ailesinin geleceğini çeşitli yönlerden etkileyecek olan tanılama ve değerlendirmede daha kesin ve geçerli süreçlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Başka eleştiri zihinsel engellilik kavramına getirilen yeni bir bakış açısından kaynaklanmaktadır. Buna göre zihinsel yetersizlik davranışsal / sosyal engelleri içeren gelişimsel bir sorundur. Bu doğrultuda, değerlendirme süreçleri çocuğa uygun eğitim programlarının hazırlanması için gerekli bilgileri içermeli ve eğitim uygulamaları sırasında çocuğun durumu sürekli olarak değerlendirilmelidir.

Değerlendirmede göz önünde bulundurulacak hususlar AAMR'nin 1992 yönergesi'nde değerlendirmede göz önünde bulundurulacak hususlar şunlardır:

- Bireyin değerlendirilmeye alınması için ciddi nedenler olmalıdır. Her öğrenme ve davranış sorunu gösteren çocuk değerlendirmeye konu edilmemelidir.
- Çocuğun ailesi değerlendirmeye izin vermeli ve değerlendirmenin devamında yapılacak herhangi bir belirleme, yerleştirme ve eğitim programı kararına katılma ve itirazda bulunma hakkına sahip olmalıdır.
- Değerlendirme işlemleri yalnızca yeterli niteliklere sahip, sertifikalı veya belgeli meslek mensupları tarafından yapılmalıdır.
- Değerlendirme işlemleri görme, işitme, sağlık ya da harekette belirli bozukluğu olanlar dikkate alınarak gerekli düzenlemelere gidilmeli ve standardize edilmiş bazı testler üzerine değişikliklere gidilerek geçmiş, kültürü ya da dili genel nüfustan farklılık gösterenlere uyumlu hale getirilmelidir.
- Kişinin işitme ya da sağlık sorunları olduğundan kuşku edildiğinde uzman görüşüne başvurulmalıdır. Böylece değerlendirmede olası bir yanlışlık önlenmiş olur.
- Sonuç ve öneriler, kişiyi yakından tanıyan insanlarla yapılan görüşmelerden ve kişinin davranışlarının gözlenmesinden elde edilen tüm bilgiler esas alınarak yapılmalıdır. Tanılama çok boyutlu olmalı, ZB gibi tek bir unsura dayalı olmamalıdır.
- Önceki kararları doğrulamak ya da düzeltmek, kişinin gelişiminde uygulanan programın değiştirilmesini gerekli kılabilecek iniş çıkışları göz önünde

bulundurabilmek için belirli aralıklarla yeniden değerlendirilmeler yapılmaktadır.

- Kişiler değerlendirme işlemlerini reddetme haklarını kullanabilmeli, dolayısıyla kendilerini tanılama sürecinde ve/veya öngörülen hizmetlerden uzak tutulabilmelidirler.

1.2.4.Yaygınlık

Geçmişte ve günümüzde zihinsel engelli çocukların genel nüfus içerisindeki yaygınlık oranlarının belirlenmesine ilişkin pek çok araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçları sıralandığında en düşük oran % 0.5, en yüksek oran ise % 23 olmaktadır.

Araştırma sonuçlarında ortaya çıkan bu farklılıklar temelde, araştırmalarda benimsenen zihinsel engelli tanımlarının ve izlenen yöntemlerin farklı oluşundan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte araştırma sonuçları genellikle % 3 oranına yakın sonuçlar vermektedir.

Zekâ engelliliğinin geleneksel yaygınlık oranı tahmini %3'ü göstermektedir. Bu açıklamaya göre ülkemizde yaklaşık 7 milyon bireyin zihinsel yetersizliği olduğu tahmin edilmektedir. Geleneksel yaygınlık değeri %3'ten hareket eden Kauffman ve Payne bu değer yetersizliğin psikolojik sınıflandırma yapılarak ağırlık derecelerine göre dağılımı hafif grupta %2.3 orta grupta %0.6 ağır ve çok ağır grupta %0.1 olmaktadır.

Zihinsel engel, öğrenme ve davranış problemi olan çocuklara hizmet veren her programda erkeklerin sayısı kızlardan fazladır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin yaklaşık %90'ını oluşturulan hafif derecede zihinsel engelliler genellikle okula başlayana kadar farkına varılmazlar. Okula başladıklarında özellikle akademik çalışmalarda karşılaştıkları güçlüklerin bir sonucu olarak yetersizlik durumları ortaya çıkar. Bundan dolayı okul çağında zihinsel engel oranında ciddi artışlar olmaktadır.

Ancak yapılan bütün araştırmalarda zihinsel engelliğin yalnızca zihinsel işlevlerde engellilik boyutu dikkate alınmıştır. AAMD'nin ikinci ölçüt olan uyumsuz davranışlarda yetersizlik boyutu araştırmalarda dikkate alınmamıştır. Çünkü uyumsuz davranışları ölçmede pek çok zorluk bulunmaktadır. Bununla birlikte her iki ölçüt birlikte dikkate alındığında zihinsel engelli çocukların yaygınlık oranının % 1 olacağı tahmin edilmektedir.

Eğitsel Sınıflandırmaya Göre Zihinsel Engelin Kendi İçindeki Dağılımı	
Engel türü	Engel yüzdesi
Çok ağır derecede	% 1.5
Ağır derecede	% 3.5
Öğretilbilir düzey	% 6
Eğitilebilir düzey	% 89

Tablo 1.3: Zihinsel engelin kendi içindeki dağılımı

Yaygınlık oranının, yaşanılan bölgenin şehir ya da kırsal olması, şehirdeki yaşamın, kırsaldaki yaşamdan daha karmaşık olması, değişken sosyo-ekonomik düzeyi, mevcut tutum, politika ve uygulamalardan önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir.

1.2.5. Nedenleri

Zihinsel engelliliğin nedenlerinin bilinmesi bu bireyler için alınacak tıbbi ve eğitsel kararlar ile zihinsel engeli önleme çalışmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak bireyin zihinsel engelinin nedenini ortaya çıkarmak güçtür. Kişinin zihinsel engeli tek bir nedene bağlı olmayabilir.

Zihinsel engelin nedenleri genellikle oluşum zamanına göre ve türüne göre incelenmektedir.

Zaman	Tıbbi	Sosyal	Davranışsal	Eğitimsel
Doğum öncesi	1-kromozom bozuklukları 2-sendromlar 3-metabolik bozukluklar 4-kaba beyin hastalıkları 5-annenin hastalıkları 6-annenin doğum yaşı	1-yoksulluk 2-annenin yetersiz beslenmesi 3-aile içi şiddet 4-doğum öncesi annenin bakımının yetersizliği	1-uyuşturucu kullanımı 2-alkol kullanımı 3-sigara içme	1-ailenin bilişsel güçlüğü'nün olması, destekten yoksun olma 2-ebeveynliğe hazırlıkta yetersizlik
Doğum anı	1-prematürelilik 2-doğum incinmeleri 3-yeni doğan hastalıkları	1-doğum bakımının yetersizliği	1-ailenin çocuk bakımını reddetmesi 2-ailenin çocuğu terk etmesi	1-tıbbi servislerden yoksun olma

Doğum sonrası	1-travmatik beyin yaralanmaları	1-yetersiz çocuk bakıcılığı	1-çocuk istismarı ve ihlali	1-yetersiz çocuk bakımı
	2-yetersiz beslenme	2-uyarıcı eksikliği	2-aile içi şiddet	2-gecikmiş teşhis
	3-menenjit	3-ailenin yoksulluğu	3-güvenlik önlemlerinin yetersizliği	3-yetersiz erken önleme servisleri
	4-havale	4-ailede kronik hastalıklar	4-sosyal yoksulluk	4-yetersiz özel eğitim servisleri
	5-dejeneratif bozukluklar	5-kurum hastalığı	5-zor çocuk davranışları	5-yetersiz aile desteği

Tablo 1.4: Oluşum zamanına ve türüne göre zihinsel engel nedenleri

Zihinsel engellilik nedenleri **Amerikan Zihinsel Engelliler Birliği** tarafından (1983) dokuz grupta incelenmiştir. Bu gruplama günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu nedenler;

Bulaşıcı Hastalıklar ve Zehirlenmeler: Hamilelik esnasında geçirilen bulaşıcı hastalıklar bebekte zihinsel engelliliğe neden olabilmektedir. Kızamıkçık (rubella), frengi, menenjit, ensefalit (beyin iltihabı), AİDS ve toksoplazma (kan zehirlenmesi) gibi hastalıklar bebeğin doğum öncesindeki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ayrıca hamilelikte annenin ilaç, alkol, sigara, LSD, eroin, morfin ve kokain gibi maddeleri kullanımı ve kurşun zehirlenmesi de bebekte zihinsel engelliliğe neden olabilir. Doğum sonrasında çocuğun geçirdiği menenjit, beyin iltihabı gibi bulaşıcı hastalıklar ve zehirlenmeler beyinde çeşitli bozukluklara neden olabilmektedir. Bundan dolayı çocuğun zihinsel işlevlerinde çeşitli derecelerde yetersizlikler meydana gelmektedir. Beynin sinir sisteminde meydana gelen bozukluğu iyileştirmek günümüzün tıbbi olanaklarıyla çoğu kez mümkün olmamaktadır.

➤ Yaralanma ve fiziksel etkiler:

Henüz doğmamış ya da yeni doğmuş bir bebeğin beyin yapısı, travma ve fiziksel etkilere açıktır. Çocuk doğmadan önce, doğum esnasında ve doğum sonrasında meydana gelen hasarlar (örneğin beyne yeterli oksijen gitmemesi sonucu), çocuk istismarı ve ihmali nedeniyle (örneğin dayak, düşme, çarpma trafik kazaları gibi) meydana gelen fiziksel hasarlar, doğum esnasında ve bebek doğduktan sonra röntgen ışınlarına maruz kalma zihinsel engelliliğe neden olabilir. Bu durumlar beyinde çeşitli yetersizliklere neden olabilmektedir.

➤ Metabolizma ve beslenme bozuklukları:

Sağlıklı bireylerde alınan besin maddeleri vücutta belirli bir biçim ve sıra içerisinde birtakım işlemlerle değişikliklere uğramaktadır. Metabolizma olarak adlandırılan bu süreç bazı bireylerde çeşitli nedenlerle sağlıklı olarak işlememektedir. Bu durumda ortaya çıkan zehirli maddeler, organizmanın bütününe gelişimini dolayısıyla beyin gelişimini engellemektedir. Bu maddeler vücutta birçok sorunun yanında beyin hasarına da neden olmaktadır. Günümüzde en sık rastlanan metabolizma hastalıkları **fenilketonüri, galaktozemi ve endokrin** bozukluklarıdır. Akriba evliliğinin yaygın olduğu ülkemizde batı

ülkelerine göre genetik metabolizma hastalıkları daha sık görülüyor. Örneğin ciddi zihinsel engelliğe neden olan fenilketonüri hastalığının batılı ülkelerde 10 binde bir, ülkemizde 3-4 binde bir görülen bir hastalıktır. Erken tanı ve sıkı diyet tedavisi ile tamamen sağlıklı gelişme sağlanmaktadır.

Erken önlem alındığında zihinsel yetersizliğin oluşmamasını ya da daha hafif düzeyde görülmesini sağladığı düşünüldüğünde, metabolizma ve beslenme bozukluklarının tanınması büyük önem taşımaktadır. Aynı şekilde hamile annenin yeterli besin alamaması ya da doğan bebeğin yeterince beslenememesi de beynin gelişimini olumsuz yönlerde etkilemektedir.

➤ Kaba beyin hastalıkları:

Beyinde engel ya da hasara neden olan, bunun sonucu olarak zihinsel engellilik durumunu yaratan ur (tümör) ve diğer hastalıkları içermektedir. Bu hastalıkların meydana gelmesinde bazen kalıtım, bazen de çevre etkili olmaktadır. Kaba beyin hastalıkları içinde, zihinsel engellilik nedeni olarak en sık rastlanan tüberozskleroz ve nörofibromatozistir.

➤ Doğum Öncesi Bilinmeyen Nedenler:

Doğum öncesinde ve sonrasında bilinmeyen bazı nedenler zihinsel engelliğe neden olabilmektedir. Bunların başında kafatasının gelişimindeki anormallikler ve diğer beyin engelleri gelmektedir. Örneğin hidrosefali (sulu kafalılık) ve mikrosefalının nedenleri tam olarak anlaşılmış değildir.

Tedavi edilmediği takdirde her iki anormallikte zihinsel geriliğin de ağır formuyla eşlik ettiği çoklu (multipl) engel oluşabilmektedir.

➤ Kromozom anormallikleri:

Sağlıklı insanların hücrelerinde 23 çift kromozom vardır. Bunlar insanın çeşitli özelliklerini belirleyen genleri taşımaktadır. Fakat bazen kromozom yapılarında bozukluklar görülebilmektedir. Bu durum kalıtım ya da sonradan meydana gelen faktörlerle açıklanmaktadır. Bu faktörlerin başlıcaları, radyasyon, ilaçlar, kimyasal maddeler, virüsler bağışıklık mekanizması, yaşlı yumurta ve sperm hücreleri olmaktadır. Kalıtsal ya da bazı çevresel etkenler sonucu kromozom yapısında görülen bozukluklardır.

Kromozom anormallikleri içerisinde en sık rastlanan Down sendromudur. Dünyaya gelen 600 çocuktan ortalama birinde Down Sendromu görülmektedir.

Klinik bulgularla yeni doğan bebekte Down sendromu tanısı koymak genellikle kolaydır. Ancak kesin tanı kromozom analizi yapıldığında ortaya çıkar. Kromozom analizi, Down Sendromunun hafif şekli olan mozaik durumunun belirlenmesinde de önemlidir. Mozaik kromozom yapısına sahip bebeklerde kromozomların bir kısmı normal yapıda olduklarından sendromun tipik özelliklerinin bir kısmı görülmeyebilir. Ayrıca zihinsel engellilikte daha hafif olur. Zihinsel engellilik tanısı olan çocukların yaklaşık % 5-6'sını Down'lular oluşturmaktadır.

Resim 1.1: Down Sendromunun Görünüş Özellikleri

Down sendromu, normalde 46 olması gereken kromozom sayısının 47 olduğu genetik bir sorundur. Down sendromu, çeşitli derecelerde zihinsel engelliliğe tipik görünümün (küçük kafa, oval ve yassı yüz, düz burun köprüsü, gözlerin iris bölümünde açık renk benekler, büyük dil, geniş boyun, kısa, geniş, düz ve kare el ve ayaklar, tek avuç içi çizgisi, dik, ince ve düz saçlar, kısa boy, esneklikten yoksun deri gibi) bulunduğu bir bozukluktur. **Down sendromlu** kişilerde genellikle kalp problemleri, görme problemleri, sindirim sistemi hastalıkları ile konuşma ve dil bozuklukları da görülebilir. Ayrıca bazılarında işitme problemleri ve sağlık sorunları olabilir.

Down sendromunun nedenleri incelendiğinde, annenin yaşı ilerledikçe görülme sıklığının arttığı görülmektedir. Yirmi yaşın altında yer alan annelerin de Down Sendromlu bebek doğurma olasılığı artmaktadır.

➤ Gebelik bozuklukları

Gebelik bozukluklarında ilk akla gelen normal gebelik süresinden sapmalardır. Erken doğum (prematüre) ve düşük doğum ağırlığı gibi gebelik bozuklukları zihinsel engellilik için risk faktörleridir. Ayrıca, geç doğum da zihinsel gerilik nedenleri içindedir. Her durumda normalden sapmanın derecesi arttıkça bebeğin zihinsel engelliliğe ek olarak çeşitli engeller gösterme olasılığı da artmaktadır. Erken doğum, geç doğuma oranla daha sık olarak engele neden olmaktadır. Erken doğum bebeğin 37. haftadan önce doğması, geç doğumun sınırı ise genellikle normal gebelik süresinin yedi gün sonrası olarak kabul edilmektedir.

➤ Ruhsal Bozukluklar

Her ne kadar çocukluk döneminde yaşanan ağır ruhsal problemler (çocukluk şizofrenisi gibi) zihinsel yetersizliğe neden olabilmekle birlikte, ruhsal bozukluk ile zekâ düzeyi arasında anlamlı bir ilişki belirlenmemektedir. Ancak bazı durumlarda ruhsal bozukluğa temel oluşturan sinirsel bozuklukların doğrudan zihinsel engelliliğe neden olduğu

bilinmektedir. Yine de ruhsal bozuklukların zihinsel engellilikle ilişkisi konusunda bilinenler sınırlıdır.

➤ Çevresel ya da psiko-sosyal dezavantaj

Zihinsel yetersizlik herhangi bir hastalık ya da anormal bir durum olmaksızın olumsuz çevre koşullarının sonucu olarak da ortaya çıkmaktadır. Zihinsel yetersizliği olan kişiler grubunun büyük bir kısmını oluşturan hafif zihinsel engellilerin nedeni genellikle bilinmemektedir. Bu gruptaki kişilerin zihinsel engelliliklerine yaşamlarının erken döneminden itibaren maruz kaldıkları zayıf sosyal ve kültürel çevrenin neden olduğu yönünde inanış bulunmaktadır. Kişinin erken dönemde içinde bulunacağı nitelikli uyarıcı çevrenin özellikle zihinsel gelişimini nasıl etkilediği düşünüldüğünde, psiko-sosyal şanssızlığın zihinsel engelliliğe yol açması olağandır.

Çevre yoksunluğuna bağlı bu soruna, erken çocukluk döneminde (0-6 yaş) diğer gelişim alanlarında da yetersizlik eşlik edebilir. Bu nedenle erken dönemde (0-6 yaş) gelişim geriliği terimi bu grup (psiko-sosyal dezavantajlı) için uygun olacaktır. Zihinsel engelli çocukların %80'inin çevresel etmenlerin sonucunda bu durumda oldukları öne sürülmektedir.

➤ Kalıtım ve çevre tartışması

Bireyin zekâsının ne kadarının çevresel özelliklerin, ne kadarının kalıtsal yapısı sonucunda oluştuğu konusu, özel eğitim ve psikoloji bilimlerinin en eski tartışma konularından biridir. Bu tartışma bir süre daha devam edeceğe benzemektedir. Günümüzde kabul edilen görüş, insan zekâsının bu iki etmenin karşılıklı etkileşimi sonucunda geliştiğidir. Bu yönüyle kalıtım bireyin ulaşabileceği zihinsel gücün sınırını çizmekte, çevre etmenleri ise bireyin bu sınıra ulaşma derecesini belirlemektedir.

1.2.6. Özellikleri

Motor gelişim: Normal gelişim gösteren çocuklarda, yaşamın ilk iki yılında çocuğun kazandığı hareketler ileride kazanılacak hareket becerilerinin temelini meydana getirmektedir. Normal gelişim içindeki çocuklar doğumdan iki yaşına kadar başını dik tutma, nesnelere uzanma, yakalama, dönme, oturma, emekleme, sıralama ve yürümeyi içeren gelişimsel sırayı izlemektedir.

Yaşamın ikinci yılından yedi yaşına kadar olan dönemde ise çocuk, koşma, topu tutma, atma, sıçrama, atlama, yakalama, fırlatma gibi becerileri kazanmaktadır. Bu beceriler tüm çocukların ortak olarak gösterdiği, yaşam için gerekli temel becerilerdir.

Zihinsel engelliliğe sahip çocuklarda tüm diğer gelişim alanlarında olduğu gibi, motor gelişim alanında da yetersizlikler vardır. Motor gelişim fiziksel gelişme ve büyüme ile bağlantılı olarak olgunlaşmaktadır. Zihinsel engelliliği olan çocuklarda genellikle metabolik ve endokrin bozukluklara ya da genetik mutasyonlara bağlı olarak fiziksel büyüme ve gelişme normal akranlarının gerisindedir. Bu durum kaba ve ince motor beceriler ile el-göz

koordinasyonunu da etkilemektedir. Zihinsel engelliliği olan çocukların sahip olduğu zayıf kaslar ve gevşek eklemler, yaşamlarının ilk yıllarından başlayarak motor gelişime ait basamaklara ulaşmada gecikmelere neden olmaktadır.

Resim 1.2: Fiziksel gelişimleri

Araştırmalarda, zihinsel engelliliği olan çocukların sosyal gelişimindeki yetersizliklerinden dolayı fiziksel aktivitelere katılmada güçlük çektikleri ya da çok az katılabildikleri ve bu durumun da çocukların motor performanslarını olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir.

Zihinsel engelli çocuklar, özellikle yetersizlikleri hafif derecede olanların, normal çocuklara en çok bedensel ve devimsel özelliklerde benzerlik gösterdikleri bilinmektedir. Bununla beraber zihinsel engellilik durumunun daha çok organik nedenlere bağlı olarak meydana geldiği orta ve ağır derecede zihinsel engellilerde bedensel ve duyuşsal engellere, buna bağlı olarak çeşitli devimsel problemlere sıklıkla rastlanmaktadır.

Zihinsel engelliliği olan çocukların motor performansları zihinsel engelliliğin türüne ve derecesine göre de farklılıklar göstermektedir. Zihinsel yetersizliğin düzeyi arttıkça motor beceri alanındaki problemler de artmaktadır. Örneğin, Zuhulin (1974) tarafından yapılan çalışmalarda 6-10 yaş arasındaki Down Sendromlu çocukların motor becerilerinin hem normal çocuklardan hem de benzer zekâ düzeyinde olan ancak Down sendromlu olmayan diğer zihinsel engelli çocuklardan daha yavaş olduğu ortaya çıkmıştır.

Down sendromlu çocukların gevşek kas tonusu, kaslarındaki zayıflık ve eklemlerde normalden çok daha fazla esneklik gibi motor gelişimin normal seyrini etkileyen problemleri vardır. Bu problemler Down sendromlu çocukların tüm hareketlerini etkilemekte, normal dışı duruşlar ve yürümede bozukluklar meydana getirmektedir. İlk yılda motor gelişimleri oldukça yavaş olup ilk yılın sonunda çok seyrek olarak oturmayı başarabilmektedirler. Ayakta durma, sıralama ve yürüme arasında normalden daha uzun bir zaman aralığı bulunmaktadır. Down sendromlu çocukların genellikle 3 yaş civarında yürümeye başladıkları görülür.

Zihinsel engelli çocukların motor gelişim özellikleri şöyledir: Bu çocukların, az troid salgısı kretenizm nedeniyle bedeni gelişmeleri tamamen duraklamış olabilir. Zihinsel engelli çocuklar da dış deformasyonları daha fazladır. Dış düzeninde anormallikler vardır. Dış çürümleri sıklıkla görülür. Bedeni gelişim daha ağırdır. Yaşıtlarından daha zayıf ve kuvvetsizdir. Zihinsel engelli çocuklar yaşıtlarına karşılaştırıldıklarında daha sık hastalanırlar. Görme işitme gibi ek bedeni yetersizlikler daha sık görülür. Psiko-motor

alanlarda da belirli derecede gerilik gösterirler. Büyük ve küçük kaslarını kullanmada güçlük yaşarlar. El göz işbirliği geç ve güç sağlanır. Ritimlere uymada zorlukları çoktur. Ritim hareketlerine alıştırmak çok alıştırma ve olumlu teşvik etmeyi gerektirir.

Zihinsel gelişim: Bu çocukların zihinsel gelişimleri bireysel farklılıklar göstermekle birlikte zihinsel süreçler ve işlevlerle ilgili bazı genel özellikleri vardır. Zihinsel engelli kişilerin öğrenmeleri güç ve zaman alıcıdır. Ayrıca bazı kavramları ya da becerileri yetişkinlikte bile tam olarak kazanmaları söz konusu olmayabilir.

Hafif bir zihinsel engelliliğe bile sahip olsalar, normal akranlarının seviyesinde öğrenebilmeleri için özel eğitim desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Zihinsel engelli çocukları normallerden ayıran en belirgin özellikleri öğrenme yetenekleridir. Zihinsel engellilerin bir öğrenme görevini yerine getirirken geçtikleri basamaklar normallerden farklı değildir. Sadece bu basamaklardan geç ve güç geçerler.

Zihinsel engelli kişilerin diğer tüm gelişimleri zihinsel durumundan etkilenmektedir. Bu öğrencilerin öğrenme kapasiteleri nasıl öğreneceklerini bilmek ya da öğrenme süreçlerinde dikkat, bellek, dil ve genelleme becerileri gibi yeterli veya etkili olabilmek için yeterli değildir. Ancak, uygun şekilde bilgiyi toplama, etiketleme, sınıflama, hatırlama ve kullanma yeteneği sınırlı olabilmektedir. Bu çocuklar soyut terim tanım kavramları, sembolleri ve genellemeleri sağlamada desteğe ihtiyaç duyabilmektedirler.

Algıları, kavramaları ve tepkileri basittir. Eşya olay ve durumları tam kapsayan ayrıntılı algı ve kavramları sağlamada desteğe ihtiyaç duyarlar. Öğrenme, hatırd tutma ve hatırlama yetenekleri ile ilgilidir.

Zihinsel engelli çocuklar, öğrenme ve diğer aktivitelere gerekli zaman dilimi içerisinde dikkatlerini odaklamada yetersiz olabilmektedirler. Dikkat süreleri kısa ve dağınıktır. Bu durum zihinsel yetersizlikler yanında güdülenme eksikliği ile ifade edilmektedir. Zihinsel engelli çocukların çoğu olumsuz çevre koşullarından gelmektedir. Ailelerin sahip olduğu çocuk sayısı çoktur. Ayrıca ailelerin eğitim düzeyi düşüktür. Bu koşullarda çocuğun öğrenmeye güdülenmesi yeterli değildir. Diğer yandan zihinsel engelli çocukların geçmişte öğrenmeye ilişkin başarısız yaşantılarının olması öğrenmeye ilişkin tutumlarını olumsuz olarak etkilemektedir. Dikkat sürelerinin kısa ve dağınık olması öğrenme aktivitesi ile ulaşılmaya çalışılan hedefe ulaşamamasına neden olmaktadır. Özellikle seçici dikkat ile ilgili sorunlarının olması dikkatlerini vermeleri gereken yere değil, yetişkinin davranışlarına odaklanmaları ile kendini göstermektedir. Ayrıca bu bireylerin, bir işi sürdürme veya yeni materyallere dikkatini kaydırma ile ilgili sorunları bulunabilir.

Bu çocukların ilgi süreleri kısadır. Çok ilginç buldukları çalışmalarda dahi kısa bir süre sonra bırakırlar. Bu süre yaş sınıf zekâ ve eğitim seviyesine göre farklılık gösterir. Zaman kavramı saat, gün, hafta, ay ve yılı tanımak, kavramak ileri sınıflarda ancak mümkün olabilir. Geç ve güç gelişen bir kavramdır.

Yakın zamanda olanlara ilgi duyarlar. Uzak gelecekle ilgilenmezler. Etkinlik bitiminde kazanacağı bir mükâfat önemli olup, okuma yazma öğrenmek, bir iş sahibi olarak ailenin geçimini sağlamak gibi ileri gelecek onları fazla ilgilendirmez. Zihinsel engelli çocukların özelliklerinden biri de çalışmalar esnasında çabuk yorulmaları ve etkinlikleri bırakmalarıdır. Sebatsızdırlar. Bu çocukların her etkinlikte yapabileceği yerden başlamak ve ilerletmek son derece önemlidir. Geçmişteki başarısızlıkları onların bir amaca ulaşmak için daha az çaba göstermelerine neden olmaktadır. Etkinliğin başaracağı noktadan başlatılması onun ilk teşebbüsünün başarılı olması çok önemlidir. Başarılı olması kendine güvenini sağlayarak öğrenmeye teşvik eder.

Kendilerinden küçüklerle ilişki kurmayı ve oynamayı tercih ederler. Bu çocukların konuşma ilgi zekâ sosyal ve bilgi seviyeleri yaşitlarından yetersiz olduğundan kendi seviyelerinde anlaşabileceği takvim yaşları küçük, normal çocuklarla oynar ve arkadaşlık ederler. Seviye farklı olduğu için yaşitlarını tercih etmezler.

Uzun ve kısa süreli bellekleri ile ilgili sorunları vardır. Zihinsel engelli çocukların kısa süreli bellekteki sorunlarının kaynağında, uygun öğrenme ya da transfer yöntemlerini kullanmada gösterdikleri yetersizlikler yer almaktadır. Bilgiyi belleklerinde depolamak için mutlaka tekrarlar gereklidir. Yetersizliğin derecesi arttıkça bellek ile ilgili problemler de artmaktadır. Öğrenme ya da bellekte tutma stratejilerini kendiliğinden kullanmazlar. Bilginin kısa süreli belleğe, kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe transferi yavaş olmaktadır. İyice öğrenebilmeleri için aynı uyarıcıları değişik şekil, zaman ve yerlerde vermek gerekir.

Zihinsel engelli çocukların çoğunun hatırlamada güçlükleri vardır. Bu güçlük genellikle belirli bir bilgiyi ya da beceriyi hatırlamak için gerekli olan bilgiyi işleme sürecine önem veren kuramsal çerçeve içerisinde ifade edilmektedir. Duyduklarını ve gördüklerini çabuk unuturlar. Bellekleri zayıftır.

Zihinsel engellilik gösterenlerin dikkatte, bellekte, dil gelişiminde akademik başarıda devam eden sorunlar göstermeleri, güdülenme sorunlarını ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Yaşanılan uzun süreli başarısızlıklar “öğrenilmiş çaresizlik” geliştirme olasılığını artırmaktadır. Bu açıklamaya göre olaylar kendi kontrolünde değildir. Ne kadar gayretli olursa olsun yine başarısız olacaktır. Özellikle akademik becerilerde, genelleme yapmada ve kazandıkları bilgileri transfer etmede güçlükleri vardır. Yeni durumlara uymada güçlük çekerler. Zihinsel engelli çocuklar, gruplama ve ilişki kurma becerilerinin kullanımında aynı zekâ yaşındaki normal akranlarıyla benzer düzeydedirler ancak her iki yöntemi de normal akranlarına göre daha az kullanmaktadırlar.

Dil Gelişimi: Araştırmalarda zihinsel engelli çocukların dil gelişimi düzeylerinin zekâ yaşı düzeylerinden daha düşük olduğu bulunmuştur. Zihinsel yetersizlikte en sık görülen dil bozuklukları, gecikmiş dil gelişimi ve sınırlı sözcük dağarcığıdır.

Zihinsel engelliğe sahip çocukların alıcı dil düzeyleri, ifade edici dil düzeyinden daha yüksektir. Konuşmaya genellikle akranlarından daha geç başlamakta, yetersizliklerinin derecesine bağlı olarak yavaş ilerlemektedirler. Ses ve artikülasyon bozuklukları normal

çocuklardan daha sık görülmektedir. Yaşlıları olan normal çocuklarla anlaşmada zorluk yaşarlar. Kendi seviyelerinde konuşan küçük çocuklarla ilişki kurarlar ve anlaşabilirler.

Duygu ve düşüncelerini açık ve bağımsız olarak ifade edemezler. Duygu ve düşüncelerini kelimelerle veya kısa cümlelerle belirtirler Bu durum çocuklara kendilerini ifade etme olanaklarının verilmemiş olmasından kaynaklanabilir. Çocuğun sözel iletişim gelişimini destekleyen ve cesaretlendiren ortamlar oluşturmak ve çocuğu cesaretlendirmek gerekmektedir.

Genelde zihinsel engel gösterenler, özellikle zihinsel engellilikleri hafif derecede olanlar, dil ve konuşmayı zihinsel engel göstermeyenlerin geçtiği basamaklardan geçerek elde ederler. Fakat bu basamaklardan geçiş hızları yavaştır.

Akademik gelişimi: Zekâ ve başarı arasındaki yakın ilişki nedeniyle, zihinsel engellilik gösterenlerin akademik alanda yavaş ilerlemeleri olağandır. Üstelik pek çoğu zihinsel düzeylerinden beklenileninde altında başarı göstermektedirler. Akademik becerileri kazanabilmeleri için normal akranlarından daha fazla çalışmaları ve daha çok alıştırma yapmaları gerekmektedir. Kirk, zihinsel engelli çocukların çoğunluğunu (yaklaşık %80) oluşturan eğitilebilir zihinsel engelli çocukların ortak akademik özelliklerini üç grupta toplamaktadır.

Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar 6 yaşında okula başladıklarında henüz okumaya, yazmaya ve aritmetiğe hazır değildirler. Yaklaşık 8 yaşına hatta 11 yaşına değin bu becerileri kazanmaya başlayamazlar. Öğrenmedeki bu gerilik takvim yaşından çok zekâ yaşına bağlıdır.

Çocuğun okuldaki gelişim hızı zihinsel gelişim hızıyla karşılaştırılabilir. Bu hız normal çocuğun hızına göre daha yavaştır. Bu nedenle normal çocukların bir yılda tamamladığı öğretim programını eğitebilir zihinsel engelli çocuklar aynı süre içerisinde tamamlayamazlar.

Zihinsel olgunluklarına ve özel yeteneklerine bağlı olarak okul hayatlarının sonunda ulaşabilecekleri akademik başarı düzeyleri muhtemelen iki ile altıncı sınıf düzeylerinde olmaktadır.

Sosyal ve duygusal gelişim: Zihinsel engelli kişilerin sosyal ve kişilik özelliklerinde tipik bazı sorunlar görülebilmektedir. Bu sorunlar kısmen toplumdaki kişilerin bu çocuklara yönelik tutum ve davranışlarıyla, kısmen de çocuğun geçmişte kendisinden beklenen davranışları yerine getirememeleriyle ilişkilidir.

Bireyin topluma uyumunda önemli bir nokta olan, sahip olduğu uyumsal davranış repertuarı açısından zihinsel engelliliği olan kişiler yetersizlik göstermektedir. Bu yetersizlikleri bireyin topluma sosyal uyumunu güçleştirmekte, gerekli eğitsel ve psikolojik önlemler alınmadığı takdirde imkânsız hale getirmektedir.

Garfield (1963) zihinsel engelli olan kişilerin toplumda daha sıklıkla itici, reddedici tutumlarla karşılaştıklarını, daha sıklıkla kötü muamele gördüklerini ve daha sıklıkla başarısız olduklarını ve tüm bu tehdit unsurlarının sonucu olarak bu çocuklarda duygusal bozukluklara daha yüksek oranda rastlandığını açıklamaktadır.

Zihinsel engelli olan kişi olumsuz geçmiş yaşantıları ve sınırlı zihinsel kapasiteleri nedeniyle kaygı ve engellenmişlik duygularını daha yoğun yaşayabilmektedir. Zihinsel engelli çocukların sosyal ve duygusal özellikleri şöyledir. Kendilerinden yaşça küçük olanlarla ilişki kurarlar. Yakın çevresindekilerle kolayca dostluk kuramazlar. Kursalar bile dostluklarını uzun süre devam ettiremezler. Yakın menfaatler ortadan kalkınca dostlukları sona erer. Kolayca küser ve dostluklarını sona erdirirler. Yalnızlığı tercih etme eğilimleri vardır. Sosyal ilişkilerinde grupta daima başkalarına tabi olma eğilimleri vardır.

Oyun ve toplum kurallarına uymakta zorluk çekerler. Kuralları güç oyunlara ve sosyal etkinliklere katılmak istemezler. Fiziki görünüşlerinde ve giyim ve kuşamlarında değişiklik gösterirler. Giydiklerini uygun şekilde giyemez, kendilerine yakıştıramazlar. Oturuşlarında, yürüyüşlerinde, giyimlerinde, fiziki görünüşlerinde rehberlik ve desteğe ihtiyaç duyarlar. Nezaket ve görgü kurallarına uymada desteğe ihtiyaçları vardır. Sosyal durumlara kendi kendilerine uymada zorluk çekerler. Uyum sağlayacak uygun çözüm yolları bulamazlar. Bol bol sosyal yaşantılar sağlamak uyumu zor durumların zihinsel engelliye göre basitleştirilmesi uyumu artırıcı bir tedbir olabilir. Sosyal etkinliklere karşı ilgileri azdır. Çok az sayıda sosyal etkinliklere katılırlar. Sosyal ilişkilerde bencildirler. Sosyal ilişkilerinde kendilerini grupta kabul ettirebilecek becerileri azdır.

Kişilik Özellikleri: Bu çocukların öz güven duyguları gelişmediğinden bağımsız olarak hareket edemezler. Cesaretleri çabuk kırılır. Sebatsızdırlar. Sorumluluk duyguları gelişmediğinden sorumluluk almak istemezler. Kendi kendilerine işe başlamak istemezler. Geç ve güç dostluk kurarlar. Başkalarının ilgilerine, ihtiyaçlarına, duygu ve düşüncelerine saygı duymazlar. Duygularını kontrol etmede güçlük çekerler. Aşırı öfke saldırganlık sevinç tepkileri gösterebilirler. Vücut temaslarından ve sarılmaktan hoşlanırlar.

Öz bakım beceri gelişimleri: Öz bakım becerilerini yoğun destekle kazanabilirler. Tuvalet eğitimlerini geç kazanırlar. Bazılarında gece işemeleri devam edebilir. Temizlik, giyinme, soyunma, vb. öz bakım becerilerini geç kazanırlar.

Mesleki uyum: Araştırma sonuçlarına göre, zihinsel engellilerin beceri istemeyen ya da yarı beceri isteyen iş ya da mesleklerde başarılı olmakta, herhangi bir işte başarısız olmaları, genellikle o işin gereğini yerine getirmedeki yetersizliklerinden çok, kişilik ve sosyal uyum özellikleriyle ilişkili olmaktadır. Zihinsel engelli çocukların bir iş ya da meslek edinme ve bu mesleği başarıyla sürdürme özellikleri, aynı zamanda toplumun bu çocuklara yönelik tutum ve davranışlarıyla da ilişkilidir. Genellikle gelişmiş ülkelerde insanlar bu çocukların özel gereksinimlerine daha duyarlı olmakla birlikte, otomasyonun hızla gelişmesi ve yaygınlaşması, zihinsel engelli çocukların yapabilecekleri fazla bir beceri istemeyen ya da yarı beceri isteyen işleri gün geçtikçe azaltmaktadır. Diğer ülkelerde ise zihinsel engelli çocuklar işe alınmada son, işten çıkarılmada ise ilk olmaktadır.

Çalışılan iş ya da meslekler genellikle oto tamirciliği, berber çıraklığı, garsonluk gibi yarı beceri isteyen işlerdir. Bütün bu açıklamalar hafif derecede zihinsel engellileri kapsamaktadır. Orta ve ağır derecede zihinsel engellilerin bir iş ya da meslek edinmeleri hafif derecede zihinsel engellilerden çok daha güç olmaktadır. Bu çocuklar için korumalı iş yeri uygulamaları yaygındır. Zihinsel engelli çocuklar burada başkalarının rehberliği ve denetimi altında çalışmaktadırlar. Zihinsel engelli çocuklar birçok işi yapabilir ve meslek sahibi olabilirler. Bu çocukların bir etkinliği, bir işi tümü ile öğrenebilmeleri için işin basit parçalara ayrılmasını gerekmektedir. Öğrenim hızları yavaştır. Zihinsel engelli çocuklar monoton işleri yapmaktan hoşlanırlar. Kendilerine öğretilen işleri hileye sapmadan yaparlar. Çünkü davranışları alışkanlıkları tarafından yönetilir. Monoton işlerde başarı gösterirler. İşe tam zamanında gelir ve tam zamanında ayrılırlar. İş ve işyerindeki kurallara uyarlar. Meslek alanlarında iyi eğitilebilirler. İşin gereklerine göre eğitebilirlerse işine ve mesleğine karşı sadakatle çalışırlar. İyi iş ve çalışma alışkanlıkları kazanırlar. İşverenin, kontrol edenin istikrarlı isteklerine uygun davranışlar gösterirler. Daha da başarılı olmak için gayret gösterirler. Bu çocuklar bedenlen çalışarak bir şey yapmaktan bir eser oluşturmaktan hoşlanırlar. Yavaş düşünürler, kavrarlar. Sözel açıklamalar onlar için anlamsızdır. İş uygulayarak göstermek, uygulatarak öğretilmesini gerektirir. Alışkanlık haline gelinceye kadar aralıklı tekrarı gerekir. İşe başlatılmaları çok zaman alarak sabır gerektirir. Başkalarının hemen yakaladığı ve anlatılmadan kendiliklerinden kavradıklarını bu çocuklara basit yollarla anlatmak gerekir. Her unsur tek tek açıklanmalı istenilen somut olarak gösterilmelidir. Bu çocuklar başarısızlığa düştüklerinde kendilerine olan güvenini kaybederler. Etkinliklerin seçilmesi ve alıştırmaların yapılmasında uyanık olmak, çocuğun hangi işte hangi seviyede başarılı olacağını kestirmek gerekir.

➤ **Aile Özellikleri**

Ailenin genellikle sosyo-ekonomik düzeyleri alt düzeydedir. Ailenin çocuk sayısı fazladır. Anne babanın eğitim düzeyleri genellikle düşüktür. Çocuğu evde öğrenmeye teşvik edecek bir ortam yoktur. Ailenin sosyo-ekonomik durumu çocukların düzgün beslenmesine olanak sağlayamamaktadır. Ailede çocuğun normal beden, sosyal, zihinsel, duygusal ve kişilik gelişimini bozacak birçok neden vardır.

Etkinlik-2: “Phillips 66 Yöntemi”

Aşağıdaki hikâyeyi okuyunuz. Uygulamadaki işlemler şunlardır. Sınıftaki öğrenciler 6 kişilik gruplara ayrılır. Her grubun kendi içinde bir lider ve sekreter seçilir. Zihinsel engelli çocukların özellikleri incelenerek, verilen hikâyede bu özelliklerin hangisinden bahsedildiği ve diğer gelişim özelliklerinin neler olabileceği tartışılarak değerlendirilerek sunumu hazırlanır. Grupların 6 dakika boyunca tartışmaları ve problemin en uygun çözümünü bulmalarına rehberlik yapılır.

Bir Hikâye: “Onlardan Öğreneceğimiz Çok Şey Var”

Birkaç yıl önce Seattle Özel Olimpiyatlarında, tümü fiziksel ve zihinsel engelli olan 9 yarışmacı, 100 metre koşusu için başlama çizgisine geldiler. Başlama işareti verilince, hepsi birlikte başladılar. Yarışa başlar başlamaz içlerinden genç bir delikanlı tökezleyip yere düştü

ve canı yandığı için ağlamaya başladı. Diğer 8 kişi genç delikanlının ağlamasını duydular. Yavaşladılar ve geriye baktılar. Sonra hepsi birden yönlerini değiştirdiler ve geriye döndüler. Genç delikanlının yanına geldiler. İçlerinden Down sendromlu bir kız eğilip genç delikanlıyı yanağından öptü ve:

“ Bu, onun daha iyi olmasını sağlamaya yardım eder.” dedi.

Sonra, hepsi kol kola girdi ve bitiş çizgisine kadar birlikte yürüdü. Stadyumdaki herkes ayağa kalkıp dakikalarca, dakikalarca onları alkışladı. Orada bu olaya tanık olan insanlar hala bu öyküyü anlatır. Neden? Çünkü şu tek gerçeği bilmekteyiz: bu hayatta önemli olan şey, kendimiz için kazanmaktan çok daha ötede olan bir şeydir. Bu hayatta önemli olan, yavaşlamak ve rotamızı değiştirmek anlamına gelse bile diğerlerinin de kazanması için yardım etmek ve mutlu olmaktır. Bizimde bu engele sahip olan çocuklar için aynı duyguları ve dilekleri geliştirebilmemiz dileğiyle...

1.2.7. Eğitimleri

Zihinsel engelli çocukların eğitimlerinde ilk sistematik girişimler Avrupalı, genç, dinamik ve ileri görüşlü tıp uzmanı olan Fransız Jean Marc Gaspard Itard tarafından gerçekleştirilmiştir. Itard'ın öğrencisi olan Edouard Sequin, hocasının çalışmalarını kaldığı yerden sürdürür. 1866'da Amerika'da burada zihinsel engelli çocukların eğitimlerine ilişkin bir kitap yazar. Bu kitap, zihinsel engelli çocukların eğitimi alanında yazılmış ilk kitaptır. Itard ve Sequin'in bu çalışmaları, onları yakından izleyen İtalya'nın ilk kadın doktoru Maria Montessori'yi (1870-1952) etkilemiştir.

Zihinsel engelli çocukların eğitimleri için ilkokul, doktor Guggen-bühl tarafından 1842 yılında İsveç'te açılmıştır. İkinci okul, 4 yıl sonra İngiltere'de üçüncü okul, 1860'da Almanya'da açılmıştır. Önceleri toplumdan soyutlanmış okullarda yapılan özel eğitim hizmetleri giderek yerini özel sınıflara ve normal okullara bırakma ya başlamıştır.

Yurdumuzda zihinsel engelli çocukların eğitimlerine 1952 -1953 öğretim yılında Hıdırlıktepe ve Yeni Turan ilkokullarında açılan birer özel sınıfla başlanmıştır. Günümüzde bu çocuklar için özel okul açma girişimlerinin yoğunlaştığı görülmektedir.

Eğitim düzenlemeleri: Zihinsel engelli çocuklar homojen bir grup değildir. Bu çocukların zihinsel engellilik derecelerine bağlı olarak kendi içlerinde önemli bireysel farklılıklar göstermeleri onların eğitim gereksinimlerine de yansımaktadır. Bundan dolayı zihinsel engelli çocuklara yönelik eğitim düzenlemeleri, psikolojik görüşe göre yapılan sınıflandırmaya göre ele alınacaktır.

Bu çocuklara verilecek eğitimle öz bakımını sağlayacak becerileri öğretmek, evde ve yakın çevresinde sosyal uyum sağlayabileceği sosyal yaşantılar ve beceriler kazandırmak, iletişim becerileri kazandırarak geliştirmek, evde korumalı ya da korumasız işyerlerinde ekonomik yararlılık sağlayacak beceriler kazandırmak amaçlanmaktadır.

➤ Hafif derecede zihinsel engelli çocuklar

Bu çocukların eğitim amaçları aşağıdaki alanları içermektedir.

- Temel akademik beceriler,
- Temel sağlık ve temizlik alışkanlıkları,
- Sosyal beceriler,
- Uygun benlik kavramı,
- İş becerileri,
- Vatandaşlık görevleri.

Bu alanlarda çocuğa kazandırılacak bilgi, beceri ve tutumların belirleyicisi, çocuğun ve çevresinin özellikleri olmaktadır. Hafif derecede zihinsel engelli çocukların eğitimleri genellikle normal ve özel sınıflarda gerçekleşmektedir. Zorunlu olmadıkça özel gündüzlü ya da yatılı okullar önerilmemektedir.

Zihinsel engelli çocuklara normal ve özel sınıflarda genellikle okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise düzeylerinde eğitim sağlanmaktadır. Günümüzde erken çocukluk eğitimi sınıflarına ek olarak 0-3 yaş çocukları için “uyaran sınıfları” uygulamasına geçilmiştir. Uyaran sınıflarının temel amacı, bu kritik dönemde zihinsel engelli çocuklara ve ailelerine yardımcı olmaktır. Diğer taraftan da bu çocukların daha ileri eğitim gereksinimlerine uygun olarak ortaokul ya da lise sonrası eğitim programları uygulamalarına başlanmıştır. Bu programların temel amacı; zihinsel engelli çocuk ya da gençlere iş edinme, bağımsız yaşama ve topluma uyum sağlama gibi yetişkin yaşamı için gerekli olan becerileri kazandırmaktır.

Erken çocukluk eğitimi: Hafif derecede zihinsel engelli çocukları ilkokul öncesinde belirleyebilmek çoğu kez güç olduğundan bu çocuklar için açılmış erken çocukluk eğitimi sınıflarına yaygın olarak rastlanmamaktadır. Fakat normal çocukların gittiği erken çocukluk eğitimi sınıflarında zihinsel engelli olma riski taşıyan çocuklar için özel programlar uygulanmaktadır. Bu programlarla çocuğa ileride akademik öğrenmeler için gerekli olacak hazırlık becerileri kazandırılmaktadır. Bu beceriler şunlardır:

- Sessiz bir biçimde oturma ve öğretmeni izleme becerisi,
- İşitsel ve görsel uyaranları ayırt etme becerisi,
- Verilen emirleri yerine getirme becerisi,
- Dili geliştirme becerisi,
- Kaba ve ince kas devinimini geliştirme becerisi (kalemi tutma gibi),
- Öz bakım becerileri geliştirme becerisi (ayakkabı bağlama, fermuarını kullanma gibi),
- Grup etkinliklerinde yaşitlarıyla karşılıklı ilişkilerde bulunma becerisi.

Erken çocukluk eğitimi dönemi ailelerin çocuklarının eğitimlerine katılmaları için uygun bir zamandır. Araştırmalar ailenin özellikle annenin erken çocukluk döneminde çocukların eğitimlerinde oldukça etkili olduğunu göstermiştir.

İlkokul 1. devre (6 – 10): Hafif derecede zihinsel engelli çocukların bir kısmı ilkokulun ilk sınıflarında sınıftaki çalışmalarda yetersiz kaldığı için farkına varılmaktadır. Bu çocuklar için genellikle üç tür yerleştirme yaklaşımı vardır.

- Normal sınıfa devam etme, gezici öğretmen ya da kaynak öğretmenin yardımı,
- Özel sınıfa yerleşme, bazı okul çalışmalarında normal sınıfa katılma,
- Özel sınıfa tam olarak yerleşme.

Çocuğun özellikleri ve mevcut olanaklar dikkate alınarak bu yaklaşımlardan hangisinin uygun olacağı kararlaştırılmaktadır.

İlkokul I. devre eğitim programları, erken çocukluk eğitimi programlarının devamıdır. Zihinsel engelli çocuk bu devrede yine akademik öğrenmelere hazırlık çalışmalarına devam etmektedir. Uygulanan eğitim programları, normal çocukların erken çocukluk eğitimi programlarına benzerlik göstermektedir.

İlkokul I. devrede akademik çalışmalara ne kadar yer verileceği, çocuğun durumuna bağlı olmakla birlikte günümüzde programlarda sosyal becerilere de önem verilmektedir.

İlkokul II. Devre (9 -13): Hafif derecede zihinsel engelli çocukların pek çoğu ilkokulun ilk yıllarında sınıflarda yapılan çalışmalar fazlaca yüksek düzeyde zihinsel işlevleri gerektirmediğinde farkına varılmazlar. Fakat ilkokulun ilk yıllarından sonra, akademik çalışmaların yoğunluk kazanması ve bu çalışmaların daha yüksek düzeyde zihinsel işlevleri gerektirmesi, hafif derecede zihinsel engellilerin fark edilmelerini sağlamaktadır. Bu nedenle hafif derecede zihinsel engelli çocuklara sağlanan özel eğitim olanakları bu devrede yoğunlaşmaktadır.

Zihinsel engelli çocuk I. devrede açıklanan yerleştirme yaklaşımlarından birisine yerleştirilmektedir. II. devre eğitim programlarında çocuğun fiziksel, sosyal ve kişisel çevresini tanıması ve uyum sağlaması yanında, okuma, yazma ve aritmetik işlevsel akademik beceriler kazanmasına ağırlık verilmektedir. İşlevsel akademik becerilerle amaçlanan günlük yaşama uyumu kolaylaştırıcı örneğin, gazetenin, sokak tabelalarının, telefon kullanma yönergesinin okunması, bir formun doldurulması, alışverişte para hesabının yapılması gibi becerilerdir. Programlarda akademik çalışmalarıyla birlikte hazırlık çalışmalarına da yer verilmektedir.

Resim 1.3: Marangoz atölyesi

Ortaokul ve lise (13 -18): Günümüzde bu çocuklara ortaokul ve lise düzeylerinde özel eğitim olanakları sağlanmaya başlanmıştır. Ortaokul ve lise programlarında hazırlık çalışmalarına verilen önem azalırken, işlevsel akademik becerilere, bunun yanı sıra sosyal ve iş becerilerine verilen önem artmaktadır. **İş eğitimi programları:** Hafif derecede zihinsel engelli genç ya da yetişkin beceri istemeyen işlerde çalışarak gereksinimlerini bütünüyle ya da kısmen karşılayabilir. Ancak son yıllarda otomasyonun gelişmesi zihinsel engelli çocukların iş eğitiminden geçmelerini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle ortaokul ve lise sınıflarında iş eğitimi programları yaygınlaşmaktadır.

➤ Orta derecede zihinsel engelli çocuklar

Zekâ bölümü 55'in altında olanlar orta, üzerinde olanlar hafif derecede zihinsel engelli olarak kabul edilmektedirler. Ancak ayırım, iki gruba uygulanan eğitim programlarını birbirlerinden farklı kılmamaktadır. Örneğin, zekâ bölümünün 52 ya da 57 olması otomatikman çocuğun eğitim programını farklılaştırmamaktadır.

Bununla birlikte, genellikle orta derecede zihinsel engelli çocukların eğitim programlarında akademik konulara hafif derecede zihinsel engelli çocukların eğitim programlarına göre daha az önem verilmektedir. Bu çocukların eğitim programlarında, çocuğun sosyal çevresine uyum sağlaması için gerekli olan becerilerin kazandırılmasına çok önem verilmektedir.

Bu çocukların eğitimleri genellikle özel sınıf, okul ve korumalı iş yerlerinde sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra çocuğa kendi evinde ve grup evlerinde sağlanan eğitim programları bulunmaktadır. Zihinsel engelli çocuklara uyarıcı ve erken çocukluk eğitimi sınıfları ile ilk ve ortaokul sınıfları düzeylerinde özel eğitim olanakları sağlanmaktadır.

Resim 1.4. Erken çocukluk eğitim sınıfları

Resim 1.5: Eğitim sınıfları

Uyaran ve Erken çocukluk eğitimi sınıfları: Hafif derecede zihinsel engelli çocuklar için erken çocukluk eğitimi programları öncelikle zihinsel engelli olma riskini taşıyan çocuklara yönelik olmaktadır. Orta derecede zihinsel engelli çocukların tanınmalarının kolay olması nedeniyle, erken çocukluk eğitimi sınıflarına zihinsel engelli olarak tanınmış çocuklar yerleştirilmektedir.

Erken çocukluk sınıflarında uygulanan programlarda aile eğitimi önemli olup ailenin eğitimde etkin rol oynaması sağlanmaktadır. Riskli çocuklarda okul öncesi eğitimin amacı yetersizliğin önlenmesi iken orta dereceli zihinsel engelli çocuklarda programın amacı, çocuğun bulunduğu en son başarı düzeyinin yükseltilmesi olmaktadır.

İlkokul ve ortaokul sınıfları: Bu sınıflarda uygulanmakta olan eğitim programlarının temel amacı, orta derecede zihinsel engelli çocukların mümkün olduğunca bağımsız olmalarını sağlamaktır. Bunun için çocuklarda günlük yaşam ve iş ile ilgili becerilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Resim 1.6: İlkokul ve ortaokul sınıfları

Orta derecede zihinsel engelli çocuklarda; ilkokul sınıflarında iş öncesi eğitimi, ortaokul sınıflarında ise iş eğitimi, hafif derecede zihinsel engelli çocuklarda olduğundan daha önemlidir. Günümüzde orta derecede zihinsel engelli çocukların eğitimlerinde işlevsel akademik becerilere yer verilmesi gerektiğini özel eğitimciler savunmaktadırlar.

Korumalı iş yerleri: Bu kurumlar zihinsel engelli çocukların iş eğitimlerini gerçekleştirmek için düzenlenmiş eğitim ağırlıklı iş yerleridir. Burada çocuklara iş eğitimi ve iş eğitimi sonrası istihdam olanakları sağlandığı gibi, dışarıdaki bir işe geçiş aşamasında o işe ilişkin hazırlık programları da uygulanmaktadır.

Ekip çalışmasını gerektiren korumalı iş yerlerinde ekibin çekirdeğini iş öğretmeni ve danışmanları oluşturmaktadır. Son yıllarda, okul-işyeri çalışma programları içerisinde orta derecede zihinsel engelli çocuklara iş eğitimi ve istihdam olanaklarının sağlanması yönündeki uygulamalar yaygınlaşmaya başlamıştır.

İlkokulun ileri sınıflarında uygulanmasına başlanılan bu programlarda çocuk bir taraftan iş eğitiminden geçirilirken diğer yandan yarım zamanlı olarak gerçek bir iş yerine yerleştirilmektedir. Bu uygulamada okulda gerçekleştirilen eğitim çalışmalarının sonuçları gerçek iş ortamlarında gözlenmekte, buna göre iş eğitimi programlarına yön verilmektedir.

Resim 1.7: Galoş üretim atölyesi

Ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelliler: Geçmişte ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelli çocukların eğitimlerinin ihmal edildiği görülmektedir. Bunun nedenleri; deneyimli eğitici personel eksikliği, uygun eğitim programlarının olmayışı ve yetkililerin bu çocukların eğitim gereksinimleriyle yeterince ilgilenmemeleri olarak sıralanabilir. Günümüzde bu çocuklara gerekli özel eğitim olanakları sağlanmaya başlanmıştır. Ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelli çocuklara özel gndzli ya da yatılı okullarda özel eğitim olanakları sağlanmaktadır.

Uyum işlevlerindeki yetersizliğin bir sonucu olarak adlandırılan ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelli çocukların eğitim amaçları temelde diğer zihinsel engelli çocukların eğitim amaçlarından farklı değildir. Ancak düşük düzeydeki işlevleri nedeniyle eğitim programlarında öz bakım, dil ve hareket becerilerine daha fazla önem verilmektedir.

Ağır ve çok ağır derecede zihinsel engellilerde uyumsuz davranışlar diğer zihinsel engellilere göre daha yaygın olup uyumsuz davranışlar daha ağır derecededir. Bu ocuklarda sıklıkla görülen uyumsuz davranışların başında gözleri ovuşturmak, elleri çırpma gibi kısa bir süre içerisinde sıklıkla tekrarlanan davranışlar gibi basmakalıp davranışlar ve saçlarını çekme, kafasını vurma gibi kendini yaralayıcı davranışlar yer almaktadır. Bu davranışların nedenleri bilinmemektedir. Bazılarına göre neden, çocuğun çevresel ve sosyal uyaranlardan aşırı derecede soyutlanmasıdır. Bu durumda ocuk gereksinim duyduğu ancak çevresinden alamadığu uyaranları kendisi yaratmaktadır. Basmakalıp ve kendini yaralayıcı davranışları iyileştirmede yaygın olarak davranış değiştirme yöntemi uygulanmaktadır.

Zihinsel yetersizliğe sahip çocukların eğitiminde esas olan nokta çocuğun bireysel özellikleri ve eğitsel gereksinimleri doğrultusunda uygun yönteme karar vermedir.

Zihinsel engelli çocukların eğitiminde kullanılan yöntem ve yaklaşımlar şunlardır:

- **Doğrudan ğretim yöntemi** zellikle dil, okuma, yazma, matematik, fen bilgisi konu ve kavramlarının ğretiminde kullanılmaktadır. Bu yöntemde ilk olarak öğretilecek konu ya da kavramın ayrıntılı olarak basamaklandırılması, bu basamaklarla ilgili davranışsal amaç yazılması ve daha sonra her bir ğretim basamağı için kavram ya da konunun olumlu ve olumsuz örneklerini içeren ğretim araçlarının hazırlanması gerekir. Doğrudan ğretim yöntemi öğretmenin yönlendirmesine dayanan, zihinsel engelli çocuklara kavram ğretiminde etkililiği kanıtlanmış bir yöntemdir. Yöntemde ğretmenin yapılandırılmış dil kullanması esastır.
- **Öğrenmenin transferi yaklaşımında** kişinin daha önceki deneyimlerinde öğrenmiş olduğu kuralları gelecekte karşılaşacağı benzer yapıdaki bir problemi çözmede kullanma yeteneği sağlanmalıdır. nceki ğrenilenlerin yeni öğrenmeler için kullanılmasına ve öğrenilenlerin günlük yaşama transferine olanak tanınması açısından yararlıdır. **Bu yöntemi uygularken öğretmenin dikkat etmesi gerekli noktalar vardır. Bunlar;**
 - Başarılı yaşantılar sağlanarak öğrenmeye başlanmalı, bu şekilde başarısız yaşantılarız gelişmesi nlenbilir.

- Kolaydan zora doğru bir ilerleme kaydederek öğrenme sağlanabilir.
 - Olaylara ve kavramlara dayalı bilgiler belli bir sıra içinde sunulabilir.
 - Çocuğun öğrenmiş olduğu bilgileri yeni deneyimlere transfer etmesi için kuralları ve genellemeleri geliştirmesinde yardımcı olunabilir.
 - Başarılı yaşantıları vurgulanarak doğru cevaplar pekiştirilebilir.
- **Doğal öğrenme yönteminde** öğretmen, çocuğun etkinliği başlatmasını sağlayacak çevreyi düzenler. Çocuğun konuşmasını genişletmek için sorular sorar ve cevap vermesi için süre tanır, öğretmen istenen yanıt gelmediği takdirde ipucu verir ve tekrar süre tanınır. Çocuğun yanıtını pekiştirir.
- Davranışça **yaklaşım**, çocuğun istenen davranışının pekiştirilmesi, istenmeyen davranışların söndürülmesi esasına dayanan ve zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitiminde sık kullanılan bir yaklaşımdır.

Resim 1.8: Boncukları ipten geçiren çocuğa sözel pekiştireçten sonra davranış olarak pekiştirme

- **Pekiştireç**, bir davranıştan sonra ortaya çıkan ve davranışın sıklığını, süresini ya da tekrarlanma olasılığını artıran herhangi bir nesne, söz ya da davranıştır. Ancak, her bireyde pekiştireç etkisi yaratan nesne, söz ya da davranış (ödül) farklıdır. Aynı pekiştirecin aşırı kullanımından kaçınılmalıdır. Aksi takdirde pekiştirme etkisi ortadan kalkacaktır. Pekiştireç, çocuk uygun davranışı gösterdiğinde hemen verilmelidir. Başlangıçta hedef davranış her görüldüğünde ödül sunulurken giderek pekiştirecin sıklığı azaltılmalı ve ortadan kaldırılmalıdır. Somut ödüllerle mutlaka soyut ödüller de sunulmalıdır. Kullanılacak somut ödül çocuk için doyurucu olmamalıdır. Öğretim sırasında kullanılan ödülün etkililiğini kaybetmemesi için diğer zamanlarda çocuğa verilmemelidir.

İstenmeyen davranışın ortadan kaldırılmasında ise çevreyi yeniden düzenleme, söndürme ve farklılaşan pekiştirmeleri kullanılmaktadır.

- **Çevreyi yeniden düzenleme:** Eğer istenmeyen davranış yalnızca belirli şartlarda meydana geliyorsa, ya hazırlayıcı bir olaya ya da çevredeki bazı uyaranlara bağlıdır. Bu uyaranları ortadan kaldırarak ve çevreyi değiştirerek problem ya tamamen ortadan kalkar ya da başa çıkılabilir hale dönüşür.

- **Söndürme:** Söndürme, pekiştirecin kesilmesiyle oluşur ve davranışta azalma görülür. Eğer istenmeyen davranış düzenli bir pekiştirme ile kalıcı hale gelmişse pekiştirecin kesilmesiyle ortadan kaldırılabilir. Fakat önce istenmeyen davranışta bir artış görülebilir. Çocuk, pekiştirecin verilmeyeceğinden ümidini kestiğinde, davranışın sıklığında azalma olacaktır. Söndürmeyi amaçlayan program hazırlanmadan önce, sorumlu olan yetişkinlerin başlangıçta olması beklenen davranışın şiddet ve sıklığındaki artışı tolere edebileceklerinden ve bu artışların çocuk için bir tehlike yaratmayacağından emin olunmalıdır.

Örneğin, 5 yaşındaki orta derecede zihinsel engelli bir erkek çocuğun, ana babanın, istediği bir şeyi vermediği ya da onu azarladıkları veya bir şey sorduklarında tepki olarak elleriyle kafasına vurduğu görülmüştür. Çocuğa hidrosefali teşhisi konulmuş olduğu için ana babası da çocuğa bir zarar geleceği korkusundan hemen istediğini yerine getirmektedirler(olayı pekiştirmektedirler). Ana babaya çocuğun kafasına vurma tepkisini görmezden gelmeleri önerilmiş ve başlangıçtaki beklenen artış devresinden sonra, davranışın süratle kaybolduğu belirlenmiştir.

- **Farklılaşan pekiştirme:** Bu yöntem iki ya da daha fazla tepkiyi kapsamaktadır. Tepkilerden biri pekiştirilirken diğeri söndürülmektedir. Örnek olarak; kendinden sürekli küçümseyici şekilde bahseden ve bazen de iyi yaptığı şeylerden bahseden bir çocuğun olumsuz sözleri görmemezlikten gelinerek (söndürme) olumlu sözlerine ilgi gösterilip, övüldüğünde (pekiştirme) farklılaşan pekiştirme yöntemi uygulanmaktadır. Pekiştirmenin sonucunda çocuğun kendi hakkındaki olumlu sözleri artarak gelişecektir. Bu yöntem istenmeyen davranışları azaltırken ya da ortadan kaldırırken aynı anda uygun davranışları cesaretlendirmesi açısından değerli bir yöntemdir.

Uygulanan yöntemlerle her eğitim programının sonunda istenen sonuç genellemedir. Çocukların öğrendikleri şeyleri genelleme yeteneğine sahip olması gerekir. Genelleme yeteneği yoksa karşılaştıkları her durum onlar için yeni olacaktır.

Davranışçı Yaklaşım Kullanılarak Öz bakım Becerilerinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama Örneği

EL YIKAMA: El yıkama bir dizi basit etkinliğin bileşimi olan karmaşık bir olaydır. Aşağıda el yıkama davranışının analizi yer almaktadır.

- Çocuk musluğu açar.
- Sabunluktan sabunu alır.
- Sabunu her iki elinin arasına alır.
- Ellerini sabunla birlikte akan suyun altında tutar.
- Her iki elini sabunla ovar.
- Sabunu ya musluğun kenarına ya da sabunluğa geri koyar.
- Ellerini ovarak köpürtür.
- Sağ eliyle sol elinin arkasını ovar.
- Sol eliyle sağ elinin arkasını ovar.
- Sağ eliyle sol elinin parmaklarını ovar. (Her parmak tek tek de ovulabilir.)

- Sol eliyle sağ elinin parmaklarını ovar. Her iki elini ve sabunu musluğun altına getirir.
- Ellerini musluğun altından çeker, her iki elini sabunla ovar.
- Sabunu musluğun kenarına veya sabunluğa geri koyar.
- Sol eliyle sağ elinin arkasını ovar.
- Sol eliyle sağ elinin parmaklarını ovar. (Her parmak tek tek de ovulabilir.)
- Su altında ellerini durular.
- Musluğu kapatır.

Basamaklar uygulanırken kullanılacak teknikler: Çocuğa "elini yıka" gibi başlangıç yönergesi verilmelidir. Sözel yönerge sonunda çocuğun tepki vermesi beklenir. Sözel yönergelere el yıkama olayının her bir basamağı için ihtiyaç hissedilebilir. Çocuk basamağı gerçekleştiremediğinde sözel olarak yönerge verilmeli, çocuk basamağı yine gerçekleştiremezse önce model olarak yapması beklenen basamak gösterilmeli, çocuk yine gerçekleştiremezse de fiziksel yardımla basamağı gerçekleştirmesi sağlanmalıdır. Bu konuda etkili diğere bir yöntem çocuğun dikkatini olaya topladıktan sonra ana-babanın da çocukla birlikte kendi ellerini yıkayarak model olmalarıdır. El yıkama ve benzeri öz-bakım becerilerinin geliştirilmesinde zincirleme yönteminin ters olarak kullanılabilir. Anne veya baba çocukla birlikte bahsedilen teknikleri kullanarak son basamağa geldiklerinde bu basamağı çocuğun tek başına yapmasına izin verirler, yani 26. basamak olan suyu kapatmayı annenin direktifi ile çocuk yardimsız yapar ve hemen ödüllendirilir. Çocuk bu basamakta başarı sağlandıktan sonra bir alt basamağa geçilmelidir.

Eğer çocuk bu basamağı başaramazsa o zaman anne veya baba yönlendirme yaparak ve model olarak suyu kapatmayı gösterirler ayrıca çocuğa tekrar suyu kapatması için fırsat verirler. Çocuk en son basamağı başardığında, daha sonraki çalışmada bir alt basamağı kendi kendine başarması için cesaretlendirilerek motive edilir. Bu aşamaya gelene kadar aynı tekniklerden yararlanır. Bu işlemler sırasında, daha önceden hazırlanan basamakların yazılı olduğu listeden çocuğun başarılı olduğu basamaklar işaretlenir.

Dikkat Edilmesi Gereken Durumlar: Çocuğa verilecek olan ödül gösterdiği istendik davranışın hemen arkasından sunulmalıdır. Musluğu kapattıktan sonra banyoda bulundurulması gereken ödül çocuğa verilmelidir. Örnek olarak ödül çikolataysa çocuk, musluğu kapattıktan hemen sonra anne çikolatayı çocuğun ağızına banyodan çıkmadan önce vermelidir. Somut olan bu ödülle birlikte sosyal bir ödül de (gülümseme, okşama, aferin vb.) verilmelidir. Böylece daha ileride sosyal ödülün kendisi davranışı pekiştirmek için somut ödülün yerine alacaktır. Yetişkin teknikleri uygularken esnek ve tutarlı olmalıdır. Tutarsız ve esnek olmayan eğitimlerde öğrenme daha az ve yavaş gerçekleşir.

- **Model yaklaşımı:** Birçok davranışın model alınarak (taklit) öğrenildiği görüşüne dayanan, belli bir davranışın zihinsel engelli çocuğa, bu davranış konusunda taklit edebileceği (model alabileceği) bir modelin sağlanması yoluyla öğrenildiğini belirtmektedir. Yaklaşımına göre, çocuğun çevresindeki tüm

yetişkinler çocuğa kazandırılması istenen beceriler konusunda olumlu model olmalıdır.

Modelin sağladığı etki, kendi kendine öğrenme yaklaşımı kullanılarak güçlendirilebilir. Kendi kendine öğrenmede öğrenci bir modeli (genellikle öğretmen) izleyerek bir işlemi uygulamakta ya da sorunu çözmektedir. Model işlemi uygularken sorunun çözümünde izlenen basamakları sözel olarak anlatmaktadır. Öğrenciye modelin gösterdiği basamakları izlemesi ve yüksek sesle anlatması istenmektedir.

- **Akran öğretimi yöntemi**, zihinsel engelli çocuğun normal gelişim gösteren bir akranıyla eşleştirilerek, normal öğreticinin zihinsel engelli çocuğun beceri kazanmasında model ve öğretici olarak rol almasıdır. Bu yaklaşımda, normal çocuğun zihinsel engellilere ilişkin tutumlar, etkili öğretim yöntemleri gibi konularla yoğun ve sistemli bir eğitim sürecine tabi tutulması gerekmektedir. Ayrıca öğretici olacak modelin dikkatle seçilmesi ve bu yöntemin belli zaman sınırları dâhilinde uygulanması yararlıdır.
- **Kooperatif öğrenme yaklaşımı**, öğrencilerin bir konu ya da kavram üzerinde üç veya dört kişilik gruplar halinde birlikte çalışmalarını gerektirir. Kooperatif öğrenme yaklaşımının akademik başarı ve sosyal etkileşim becerileri konusunda olumlu etkileri vardır. Özellikle kaynaştırmada engelli çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesi ve sosyal kabullerinin sağlanmasında iyi bir yöntemdir.
- **Çok duyuya yönelik öğretim etkinliklerinin** planlanması da, zihinsel engelli çocukların eğitiminde etkilidir. Görme, işitme, dokunma, koklama ve tat alma duyularının iki ya da daha fazlasının bir becerinin öğretiminde bir arada kullanılmasını içerir. Özellikle görme ve işitme duyusu ikilisinin diğer duyularla desteklenmesi öğretimin verimliliğini arttırmaktadır.
- **Paralel alternatif müfredat yaklaşımında**, zihinsel engelli çocuk yaşlılarıyla aynı sınıfta, aynı bilgileri farklı materyaller ve öğrenme aktiviteleri kullanarak öğrenmektedir. Normal sınıf öğretmeni böyle bir düzenlemeyi planlamak ve yürütmek için mutlaka özel eğitim desteği almalıdır.
- **Eğitimde bilgisayarı kullanma**, zihinsel yetersizliği olan çocuklara kavram öğretiminde ve başka bazı bilgi ve becerilerin kazandırılmasında etkili bir yöntemdir. Zihinsel engelli çocuklar bilgisayar sayesinde öğrenmeye kolay güdülenmektedir. Ayrıca bilgisayar paket programları içerik, renk, şekil ve hareketlilik özellikleri ile bu çocukların dikkat süreleri üzerinde olumlu etki yapmaktadır.

Resim 1.9: Eğitimde bilgisayar kullanımı

Zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitim sürecini izleme ve değerlendirmede yaygın olarak kullanılan kural ve yöntemler aşağıdaki gibidir:

Başarılı yaşantılar sağlama: Çocuğa başarabileceği görevler verilmeli, doğru yanıtlayabileceği sorular sorulmalı, gerektiğinde görevi yerine getirmesine yardım edilmelidir. Sorularda ipucu vermek, seçenekleri azaltmak, soruyu tekrarlamak ya da açıklayarak basitleştirmek gibi yardımlarla doğru yanıtın bulunması basitleştirilmelidir. Çocuk asla başarısız olduğu yerde bırakılmamalıdır. Yardımlar çocuk başarılı olana değin sürdürülmelidir. Her zaman az yardım çok yardıma tercih edilmelidir.

Resim 1.10: Başarılı yaşantılar sağlama, geri bildirim sağlama, doğru yanıtları pekiştirme

Geriye bildirim (feed back) sağlama: Çocuğa verdiği yanıtın doğru olup olmadığını bildirmelidir.

Doğru yanıtları pekiştirme: Pekiştirme, zaman geçirilmeden ve açık bir biçimde kullanılmalıdır. Çocuğa yiyecek verilmesi gibi somut ya da çocukla ilgilenilmesi gibi sosyal nitelikte yapılabilir.

Çocuğun yeterlik düzeyinin değerlendirilmesi: Eğer öğretilecek konu çocuk için çok basitse çocuk öğrenmek için yeterince gayret göstermeyecek, çok zorsa, başarısız

yaşantılar edinecektir. Bu nedenle çocuğa öğretilecek konuların ve verilecek görevlerin onun düzeyine uygun olması esastır. Zihinsel engelli çocukların gelişimlerinde çeşitli düzensizlikler, iniş çıkışlar olabilir. Bundan dolayı çocuğun performansının sürekli olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Öğretilecek konu ya da davranışların analizi: Öğretilecek konular ya da davranışlar, özellikle zor ve karmaşık olanları, analiz edilerek birbirlerini izleyen alt konu ya da davranışların sırasıyla çocuğa öğretilmesi gerekir. Bir basamaktaki öğrenme diğerini kolaylaştıracaktır.

Bilgilerin bir durumdan diğerine aktarılmasına yardımcı olma: Aynı kavramların çeşitli durum ve ilişkiler içerisinde çocuğa öğretilmesini ifade etmektedir.

Öğrenilenlerin tekrarı sağlama: Zihinsel engelli çocukların öğrendiklerini kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe aktarmada sorunları vardır. Bundan dolayı öğrendikleri bir konuyu bir süre sonra unutabilirler. Bu durumu önlemek için öğrenilen konu ya da davranışların zaman zaman tekrarlanması önemlidir.

Öğrenmeye güdüleme: Pekiştirilmek ve başarılı olmak, birçok duyunun kullanılması, öğretmenin coşkulu ve ders sürelerinin yeterli uzunlukta olması, çocukları öğrenmeye motive eder (güdüler).

Bir defada öğretilecek kavramların sayısını sınırlama: Zihinsel engelli çocuklar bir defa da pek çok kavramı öğrenemezler. Kavramlar çocuğa tek tek öğretilmelidir. Bir kavram tamamen öğrenilmeden diğerine geçilmemelidir. Zihinsel engelli çocukların eğitiminde eğitilebilir zihinsel engelli çocukların normal sınıflara kaynaştırılması uygulaması önemlidir. Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar uygun özel eğitim desteğiyle kaynaştırmada önemli ve başarılı yaşantılar elde edebilmektedir. Genel olarak tüm zihinsel engelli çocukların da uygun kaynaştırma türünün ve destek hizmetin belirlenmesi ile etkili olarak kaynaştırılması sağlanabilir.

Aşāıda okul öncesi düzeyde bir kaynaştırma sınıfının hikāye anlatma etkinliğinin örnek planı bulunmaktadır.

Hikāye Saati: Öğretmen desteğinin ve çocuğun katılımının sıralanışı yer almaktadır.

	Düşük	Yüksek	
Çocuk katılımının seviyesi	Öğretmenle kitaba bakar, kitaptaki nesnelere gösterir ve isimlendirir.	Çocuğun kitaptaki objeleri isimlendirmesine yardım eder.	Öğretmen Desteğinin Seviyesi
	Hikâye saati boyunca oturur.	Hikâyeyi okurken kucaklarında çocukla oturur.	
	Kitaplara bakar resimleri kendiliğinden isimlendirir.	Hikâyeyi okurken çocukla oturur.	
	Öğretmenin okuduğu hikâyeyi dinler.	Çocuk grubuna okur.	
	Hikâye hakkında soruları cevaplandırır.	Hikâye hakkında sorular sorar ve çocukların sorularını cevaplandırır.	
	Olaylar dizisini tekrarlar.	Çocuklarla bir hikâye yazar.	
	Kitaba bakar, resimlerine bakarak hikâyeyi anlatır.	Çocuğu dinler.	
	Hikâyeyi dramatize eder.	Dramatizasyonu izler	
	Yüksek	Düşük	

Tablo 1.5: Hikâye saatinde öğretmen desteğinin ve çocuğun katılımının sıralanışı

Kaynaştırma sınıfında çalışan öğretmenin zihinsel engelli çocuğun eğitim hedefleri ile tüm çocukların eğitim hedeflerini bir arada yerine getirmeye ve aynı zamanda çocuklar için sosyal olarak aktif, eğlenceli ve hoş bir gün temin etmeye çalışması gerekmektedir. Öğretmen özel becerilerin gelişimini sağlayan öğretmen merkezli yapılandırılmış etkinlikler ile yaratıcılığı, bağımsızlığı ve sosyalizasyonu destekleyen yapılandırılmamış çocuk merkezli etkinlikler arasında denge sağlamalıdır. Öğretmen sınıfındaki her çocuğun kendi düzeyinde etkinliğe katılabileceği şekilde etkinliği basamaklandırarak sunduğu takdirde, programa tüm çocukların tam katılımını sağlayabilir. Etkinliklerin farklı çocukların katılım seviyesine göre basamaklandırılması ve bu seviyelerde verilecek öğretmen desteğini belirleme kaynaştırma programının başarısında önemlidir.

Türkiye'de zihinsel engelli çocukların eğitimlerine bakıldığında pek çok ilde temel eğitim, uygulama merkezi ve iş okulu bulunduğu görülmektedir.

1.2.8. Önleme

Zihinsel yetersizliğin önlenmesi ve erken tanısı yetersizliğin ortaya çıkmamasında ve erken eğitim önlemlerinin alınmasında önemlidir.

Erken tanı ve erken müdahale, anne adaylarının hamile kalmasından çok önce başlayan, hamilelik dönemi ve doğumu takiben erken çocukluk döneminin sonuna kadar geçen süreç içerisinde engelli çocuklara ve ailelerine erken destek amacıyla geliştirilen sistematik çabaları ifade eder. Özel eğitimde tanı, bireyin engellilik durumu ile ilgili olarak; engelliliğin türü ve derecesini bir başka deyişle bireyin etkilenme durumunu belirleme süreci olarak tanımlanabilir

- Zihinsel yetersizlik tanısı ne kadar erken konursa eğitime o denli erken başlanması ve eğitimden mümkün olan en üst düzeyde yararlanılmasını sağlar.
- Zihinsel engelliliğe neden olan faktörlerin bilinmesi ile tedavi edilebilir hastalıkların (örneğin hipotiroidi, fenilketonüri gibi) tedavisi çocuğun gelişimini hızlandırır, doğumda yakalandığında zihinsel yetersizlik gelişmesi önlenebilir.
- Kalıtımla ilişkili durumlarda, tekrar önlenebilir.

Önleme:

- Anne adayının hamilelik kontrolleri düzenli olarak yapılmalıdır.
- Anne adayı, bebekte zihinsel engelliğe yol açacak etmenler konusunda bilgilendirilmelidir.
- Doğum, uzman bireylerce yaptırılmalıdır.
- Bebeğin aşılı ve sağlık durumu sürekli izlenmelidir.
- Taramalarla ortaya çıkabilecek zihinsel yetersizlik nedenlerini belirlemek için ülke çapında yaygın uygulamalara gidilmelidir (fenilketonüri taramalarında olduğu gibi).
- Zihinsel engele neden olacak kazalardan korunma konusunda toplum bilgilendirilmelidir.
- İleri yaştaki doğumların ve akraba evliliklerinin zihinsel yetersizliğe neden olduğu konusunda toplum bilgilendirilmelidir.

Etkinlik-2: “Tartışma”

Aşağıdaki hikâyeyi koyu bırakılmış bölümden sonra eğitim açısından değerlendirerek hangi sınıflandırmaya göre hangi öğrenme özellikleri gösterdiği hangi okula kadar gidebileceğini yazınız. Sınıfta sonuçları tartışınız

BİR HİKÂYE: Şebnem kardeşi Olcayto’yu anlatıyor.

Her şeyi ama her şeyi geç oluyordu kardeşimin. Emeklemesi, oturması, yürümesi, konuşması... 4 yaşında olmasına rağmen hala konuşamıyordu. Fakat algılaması çok iyiydi. Bazen her şeyi anlıyor, her şeyi yapabiliyor diyorduk. Bu acı gerçekle karşılaştığımız ilk günlerdeki dünyaya küskünlüğümüzün yerini yavaş yavaş umut parıltıları ve neşe alıyordu. Bu özür grubunun memleketimizdeki örnekleri ne yazık ki çok üzücü ve moral bozucuydu. Doğduğunda bu çocuklara hiçbir şey yapılamaz damgası, onu ilk gören doktor tarafından vuruluyordu. Sanki alın yazısı, ilk bakışta okunan kişilerdi onlar. Aileleri vurulan bu damgayı, bu alın yazısını kabul ediyor. Kaderlerine küsüyor ya da çaresizlik içinde ne yapacaklarını keşfedemiyorlardı.

Annem kardeşimi bir yıl otistik ve Down Sendromlu çocuklara özel eğitim veren bir okula götürdü... Kardeşimin gittiği bu okuldan istediğimiz ölçüde fayda sağlayamadık. Annem bütün araştırmasını yurt dışına yöneltti. Dostlarından kitaplar, dergiler, broşürler getirtti. Onların hepsini didik didik inceledi. Sonuçta ailece şu karara varıldı: Olcayto’yu özürli çocukların gittiği kurslara veya okullara göndermeyecektik. Onu her zaman normal çocuklarla beraber yaşatacaktık.

İşe anaokulu ile başladık. Annem aylarca, haftalarca, günlerce okul aradı. Sonuçta derneğimizin, dostlarının ve arkadaşlarının da yardımıyla bulduğu okulun anasınıfı öğrencilerini gördüğü gün akşamını hiç unutamam. Üzgün mutlu ve ağlamaklıydı... O cin gibi afacan hareketli çocukların içinde Olcayto'yu düşünemiyordu bir türlü. Sonunda karar verildi ve hemen hemen hiç konuşamayan ama her şeyi anlayan, son derece sevimli, uslu fakat çok inatçı olarak nitelendirdiğimiz kardeşim anaokuluna başladı. Okulu çok sevmişti. İkinci gün onu okula götüren annemi bildiği birkaç kelimenin içinde olduğu şu cümle ile uğurladı: “-Güle güle anne...”

İlk öğretmeni ve ilk arkadaşlarının kardeşime olan ilgileri beklediğimizin çok üstündeydi. Ona her gün yeni bir kelime öğretiyorlardı. Hatta anneler gününde söylemek üzere öğretmeni minik bir şiir bile ezberletmişti. Hedefimize küçük ama bizce çok önemli ve değerli adımlarla yaklaşıyorduk. Ve işte o ilk büyük adım olarak nitelendirdiğimiz o senenin yazında Olcayto konuştu. Gözyaşları içinde ailece bunu kutladık. Konuşmayı başaran kardeşimin okumayı da başaracağına inanıyorduk. Babam kardeşimin okumayı öğrenmesi için resimli, altyazılı yüzlerce fiş hazırladı. Bu arada Olcayto aynı okulun birinci sınıfına şartlı olarak başladı. Fakat okumayı kısa zamanda başardığında kayıt yapacaklardı. Bizleri sevince boğan ikinci büyük adım, Olcayto ilk okuma bayramına okuyarak katıldı. Yaramaz Erol adında benim seçtiğim ve ona ezberlettiğim şiiri okudu, hatta küçük oyunlarda rol bile aldı. Yüzlerce fiş hiç kullanılmadı bile. Onlar hala kütüphanemizin bir yerinde dururlar, sessizce, öylece. Kardeşim oynar bazen ders kartlarım diye.

Etkinlik 3: Birlikte sorulm birlikte öğrenelim tekniği: Okuma parçası olarak hikâye seçilmiştir. Öğrenci ve grup soruları ile yanıtlarının yazılabileceği soru yanıt kartları hazırlanır. Hikâyenin okunması sırasında dikkat etmesi gereken noktaların listelendiği temalar yaprağı gereklidir (sınıflandırma, tanılama, yaygınlık, nedenleri, özellikleri, eğitimleri, önleme). Öğretmen tarafından grupların sunumunun içerik ve sunuş biçiminin değerlendirilmesinde kullanılan grup sunumunun değerlendirme formu hazırlanır. Konuyla ilgili çoktan seçmeli ya da kısa yanıtlı sorulardan oluşan 10–15 dakikalık bir sınav olmalıdır.

- **Grupların oluşturulması:** grup büyüklüğü 4,5 en fazla 6 kişilik gruplar oluşturulur. Grup üyeleri kendilerine bir grup adı koyarlar.
- **Okuma:** Öğrenci hikâyeyi tek başına okur. Öğretmen öğrencilere okurken dikkat etmesi gereken noktaları ve temaları söyler ve tahtaya yazar.(sınıflandırma, tanılama, yaygınlık, nedenleri, özellikleri, eğitimleri, önleme ve kendi yaşamınızda gözlemediğiniz transfer örnekleri).
- **Öğrenci sorularının hazırlanması:** Öğrencilerin okudukları konu (sınıflandırma, tanılama, yaygınlık, nedenleri, özellikleri, eğitimleri, önleme ve alt başlıkları) ve verilen tema ile ilgili sorular hazırlandığı bölümdür. Öğrenciler tarafından kavrama ya da daha üst düzeyde sorular bir ya da birden fazla hazırlanır. Sorular karta yazılır. Bu kart sorunun gruba sunulmasında ve puanlama yapması için öğretmene verilmek üzere kullanılır. Sorulara verilecek puanlar toplanarak belli bir ağırlıkla yıl sonu notuna yansıtılabilir.

- **Grup sorusunun hazırlanması:** Bireysel olarak sorular hazırlandıktan sonra grup üyeleri birlikte grup sorusunu oluştururlar. Konunun tartışılarak alt konulara ayrılmasında ve her alt konu ile ilgili soru istenmesinde yarar vardır. Grup üyelerinden birinin sorusu grup sorusu olarak seçilir ya sorulardan biri üzerinde değişiklik yapılır ya da yeni bir soru oluşturulur.
- **Grup sorularının gönderilmesi:** Grubun birlikte oluşturduğu soru bir karta yazılarak rastgele seçilen diğer gruplardan birine götürülür.
- **Grup sorularının yanıtlanması:** Her grupta tek sorunun olması grup üyelerinin olumlu bağımlılığının artmasına ve aralarında iş birliğinin gelişmesine yardım eder. Gelen sorunun cevabı hazırlanır. Sözcünün öğretmen tarafından rasgele seçilmesi her öğrencinin sözcü olacakmış gibi hazırlanmasını gerektirir.
- **Yanıtların sınıfa sunulması:** Seçtikleri sözcüler aracılığı ile kendilerine gelen soru ile ilgili yanıtlarını sınıfa sunarlar. Öğretmen grup üyelerine soru sorabilir. Sorulara verilen cevaplara bakarak öğretmen bireysel puanlama da yapabilir. Bütün grupların sunumuna yetecek kadar zaman yoksa gruplar arasında rastgele seçim yapılır. Fakat her grubun sunması istenmelidir. Zaman yetersizse yanıtların sınıfın duvarlarına, kapısına asılarak sergilenmelidir. Öğrenciler sergilenenlere bakarak soruları ve yanıtlarını inceleyebilir.
- **Grup sunumunun değerlendirilmesi:** Sunumda grubun ve sözcünün performansı öğretmen ve diğer öğrenciler tarafından değerlendirilir. Öğretmen değerlendirme formunu öğrencilere verir. Sözcü ve grup sunum puanı alır. Sözcülerin puanı bireysel notuna yansıtılır.

Grup Sunumunu Değerlendirme Formu	İyi	Orta	Kötü
Konunun anlaşılabilirliği	O	O	O
Konuyla ilgili örnekler	O	O	O
Sunumun akıcılığı	O	O	O
Sınıfın sorduğu sorulara verilen yanıtlar	O	O	O
Konuya hakim olma	O	O	O
Sınıftaki öğrencilerin katılımını sağlama	O	O	O
Konunun önemli noktalarına dikkati çekme	O	O	O

Tablo1.12: Grup sunumunu değerlendirme formu

- **Grup sürecinin değerlendirilmesi:** Öğrencilerin grup çalışması esnasındaki davranışları değerlendirilerek yararlı ve zararlı olanları ortaya çıkarılır. Grup sürecini, öğrenciler kendileri öğretmen rehberliğinde değerlendirirler.
- **Bütün sınıf tartışması:** Grupların sunumları bittiğinde öğretmen konuyu özetler, genel tartışma başlatır. Tartışmada üstünde durulmayan anlaşılmayan noktalar olursa açıklığa kavuşturulur. Böylece tartışma ve ders sonuca bağlanmış olur.

UYGULAMA FAALİYETİ

Çevrenizde bulunan merkezlerden, her türlü kaynaktan zihinsel engelli çocukların tanınmayı, sınıflandırmayı, engel nedenlerini, önleme, yaygınlıklarını, özelliklerini, eğitimlerini araştırarak ve gözlemleyerek, gözlemlerinizi fotoğraflarla ve kamera çekimleri ile destekleyerek bilgisayar ortamında sunuş oluşturacak şekilde bir rapor haline getirip, edindiğiniz deneyimleri arkadaşlarınıza sunarak paylaşınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Sağlıklı bireyin zekâ gelişimi özelliklerini inceleyiniz.	➤ Sağlıklı bireyin zekâ gelişimi özelliklerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların tanılama özelliklerini araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların tanılama özelliklerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların sınıflandırma özelliklerini araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların sınıflandırma özelliklerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların engel nedenlerini araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların engel nedenlerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların önleme özelliklerini araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların önleme özelliklerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların yaygınlık özelliklerini araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların yaygınlık özelliklerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların gelişim özelliklerini araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların gelişim özelliklerini dikkatli, objektif ve güvenilir olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların eğitim özelliklerini araştırarak inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların eğitim özelliklerini dikkatli araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların özellikleri konusunda çevresine bilgi vermeye yönelik materyalleri inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların özellikleri konusunda çevresine bilgi vermeye yönelik materyalleri dikkatli, objektif ve istekli olarak araştırınız
➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlikleri araştırarak, inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlikleri araştırmacı ve çalışma alışkanlığı

	<p>çinde temiz ve düzenli olarak araştırınız</p>
<p>➤ Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini incelerken fotoğraf çekiniz.</p>	<p>➤ Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini incelerken yaratıcı ve estetik olarak fotoğraf çekiniz.</p>
<p>➤ Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini incelerken kamera ile çekiniz.</p>	<p>➤ Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini incelerken yaratıcı ve estetik olarak kamera ile çekiniz.</p>
<p>➤ Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini çektiğiniz fotoğraf ve kamera çekimleri ile sunuş hazırlayınız.</p>	<p>➤ Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini çektiğiniz fotoğraf ve kamera çekimleri ile sunuş hazırlayınız</p>
<p>➤ Sunuş halindeki raporunuzu arkadaşlarınızla paylaşınız.</p>	<p>➤ Sunuş halindeki raporunuzu arkadaşlarınızla paylaşınız.</p>
<p>➤ Raporlarınızla ilgili sunuş raporlarınızı diğerlerinin hazırladıkları ile benzerlik ve farklılıkları karşılaştırarak arkadaşlarınızla tartışınız.</p>	<p>➤ Raporlarınızla ilgili sunuş raporlarınızı diğerlerinin hazırladıkları ile benzerlik ve farklılıkları objektif olarak karşılaştırınız</p>

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız becerileri **Evet**, kazanamadığınız becerileri **Hayır** kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1. Sağlıklı bireyin zekâ gelişimi özelliklerini incelediniz mi?		
2. Zihinsel engelli çocukların tanılama özelliklerini araştırarak, incelediniz mi?		
3. Zihinsel engelli çocukların sınıflandırma özelliklerini araştırarak, incelediniz mi?		
4. Zihinsel engelli çocukların engel nedenlerini araştırarak incelediniz mi?		
5. Zihinsel engelli çocukların önleme özelliklerini araştırarak incelediniz mi?		
6. Zihinsel engelli çocukların yaygınlık özelliklerini araştırarak incelediniz mi?		
7. Zihinsel engelli çocukların gelişim özelliklerini araştırarak incelediniz mi?		
8. Zihinsel engelli çocukların eğitim özelliklerini araştırarak incelediniz mi?		
9. Zihinsel engelli çocukların özellikleri konusunda çevresine bilgi vermeye yönelik materyalleri incelediniz mi?		
10. Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlikleri araştırarak incelediniz mi?		
11. Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini incelerken fotoğraf çektiniz mi?		
12. Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini incelerken kamera ile çektiniz mi?		
13. Zihinsel engelli çocukların bu özelliklerini çektiğiniz fotoğraf ve kamera çekimleri ile sunuş hazırladınız mı?		
14. Sunuş halindeki raporunuzu arkadaşlarınızla paylaştınız mı?		
15. Raporlarınızla ilgili sunuş raporlarınızı diğerlerinin hazırladıkları ile benzerlik ve farklılıkları karşılaştırarak arkadaşlarınızla tartıştınız mı?		

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “Hayır” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “Evet” ise “Ölçme ve Değerlendirme”ye geçiniz.

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. () Zorunlu eğitim döneminde tanılama sürecinde sınıf öğretmeni, rehber öğretmen-psikolojik danışman, okul müdürü, anne-baba ve öğrenci iş birliği içinde çalışır.
2. () Zihinsel engelli çocukların eğitsel sınıflandırılması eğitilebilir, öğretilbilir ileağır ve çok ağır zihinsel engellilerdir.
3. () Ağır derecede zihinsel engelli olanların %90'ına yakınının okula başlayana kadar farkına varılmazlar.
4. () Zihinsel engelli çocuklar için okul öncesi sınıflara ek olarak 0-6 yaş çocukları için“uyaran sınıfları” uygulamasına geçilmiştir. Uyaran sınıflarının temel amacı, bu kritik dönemde zihinsel engelli çocuklara ve ailelerine yardımcı olmaktır.
5. () Zihinsel engelli olma riski çocuklarda erken çocukluk eğitiminin amacı yetersizliğin önlenmesi iken orta dereceli zihinsel engelli çocuklarda programın amacı, çocuğun bulunduğu en son başarı düzeyinin yükseltilmesi olmaktadır.

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

6. "Doğumdan önce, doğum esnasında ve sonraki gelişim sürecinde oluşan çeşitli nedenlerle zihin, sosyal olgunluk, psiko devimsel gelişim ve fonksiyonlarında geç gelişim gösteren çocuklara... bireyler denir."
7. Hafif derecede zihinsel engelli çocukların eğitimleri genellikle ve sınıflarda gerçekleşmektedir.

8. Bir davranıştan sonra ortaya çıkan ve davranışın sıklığını, süresini ya da tekrarlanma olasılığını artıran herhangi bir nesne, söz ya da davranışa denir.
9. Orta derecede zihinsel engelli çocukların eğitimleri genellikle , ve korumalı iş yerlerinde sağlanmaktadır.
10. Genelleme yapmada ve kazandıkları bilgileri transfer etmede güçlüklerinin olması özelliğini gösterir.

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

11. “Bireyin sahip olduğu beden, sosyal yetenek ve fonksiyonlarının bütünleşerek oluşturduğu çok yönlü öğrenme, öğrenilenlerden yararlanma, uyum sağlama ve yeni çözüm yolları bulabilme yeteneği” olarak tanımlanan terim aşağıdakilerden hangisidir?
A) Bilişsel gelişim
B) Biliş
C) Zekâ
D) Zihinsel engel
12. Eğitsel görüşün öncülerinden kabul edilen bilim adamı aşağıdakilerden hangisidir?
A) Doll
B) Kidd
C) Mercer
D) Thorndike
13. Aşağıdakilerden hangisi psikolojik sınıflandırma içinde yer alır?
A) Öğretilebilir Zihinsel Engelliler
B) Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelliler
C) Eğitilebilir Zihinsel Engelliler
D) Hafif Derecede Zihinsel Engelliler
14. İki bölümden oluşan, ilk bölümde günlük yaşamın gerektirdiği yetenek ve alışkanlıklar, ikinci bölümde ise kişilik ve davranış bozukluklarıyla ilgili uyumsuz davranışlar değerlendirilmeye alınmakta olan açıklama aşağıdakilerden hangisini ifade eder?
A) Mercer'in Çoklu Kültürlere Yönelik Değerlendirme Sistemi
B) Vineland Sosyal Olgunluk Ölçeği (VSMS)
C) Uyumsal Davranış Ölçeği (ABS)
D) Amerikan Zihinsel Gerilik Birliği (AAMR)

15. Aşağıdakilerden hangisi zihinsel engelli çocukların motor gelişim özelliklerindedir?
A) Yaşlılarından daha zayıf ve kuvvetsizdirler.
B) Dikkat süreleri kısa ve dağınıktır.
C) Duygu ve düşüncelerini açık ve bağımsız olarak ifade edemezler.
D) Fiziki görünüşlerinde ve giyim kuşamlarında değişiklik gösterirler.
16. Davranışçı yaklaşımda kullanılan yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?
A) Başarılı yaşantılar sağlama
B) Pekiştirme ve söndürme
C) Öğretilecek konu ve davranışların analizi
D) Öğrenilenlerin tekrarını sağlama
17. Aşağıdakilerden hangisi doğum sırasındaki nedenlerdendir?
A) Doğum öncesi malnütrisyonu
B) Down sendromu
C) Fenilketonüri
D) Kordon dolanması
18. Aşağıdakilerden hangisi erken tanı için söylenilebilir?
A) Zihinsel engellilik faktörlerin bilinmesi ile tedavi edilebilir hastalıkların tedavisi çocuğun gelişimini hızlandırır.
B) Doğum, uzman bireylerce yaptırılmalıdır.
C) Anne adayının hamilelik kontrolleri düzenli olarak yapılmalıdır.
D) Zihinsel engele neden olacak kazalardan korunma konusunda toplum bilgilendirilmelidir.
19. Zihinsel engelli çocuk engeli olmayan yaşlılarıyla aynı sınıfta, aynı bilgileri farklı materyaller ve öğrenme aktiviteleri kullanarak öğrenmektedir. Normal sınıf öğretmeni böyle bir düzenlemeyi planlamak ve yürütmek için mutlaka özel eğitim desteği almasını gerekli kılan yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?
A) Kooperatif öğrenme yaklaşımı
B) Paralel Alternatif Müfredat yaklaşımında
C) Akran öğretimi yöntemi yaklaşımı
D) Model yaklaşımı

20. Aşağıdakilerden hangisi zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitim sürecini izleme ve değerlendirmede yaygın olarak kullanılan kural ve yöntemlerden **değildir**?
- A) Tanıtım, öğretim, yerleştirme, izleme, değerlendirme
 - B) Başarılı yaşantılar sağlama
 - C) Doğru yanıtları pekiştirme
 - D) Geriye bildirim (feed back) sağlam

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda uygun ortam sağlandığında zihinsel engellilerin özelliklerine uygun etkinlik hazırlayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Çevrenizde bulunan özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinden, özel alt sınıf öğretmenlerinden, özel eğitim uzmanlarından, ailelerden ve kitapçılardan zihinsel engellilerin özelliklerine uygun etkinlikleri araştırarak ve gözlemleyiniz.
- Gözlemlerinizi fotoğraflarla ve kamera çekimleri ile destekleyerek bilgisayar ortamında sunuş oluşturacak şekilde bir rapor haline getirip, edindiğiniz deneyimleri arkadaşlarınıza sunarak paylaşınız.

2. ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARA UYGUN ETKİNLİKLER

2.1.Zihinsel Engelli Çocukların Özelliklerine Uygun Etkinlikler

Zihinsel engelli çocuklara etkinlik planlanırken bireysel eğitim programı hazırlandığı gibi grup eğitim programı da hazırlanır. Zihinsel engelli çocuklara uygun etkinlikleri seçerken bu çocukların zihinsel engel durumlarındaki bireysel farklar göz önünde tutularak, gelişim düzeyleri ve kazandırmak istediğimiz hedef ve kazanımlara uygun etkinlik seçilmelidir. Bunun için tanılama önemlidir. Çocuğun neyi başardığı, neyi başaramadığı tespit edilir. Başarıları pekiştirilerek başaramadıkları desteklenir. Öğretilecek becerileri öğretmeden önce aşamalandırırken (davranışın analizi) kendimiz nasıl yapıyorsak, en küçük basamağa kadar inerek aşamalandırılarak öğretilmesi önerilir.

Etkinlikleri seçerken ve uygularken şunlara dikkat edilmelidir: Çocuğun bireysel olarak bütün yönleriyle tanınması eğitimin ilk dayanağıdır. Çocuğun zayıf ve gelişmiş yönleri tespit edilmelidir. Uygun eğitim-öğretim ortamı olmalı ve çocuğa içten davranılmalıdır. Eğitimdeki tekrar dönemleri uzatılmalıdır. Herhangi bir konuda yapılan açıklamaların bireysel olarak yapılması gerekir. Bütün ilişkilerde son derece dikkatli ve nazik olmayı gerektirir. Ses tonunun dahi kurulan ilişkinin gelişmesinde önemi büyüktür. Yapararak ve görerek öğrenirler. Bu çocuklara mümkün olduğu kadar somut ve uygulamalı eğitim ve öğretim yöntemi uygulamak gerekir. Kendi kendilerine karar verme, kendilerine yön verme zorlukları fazla olduğundan öğretmen ve eğiticilerin kendilerine yön vermesine, uygun kararlar almalarında kendilerine destek olunmasına ihtiyaç duyarlar.

Zihinsel engellilere yönelik hazırlanan eğitim programlarında beden eğitimi, müzik, resim iş, hayat bilgisi, matematik, okuma yazma, trafik ve ilk yardım, beslenme bilgisi, dil ve konuşma gelişimi, toplumsal uyum becerileri seçmeli olarak drama ve tarım bilgisi yer almaktadır. Bu çocuklara yönelik bireysel ve grup eğitimi yapılmaktadır.

Zihinsel engelli çocuğun uygulanacak etkinlik öncesinde performansı alınır. Daha sonra performansları doğrultusunda eğitim ve öğretim yapılır. Değerlendirme yapılarak süreç tamamlanır.

➤ Serbest zaman etkinliği

- Serbest zaman etkinliklerinde teknik ve beceriler maksatlı ve fonksiyonel durumlarda öğretilmelidir. Evde, sınıfta ve okulda faydalı olabilecek çocuk için anlamlı birçok faaliyet vardır. Sınıfın dekorasyonu, etkinliklerin panoda düzenlenmesi bir oyuncak yerinin hazırlanması ve ilginç resimlerin modellerin yapılması, boyanması gibi faaliyetler düzenlenebilir.
- Serbest zaman etkinlikleri bağıntılı bir ifade yolu olarak kullanılmalıdır. Çocuklar anlatılan basit hikâyeleri ve okunan şiirleri resimlerle, canlandırma ile ve hamurdan modellerle tasvir etmekten hoşlanırlar. Çocuklara ilgilendiği konularda tasvir olanakları vererek bu yetenek geliştirilebilir. Serbest zaman etkinliklerinde Türkçenin sözlü gelişimi arasında sınırlanmayacak derecede ilgi kurulabilir. Çocuk önce ne yapmak istediği hakkında konuşturulabilir. Etkinliğini bitirdikten sonra işi nasıl yaptığı, nasıl sonuçlandırdığı, kullandığı araç ve gereçlerin isimleri ve nereden sağladığı, bunların yapıları hakkında bol bol konuşturulabilir.
- Hiçbir çocuk yetersizliğinden ve düzensizliğinden dolayı etkinliklerle ilgili yaşantılarından uzak tutulmamalıdır. Bundan dolayı çocuk serbest zaman etkinliklerinde kullanılan bazı malzemelere, araç ve gereçlere başlangıçta zarar verebilir. Çocuğun kendine özgü bir gelişim seyri vardır. Bu seyir içinde çocuğun yapacağı birçok basit etkinlik vardır. Bu etkinliklerin bulunması ve yaparak gelişmesi sağlanmalıdır. «Onu yapamıyor» diye etkinliklerden mahrum etmek yalnız o alanda gelişimini engellemekle kalmaz içe veya dışa yönelmiş bir seri bozuk davranışlara neden olabilir. Etkinliğin doğru yönde "yöneltmesi programın hedeflerine ulaşmasına ve çocukların gelişime yardım eder. Çünkü çocuk etkinlikler sırasında bir şeyler yapmaktan ve üretmekten hoşlanır.

Serbest zaman etkinliklerinde becerilerinin ve motor koordinasyonunun gelişmesi iki yarar sağlar. Çocukta faydalı etkinlikler yapma isteği gelişir. Çocuğun el becerisi geliştikçe işindeki doğruluk ve düzenliliği de gelişir. Başardıkça yeni şeyler yapma isteği ve gayreti artar.

Serbest zaman etkinlikleri çocukta devimsel koordinasyonun geliştirilmesine yardım eder. Bu etkinlikler çocuğa ellerini, parmaklarını dikkatli ve doğru olarak kullanmasını öğretir. Bunun kısa bir zamanda gelişmesi beklenemez.

- Zihinsel engelli çocuklar iyi yapılmış etkinliklerde gurur duyarak kişisel doygunluk hissederler. Bu çocuğun ruh sağlığı ve kendine güven ve saygı geliştirilmesi için çok önemli bir etmendir.
- Yapılacak etkinlik ve konunun seçimi çocuk ile birlikte yapılmalıdır. Çocukta etkinliğe karşı ilgi uyandırmak ve onu motive etmek için en etkili yol, onun etkinliği seçmesi o işi iyi şekilde yapması için, bütün güç ve gayretini koymasını sağlar. Grup etkinliğinde öğrenciler tarafından yapılması plânlanan projelerin gerçekleştirilmesinde her öğrenciye en çok ilgi duyduğu bir kısmı seçmede serbestlik verilmelidir. Çünkü seçilen kısım onun için anlamlı olur. Bu suretle çocukların bireysel ilgileri ve en iyi yapabilecekleri işler de saptanabilir. Örneğin, bir bayram dolayısıyla sınıfın dekore edilmesinde yapılacak işler saptanır. Öğrencilere bu işlerden hangisini kimin yapacağı sorulur. Her çocuk bunlardan kendi için en uygun, anlamlı ve en iyi yapabileceği bir iş seçer, onu yapar. Birisi resim yapma, birisi kâğıtları kesme zincir yapma, bir başkası bayrakları asma diğeri de boyama işlerini yapmayı ve benzerlerini üzerine alabilir. Bu seçim etkinliği çocuk için anlamlı kılar. Onun bütün güçlerini harekete geçirmesini sağlar.

Resim 2.1: Çocuklarla birlikte etkinlik

- Serbest zaman etkinlikleri çocukta olumlu tutumların geliştirilmesinde bir araç olarak kullanılmalıdır. Bu çalışmalarında çocuklara iş birliği, sosyalleşme, yardımlaşma, başkaları ile bir şeyi paylaşma pratikleri ve anlayışın geliştirilmesi için birçok imkân verir. Etkinlikler yapılırken çocuklarda tertip düzen, araçların uygun şekilde kullanılması ve bakımı alışkanlıklarının geliştirilmesi özellikle üzerinde durulacak bir konudur.

- Serbest zaman etkinliklerinde kullanılan gereçler mümkün olduğu kadar ucuz ve kullanılması kolay olmalıdır. Bir ev, oda yapılması halinde bakkaldan uygun ebatlarda ticarete kullanılan büyük karton kutular alınabilir.
- İşlenmiş kil çamuru, renkli ambalaj kâğıtları ambalaj sandıkları ve kutularının tahta ve kontrplakları sağlanarak çeşitli etkinlikler yapılabilir.
- Zihinsel engelli çocuğun etkinliklerde bireysel olarak tanınması hangi seviyede olduğunun bilinmesi önemlidir. Aynı grupta bulunan zihinsel engelli çocukların hepsi aynı seviyede etkinlik yapamazlar. Bunun için çocuğun temel hazırlıklarının bilinmesi ve ona göre bireysel bir eğitim programının yapılması gerekir.
- Zihinsel engelli çocukların etkinlikler sırasında dikkat edecekleri temel kuralların neler olduğu daha önceden bilinmeli ve kararlaştırılmalıdır. Çocuğa ne zaman, nerede, nasıl çalışacağı, hangi materyalle nasıl çalışacağı, araçları nereden alıp, nerede kullanacağı ve işi bittikten sonra nereye koyacağı konusunda rehberlik yapılmalıdır. İşten önce ve sonra giyinme ve temizliğini nerede nasıl yapacağı adım adım onun anlayacağı seviyede basit olarak anlatılmalı ve alışkanlık haline getirilmelidir. Uyulması istenilen kuralların daha önceden dikkatle seçilmesi ve kararlaştırılması gerekmektedir.
- Zihinsel engelli çocuklar için yaptırılması tasarlanan her etkinliğin basit seviyelere bölünmesi ve bunların sistemli olarak plânlanması gerekir. Genellikle bir etkinliğin 5 seviyeye ayrılarak öğretilmesi uygun görülmektedir. Örneğin: Boyama etkinliğinde 5 seviyeyi şöyle görmek mümkündür:
- Boyamada kullanılacak aracın uygun şekilde tutulması, (boyayı tutma)
- Rastgele boyama çalışmalarının yaptırılması, (rast gele boyama)
- Boyanan yerden haberdar olmasının sağlanması, (ortadan ikiye katlanmış kâğıdın yarısını boyama)

Sınırları taşırmadan boyama becerisinin geliştirilmesi, (basit şekilleri boyama)

Verilen kompozisyona uygun şekilde boyama. (karışık şekli boyama)

Uygulaması: İlk olarak çocuğa boyamada kullanacağı, renkli kalem, fırça veya tebeşiri nasıl tutacağı gösterilerek öğretilir. Sonra bir kâğıt üzerine rastgele boyama çalışmaları yaptırılır. 3. seviyede çocuğa belli bir alanı boyaması gösterilerek öğretilir. 4. seviyede çocuğa daha önceden tasarlanan belli bir taslağı (daire, dikdörtgen, kare vb.) bir şekil boyaması gösterilerek öğretilir. 5. seviyede ise çocuğa belli bir kompozisyona benzer bir boyama yapması gösterilerek öğretilir. Bu aynı zamanda boyamanın gelişim safhalarıdır. Çocuk her safhayı başardıktan sonra bir üst seviyenin öğretilmesine geçilir.

Resim 2.2:Kompozisyona uygun boyama

Resim 2.3: Kağıt işleri çalışması

Bir de kesme çalışmasında 5 aşamayı gösterelim.
Makasın elle tutulmasını öğretmek. (Ön koşul)
Bir elle bir seri ilgili kesme çalışmaları yaptırmak.(Rast gele kesme)(ortadan ikiye kesme)
Bir elle belli bir çizgiyi (önce kalın sonra ince çizgi) izleyerek kesmeyi öğretmek.
Basit şekilleri kesme, karışık (kompozisyon ifade eden) şekilleri kesme
Uygun ve serbest kesmeyi öğretmek.
Her etkinliğin en az 5 seviyeye ayrılması ve her seviyedeki temel alışkanlıklar kazandırıldıktan sonra bir üst seviyeye geçilmesi uygundur.

- Zihinsel engelli çocuk, nezaket ve içtenlikle kabul edilmeli ve çocuğa hissettirmelidir. Her sorusu basitte olsa önemsenerek cevaplandırılmalıdır.
- Zihinsel engelli çocuğa yapacağı her etkinlik basit olarak açıklanmalıdır. Açıklamalar sözel düzeyde değil somut olarak, gösterilerek, yapılarak

öğretilmelidir. İstenilen şey ona yaptırılmalı ve onu yapabildiği görülmelidir. Bu açıklama çocuk öğreninceye kadar aynı şekilde tekrarlanmalıdır.

- Zihinsel engelli çocuğa etkinliği yapması için yeteri kadar zaman verilmelidir. Gelişimine uygun bir yol izlenmelidir.
- Zihinsel engelli çocuğun her başarılı işi fark edilmeli ve takdir edilmelidir. Çünkü zihinsel engelli çocuğa hemen işin bitiminde pekiştirmek çocuğu öğrenmeye güdüler.
- Zihinsel engelli çocuğun yaptığı etkinlikler iyileştikçe onu takip ve kontrol etmeyi azaltarak kendine güvenini artırmak gerekir. Devamlı olarak takip ve kontrol yapabileceği işlerde dahi onları bağımlı bir insan yapar. Bağımsızlık kazanması için çocuk geliştikçe gelişimi ile oranlı olarak takip ve kontrolü azaltmak gerekir.

Etkinlik 1: “Kâğıt İşleri”

Amaç: Bireyin dikkatini yoğunlaştırarak uygulayabilme, algı ve öğrenme becerisini kavrayabilme, yaratıcılık yeteneğini uygulayabilme. Makas kullanabilme (kâğıt üzerine çizilmiş eğri çizgiyi makas ile keser).

Araç gereç: Eğri çizgi çizilmiş kâğıt, makas

Uygulama: Öğretmen her bir çocuğa üzerine eğri çizgi çizilmiş bir kâğıt ve makas dağıtır. Dikkatle kendine bakılmasını ister ve öğretmen kendisi üzerine eğri çizgi çizilmiş kâğıdı alarak makasla kesip çocuklara model olur. “Şimdi herkes eline bir makas alsın.” der. Çocuklar makası alıp eline yerleştirdikten sonra öğretmen “Şimdi herkes diğer eline kâğıdı alsın.” der. Bütün çocuklar makas ve kâğıdı aldıktan sonra öğretmen “Şimdi çizgimizi kesmeye başlayalım.” der. Çocuklar eğri çizgiyi keserken kâğıdı döndürme işleminde başarılı olamıyorsa öğretmen fiziksel yardımla çocukların kâğıdı döndürmelerini sağlar. Çocukların eğri çizgiyi başından sonuna kadar kesmeleri sağlanır.

Okulda yapılan etkinliklerin evde de pekiştirilmesi önemlidir. Öğretmen rehberliğinde öğrendikten sonra velilere de evde aşağıdaki gibi etkinlik yapması önerilebilir.

Etkinlik-2: “Boya Çalışması”

Amaç: Bireyin dikkatini yoğunlaştırarak uygulayabilme, algı ve öğrenme becerisini kavrayabilme, yaratıcılık yeteneğini uygulayabilme.

Pastel boyayı tutar: Bu etkinlikte çocuktan yapması istenen beceride, pastel boyanın bir ucu havada, diğer ucuyrsa çizim yapmak üzere aşağıda olması istenmektedir. Çocuğun karalama yapmayı taklit etmek üzere harekete geçmesi beklenir.

Nasıl Değerlendirilir?

Araç gereç: Kâğıt ve pastel boya.

Yöntem: Çizim yapmayı gösterdikten sonra pastel boyayı çocuğunuzun eline verin. Çocuk boyayı, bir ucu yukarıda, bir ucu aşağıda (kâğıdın üzerinde) olacak şekilde tuttuğunda artı verir.

Nasıl öğretilir?

Çocuk pastel boyayı eline alırsa, bileğinden tutarak çizmesi için yardım edin. Beceri kavramaya başladıktan sonra yardımı aşamalı olarak azaltın. Bazı çocuklar kalemlerini kâğıda en yakın olan küçük parmaklarıyla tutarlar, bazıları da başparmaklarıyla tutarlar. Çocuk hangi durumda kalem tutarken rahat görünüyorsa, öyle tutmasına izin verin. Çocuk resim yapmayı yeni öğreniyorsa, boyayı tüm parmaklarını avuç içine doğru bastırarak kavrayabilir. Bu kabul edilebilir bir durumdur. Kalem avuç içiyle değil sadece parmaklarıyla tutması bir yıl ya da daha fazla zaman alabilir. Pastel boyayla kâğıda işaretler yapar, kâğıdı kendiliğinden karalar (noktalar sayılmaz) aşaması daha sonra yer alır.

➤ Türkçe dil etkinliği:

Zihinsel engelli çocukların dil gelişimi diğer gelişim alanlarına göre daha zayıftır. Kısa ve uygunsuz cümlelerle konuşurlar, bu devrede dilin geliştirilmesine çok önem verilmelidir. Kullanılan kelime hazinesinin sürekli olarak zenginleştirilmesi, kelimelerin anlamlarını ve kavramları geliştirme, çocukta uygun cümlelerle kendi kendini anlatma yeterliğini kazandırma dil yeteneğinin geliştirilmesinde önemlidir. Dilin geliştirilmesinde kullanılan etkinlikler aşağıdaki gibidir. Çocukları günlük yaşam ve yaşantıları ile ilgili konularda serbest konuşmalara teşvik etmek gerekir. Bu serbest konuşmalar çocukların evleri, o gün gördükleri, duydukları olaylar, hava durumu, sağlık durumu, arkadaşları, okulda o gün olan bir olay, konu vb. hakkında olabilir. Bu konuşma sırasında çocuğun tek tek kelimelerle konuşması yerine çok basit ve kısa olarak cümle kurması teşvik edilmelidir. Çünkü bu çocuklar genellikle tek kelimelerle konuşmayı tercih ederler. Parmak oyunları, tekerlemeler, şiir ve bilmeceler üzerinde çalışılabilir.

Resim 2.4: Parmak oyunu etkinliği

Hikâyeler anlatmak gerekir. Kısa ve ilginç hikâyeler anlatmak birçok yeteneklerinin gelişmesine yardım edeceği gibi dil gelişimi için de önemlidir. Önce kısa hikâyeler anlatılır, sonra hikâyeler anlatmaları istenir. Böylece çocuklarda dinleme alışkanlığı kazandırılarak, uzun hikâyeler dinleme ve anlatma aracılığı ile dil gelişimi sağlanabilir. Dil ve dil kavramları geliştirmede kitaplar ve resimlerden yararlanmak gerekir.

Resim 2.5: Kukla ile hikâye dinleme ve anlatımı

İlginç resimler ve kitaplar kullanmak suretiyle çocukların uzun cümle kurmaları ve kelime hazinelerini zenginleştirmeleri sağlanabilir. Örneğin: renkli bir kuş resmi bul. Göster. Belki “kanat” “gaga” “kuyruk” terimleri bu çocuklara yabancıdır. Bunlar hakkında konuşmak kelime hazinelerini zenginleştirir ve kapsamlı kavramlar oluşturmalarını sağlar.

- Çocuğun bir iş yapmasını istemek ve çocuğu yaptığı etkinlik hakkında konuşurmak gerekir. Örneğin : “Ferda dolaba git, oradan iki top al, Ayşe ve Gül’e ver” deyiniz. Çocuk bu işi yapınca Ferda ne yaptın? diye sor. Ferda muhtemelen “Dolaba gittim. İki top aldım. Ayşe ve Gül’e verdim.” diyecektir. Bu etkinlik hem yönergeleri izleme hem de yaptığı bir işi uygun cümlelerle açıklama becerilerini içerir. Bu etkinlikte çocuğun işi yapması bitir bitmez istediği gibi anlatması istenmelidir.
- Geziler ve seyahatler düzenlemek ve çocukları bunlar hakkında konuşurmak gerekir. Parkta, çarşıda, mağazalarda, pazarda, piknikte uygun yaşantılar sağlanarak ilgi duydukları şeyleri tanımaları, kelime hazinelerini zenginleştirmeleri, onlar hakkında ilginç konuşma yapmaları sağlanabilir.
- Belli alanlarda kelimelerle akıcılık ve sınıflandırma temrinleri yaptırmak gerekir. Bu etkinlikler aracılığı ile çocuklara bildiklerini sınıflandırma ve akıcı olarak söyleme yeteneği kazandırılarak, geliştirilebilir. Örneğin: Şu sorular sorulur ve çocukların cevapları beklenir. “Kaç ağaç adı biliyorsun?” “Kaç meyve adı biliyorsun?” “Kaç hayvan tanıyorsun?” “Kaç çeşit yemek biliyorsun?” “Kaç alet adı söyleyebilirsin?” gibi çalışmalar yapılabilir.

Okulda bütün faaliyetlerde dil gelişimini sağlayacak çalışmalara yer vermelidir. Öğretmen kelime hazinesinin anlam ve kavramlar, cümle ve uzun cümlelerle konuşmanın gelişmesi için bütün imkânlardan yararlanmalıdır. Çocuğa uygun cümleler kurmada yardım etmeli fakat onu papağan gibi ezberlemeye yöneltmemelidir. Uygun sorularla çocuğun

konuşmaya başlamasını ve yanlışlarını düzeltmesini sağlamak, dil gelişiminde önemlidir. Sabırla dinlemek, acele etmemek ve ettirmemek yararlıdır.

Kitaplar çocukların temel küçük kas becerilerini geliştiren, kitabı tutma, sayfaları çevirme ve kitaptaki resimleri işaret etme becerileri gibi, alıcı dil becerisinde, çocuğunuza sözcüklerin anlamını, kitap ve resimleri kullanmayı öğretmenize yardım edecek etkinlikleri yapmamızı sağlar. Kitaplar çocuğunuza çevresiyle iletişim kurmayı öğretmede kullanacağınız kaynaklar arasındadır. Bir kitaba başkalarıyla birlikte bakmak, önemli bir sosyal etkinlik olduğu kadar, çocuğunuza dikkatini başkalarıyla birlikte aynı noktaya yöneltme becerisini kazandırmanın da en uygun yoludur. Küçük çocukların yaşamında kitapların öneminin giderek artması, çocuk kitaplarının kalitesinde ve çeşitliliğinde hızlı gelişmelere neden olmaktadır. Çocuğunuz tanıdığı ve sevdiği bir kahramanın resminin olduğu bir kitabın sayfalarını açmaktan çok hoşlanacaktır. Bu etkinlik öğretmen rehberliğinde öğretildikten sonra veliye de önerilebilir.

Resim 2.6: Hikaye kitabı ile anlatım

Etkinlik 3: Hikâye Etkinliği

Amaç: Alıcı dil ve ifade edici dil yeteneğini uygulayabilme, dil yeteneğini kavrayabilme, konuşma becerisini uygulayabilme.

Kitaplardaki resimlerin ayrıntılarını (örneğin, ineğin kulağı), parmağıyla işaret ederek gösterir: Bu beceri çocuğun hikâye sayfasındaki çok küçük ayrıntıları parmağıyla işaret etmesini gerektirir. Bu da çok yoğun bir el-göz eşgüdümü gerektirir. Bu etkinliğe önce ayrıntısız kitapla başlanır.

Nasıl Değerlendirilir?

Araç gereç: Ayrıntılı ya da çok küçük resimler içeren bir kitap.

Yöntem: Sayfadaki bir resmi ya da bir resimdeki küçük ayrıntıları gösterin. 'Köpeğin kulağına bak.' gibi örnekler verin. Çocuk, sizi taklit ederek o ayrıntıya parmağıyla dokunduğunda, artı verin.

Nasıl öğretilir: Çocuğa ayrıntılı resimler içeren kitapları yavaş yavaş tanıtır. İsimlerini söyleyerek, resimlerdeki küçük ayrıntıları işaret etmeyi gösterin. Çocuğa, gerektiğinde eliyle

işaret etmesi için yardım edin. Yönergelerinize cevap vermesi için ona fırsatlar verin. Parmağını, tam istediğiniz yere getirerek göstermesi başlangıçta zaman alır.

Oyun zamanı ve ev içi etkinlikleri: Kitaplar gibi magazin dergilerini ya da duvar resimlerini de kullanın. Aile fotoğraf albümünü kullanarak çocuğu tanıdığı yüzleri göstermesi için teşvik edin.

Hatırlama ve genişletme: Çocuk gerekli alıcı dil becerilerini kazandıkça, model olarak öğretme tekniği azaltılır ve resimlerdeki ayrıntıları kendi başına bulması istenir. Küçük kas çalışmalarının bir parçası olarak parmakla gösterme becerisini ele almak, alıcı dil becerileri arasında yer alan uygun seçeneği göstermek etkinliğiyle bir arada yapılabilir. “Resimde ne görüyorsun?” ya da “Hangi resmi seviyorsun?” gibi açık uçlu sorular sorarak, ilgilendiği resimdeki ayrıntıları göstermesi sağlanabilir.

Oyun etkinliği: : Her çocuğun beden yapısı, kas, adale, iç organlarının durumu iyice tanınmalıdır. Her çocuğun bedensel yetenekleri ayrıntılı bilinmeli onun bireysel olarak hangi hareketleri yapacağı, hangilerini yapamayacağı tespit edilmelidir. Grupta her hareketi her çocuğun yapması beklenmemeli beden gücü, yapısı, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun bir oyun etkinliği düzenlenmelidir.

- Oyun etkinlikleri çocukların yetenek ve olgunluk seviyelerine göre düzenlenmelidir. Benzerlik gösteren çocuklar gruplandırılabilir.
- Oyun etkinlikleri ilginç ve basit oyunlar şeklinde başlatılmalı ve gittikçe daha güçleştirilmelidir. Önce kol, bacak, gövde gibi büyük adale ve büyük organların kullanılmasını gerektiren hareketlerden başlayıp gittikçe küçük kasların ve organların kullanılmasına doğru gidilmelidir.
- Oyun etkinliklerinde taklitlere ve diğer etkinliklerle (müzik) ilgili faaliyetlerin
- pekiştirilmesine aracılık eden etkinliklere yer verilmelidir.
- Oyun etkinlikleri mümkün olduğu kadar açık ve temiz havada yaptırılmalıdır.
- Oyun etkinlikleri bireysel olabildiği gibi grup içinde de yaptırılmalıdır. Çocukları, gerekirse durumlarına göre seviye gruplarına ayırarak yaptırılabilir.
- Oyun etkinliklerine mümkün olduğu kadar müzik eşliği sağlanmalıdır. Çocuklarda müzik eşliğinde ritmik hareketlerin sağlanması daha kolay olur. Bu TV- Bilgisayar - CD gibi yaygın olarak kullanılan müzik araçlarından yararlanılarak yapılabilir.

Resim 2.7: Müzikli sandalye kapmaca oyunu

- Oyun etkinlikleri çocukların seviyelerine uygun millî halk oyunları ve danslarının basitleştirilerek öğretilmesine yer verilebilir. Bu onların sosyal beceriler kazanması için son derece önemlidir.
- Oyun etkinliklerinin süresi onları yormayacak uzunlukta olmalıdır. Bazı çocuklar yorulur veya etkinliğe katılmak istemezlerse zorlanmamalıdır.
- Oyun etkinlikleri çocuk bahçeleri, parklar ve imkân olursa kır gezilerinde tabiatın kucağında verilmelidir. Çocuk bu atmosfer içinde bulunmaktan hoşlanabilir ve burada yapılan etkinliklerin, hazla birleşerek devamlılığı sağlanabilir.
- Oyun etkinliklerinde çocukların rahatça hareket edebilecekleri durum yaratılmalıdır. Bunun alışkanlık haline getirilmesi önemlidir.
- Oyun etkinliklerinde tehlikeli ve zararlı olabilecek hareketler yaptırmaktan şiddetle sakınmak gerekir. Oyun etkinlikleri sadece programda ayrılan saatlerde yapılan bir etkinlik olarak kalmamalıdır. Büyük dinlenmelerde, gezilerde, pikniklerde ve diğer fırsatlarda çocukların ilgileri harekete geçirilerek yapılan bir etkinlik haline dönüştürülebilir.

Etkinlik 4: “Top Becerileri”

Amaç: Çift el göz koordinasyonuna yönelik becerileri uygulayabilme, top becerilerini uygulayabilme.

Araç gereç: Top

Uygulama: Oyun sahasında büyük boy top kullanılır. Aşağıdaki etkinlikler yapılır.

- Çocuk yerde bacakları açık durumda kendisi ile aynı pozisyonda olan öğretmeni ile karşılıklı olarak oturur. İki el ve parmaklarıyla topu işaret edilen yere doğru ileri geri yuvarlar.

- Topu tutarak ayağa kalkar. Topu yere düşürür ve ikinci üçüncü sıçramasında yakalar.
- Topu ileri doğru atar. Atarak ve tutarak topla oynar.
- Topu tekmeler.

Etkinlik 5: “Vücut Hareketleri”

Amaç: Bütün vücut denge ve koordinasyonunu uygulayabilme, vücut parçalarının hareketlerini yapabilme, (Temel duruşları yapabilme, (Planör duruşu yapar.))
Bu becerinin aşamaları şöyledir.

- Ayaklar kapalı dik duruş gösterilir.
- Öne bir adım atarak durur.
- Kolları yavaş yavaş yanlara açar ve vücut öne eğilir.
- Arkadaki bacak yukarı kaldırılır.
- Arkadaki bacak yere indirilir.

Uygulama: Öğretmen yeni bir hareket öğreteceğini ve hareketi çocukların dikkatli olarak izlemelerini ve hareketin adının planör olduğunu ve uçağa benzediğini söyler. Öğretmen hareketi yönergeler ile önce kendisi yapar. Daha sonra yönergelerle çocuklara tek tek yaptırır. İleri aşamalarda çocuklar öğrendikten sonra yönergeler azaltılır. Gerekliyse hareket bir yere veya öğretmene tutunarak yapılır. Hareket sonunda “Aferin, iyi yaptın, çok güzel yaptın.” diyerek veya alkışlanarak her çocuk ayrı ayrı ödüllendirilir.

- **Müzik etkinliği:** Müzik özel bir yetenektir. Zihinsel engelli çocukların müzik yeteneği sınırlı olur ve genellikle müzik alanında da akranlarından gerilik gösterdikleri bilinen bir gerçektir. Onların durum ve seviyesine uygun bir müzik eğitimi ile bu alandaki yeteneklerini geliştirebilir. Bu çocukların müzik etkinliği için dikkat edilecek noktalar şunlardır:
 - Bu çocuklara öğretilecek şarkılar dikkatle seçilmelidir. Bunları seçerken, Çocukların öğrenebileceği seviyede basit olmasına ve gittikçe güçleşmesine, öncelikle yakın çevredeki sonra uzak çevresindeki konuları ele alan şarkılar olmasına, Konularının milli ve sosyal değerleri, insani duygulan aşılmasına, dilinin basit ve anlaşılır olmasına, gittikçe güçleşmesine, diğer etkinliklerle ilgili olmasına, çocuklar için ilginç, hareketli ve eğlendirici olmasına dikkat edilmelidir.
 - Müzik etkinliği her fırsatta, çocukları yeniden canlandırmak, dinlendirmek, eğlendirmek, sınıf ve dışındaki etkinlikler sırasında ve arasında kullanılmalıdır. Dinlenmelerde, piknikte topluca yapılan gezilerde ve hatta yorgunluk hissettiklerinde etkinliği keserek bir iki şarkı söylemek grubu veya kişiyi canlandırır, dinlendirir.

- Müzik etkinliğinde şarkı toplu olarak söylenmeli ve çocukların katılımı sağlanmalıdır. Çocuklar toplu şarkı söylerken, söylemek istemeyenler de grup sürüklenmesi etkisiyle söylemeye katılır ve onlara uymaya çalışır. Tek tek şarkı söylemeler sonraya bırakılmalıdır. Ayrıca şarkıyı bilen çocuk diğerlerine model olabilir. Şarkı söylerken buna uygun oyunlar, yürüyüşler ve tempo tutmalar eşlik etmelidir.
- Müzik etkinliği, diğer etkinliklerle bütünlüğü sağlayacak şekilde verilmelidir.
- Şarkılarla işe başlatılmalı ve kulaktan öğretmeye çalışmalıdır.
- Müzikte bireysel farklılıklara yer verilmelidir, zihinsel engelli çocuklar arasında müzik alanında ileri çocuklar ve yetersiz çocuklar da bulunabilir. Her çocuğun yeteneği seviyesinde gelişmesine uygun imkânlar verilmelidir
- Müzik etkinliğine, müzik aletlerinin eşlik etmesi sağlanmalıdır. Özel hazırlanmış, bilgisayar ve CD'lerden yararlanılmalıdır. Müzik etkinliğini, bu konuyu ve öğretmesini iyi bilen özel şekilde yetiştirilmiş öğretmenlerin yapması uygun olur. Hatta yetenekli çocuklara basit çalgıların öğretilmesi yararlı olur. Bu çocukların bir müzik aletini çalabilmesi ona kendine güven, saygı kazanması ve sosyal bakımdan yararlı olacaktır.
- Zihinsel engelli çocuğa müzik araçlarından nasıl yararlanacağını öğretmelidir. Bu çocuklar her yıl sayıları ve türleri artan radyo, bilgisayar, CD, ve benzeri müzik dinlemek için geliştirilen araçları nerede ve nasıl kullanacağını bilmelidir. Bu suretle çocuklar bu araçlardan yararlanarak müzik kültürlerini ve becerilerini geliştirecekler uygun şekilde dinlenme ve eğlenme olanaklarını bulacaklardır.
- Çocuğun kendi başına şarkı söylemesi geliştirilmelidir. İnsanın en çok kullandığı müzik aracı kendi sesi olduğu için çocuğa kendi sesini sevdirmek gerekir. Bunun sağlanabilmesi çocuğa kendi kendine güzel, kulağına hoş gelen şarkılar söyletmekle olur.
- Çocuğa müzik etkinliğinde uygun şekilde dinlemesi ve ses tonunu ayarlaması öğretilmelidir. İyi dinleme alışkanlıkları kazandırılmalıdır. Müzikten dinleyerek zevk alması önemlidir. Dinlerken ve söylerken ses tonunu yerine göre kulağına hoş gelecek şekilde ayarlamasını müzik etkinliği sırasında alışkanlık haline getirmelidir.

- Sınıf koroları kurulması ve bu çocuklardan iyi olanların okul korosuna katılması sağlanmalıdır. Bu sınıf koroları ile okul koroları arasında ilişki kurulması çocukların sosyal gelişimine de yarar sağlar.

Etkinlik 6: “Müzik Sesleri”

Amaç: Alıcı dil ve ifade edici dil yeteneğini uygulayabilme, dil yeteneğini uygulayabilme, konuşma becerisini uygulayabilme, bireyin yaratıcılık yeteneğini kavrayabilme, basit şarkıları söyleyebilme, müziğe uygun ritim tutabilme, yeni aletlerle sesler üretebilme, dinletilen ses ile aynı olan sesi eşleştirebilme amaçlanır.

Araç gereç: Şeffaf plastik şişeler, taş, boncuk, kum, bozuk para gibi küçük nesnelere.

Uygulama: Öğretmen her çocuğa şeffaf plastik bir şişe verir. Ayrıca masaya tüm çocukların paylaşarak kullanabileceği şekilde içlerinde taş, boncuk, kum, bozuk para vb. nesnelere bulduğu kapları yerleştirir. Sonra çocuklara “Çocuklar şimdi istediğiniz bir nesneyi kullanarak marakas hazırlayalım.” der. Şişelere seçilen bir tipteki nesne atılarak marakas hazırlanır. Çocuklar marakaslarını hazırladıktan sonra öğretmen her çocuğa kendi marakasının çıkardığı sesi dinleme, tanıma fırsatı verir. Daha sonra çocukların arkasına geçer. “Şimdi benim marakasımın çıkardığı sesi çok iyi dinleyin.

Marakası aynı sesi çıkaran çocuklar marakaslarını havaya kaldırırlar.” şeklinde yönerge verir ve marakası bir süre sallar. Bu sırada çocuklara kendi marakaslarını sallama fırsatı verir. Aynı sesi ve farklı sesi veren marakaslar hakkında ayrıca marakasların içlerindeki nesnelere benzer ya da farklı oluşları hakkında da konuşulur.

Daha sonra öğretmen çocuklara gözlerini kapamalarını söyler ve içinde su olan daha önce göstermediği bir şişeyi sallar. Çocuklara “Aynı sesi çıkaran marakası olan var mı? Bu ses ne sesi?” gibi sorular yönelterek buldurmaya çalışır. Gerekirse ipucu verir. Çocukların ilgi ve dikkat sürelerine göre etkinlik uzatılabilir.

Daha sonra öğretmen çocuklara öğrettiği bir şarkının nakarat bölümlerinde marakasları kullanmayı önce kendi göstererek model olur. Sonra birlikte hem şarkı söylenir, hem de ritim çalışması yapılır. Ritim çalışmasını başarı ile gerçekleştiren çocuklar ödüllendirilir.

- Okuma yazmaya hazırlık çalışmaları:

Zihinsel engelli çocukların çoğunda sayı kavramını ve yukarıda, aşağıda gibi niteliksel kelime anlamları ya da en büyük, daha uzun, daha yakın, uzak, en yüksek, orta, arada gibi karşılaştırmalı terimlerin anlamlarını öğrenmede zorlukları vardır. Bundan dolayı temel bazı nicelik ve nitelik bildiren kelime, anlam ve kavramlarını öğretmek gerekir. Niteliksel düşünmeyi geliştirmek için çocuğa 4 esas alanda yeterli kazandırmak gerekir. Zihinsel engelli çocuğu;

- Niteliksel düşünme dilini anlama ve kullanabilmede yeterli kılmak,
- -Sayı kavramlarını anlama ve saymada yeterli kılmak,

- -Bir, iki, üç gibi basit gruplamaları bir göz atışta tanıyabilmede yeterli kılmak,
- -Yazılı sayıları anlamada yeterli kılmak, gerekir.

Zihinsel engelli çocuğun bu alanlarda yeteneklerini geliştirmekte aşağıda sayılan oyunlar ve etkinliklerin yaptırılması yararlı olabilir.

- Karşılaştırma bildiren kelimelerin ve sayı kavramlarının geliştirilmesi için ilginç bir seri yapı oyunu yapmak. Örneğin sıralanmış 3 tabaka raf alınır. Bunlar, en büyüğü alta, en küçüğü en üste, ikinci büyüklükte olanı da ortaya konarak sıralanır.

Öğlen dinlenmesi veya eve gitme zamanı sınıftaki oyuncakları dolaba veya raflara kaldırma sırasında çocuklar bireysel olarak; Oyunağı en alt ya da en üst veya orta rafa koy. Büyük topu en uzun veya en kısa rafa koy.

Bebeği en üst rafa koy, gibi basit yönergelerle başlar.Üç boy büyüklükte alınmış topları göstererek “Bunları büyüklüklerine göre sırala en büyükleri en alt, orta büyüklükte olanları 2. rafa, en büyük olanları da en üst rafa yerleştir.” denir.

Bu etkinlikler aracılığı ile zihinsel engelli çocuklarda niteliksel düşünme, nitelik bildiren dili anlama, işitsel algılama, direktifleri, yönergeleri, emirleri izleme ve yapma yeteneği geliştirme, başkaları ile birlikte çalışma yeteneklerini geliştirme, olanakları sağlanacaktır.

- Niteliksel kavramların geliştirilmesinde başka bir etkinlik şöyledir.

Oyun için gerekli olan farklı boylarda kesilmiş erkek resimleri, içinde bir, iki, üç elma bulunan üç tabak, bir büyük ve bir küçük küp ve büyük bir balon, çeşitli boncuklardır. Bu materyaller bir büyükçe masaya uygun şekilde yerleştirilir. Öğretmen çocuklara aşağıdaki yönergeleri verir.

- Boncuklardan birini en uzun boylu çocuğun resmi üzerine koy.
- İki boncuğu en çok elma bulunan tabağa koy.
- Bir boncuğu balondan daha küçük küp üzerine koy.
- En küçük küpü ve bir boncuğu en küçük çocuk resminin üstüne koy.
- Böylece çocuk benzerlikler ve ayrılıkları kıyaslayabilir. 1, 2 ve 3. grup arasındaki bazı farkları öğrenebilir.
- Sayıları tanımak ve temel kavramları kazandırmak için öğretmenlerin bulabilecekleri sıralama, gruplama, eşleştirme, zar ve domino taşları ve uygun materyallerle yapılabilecek birçok etkinlik bulunabilir.

Resim2.9: Eşleştirme çalışması

Gördüklerini ayırma ve hafıza becerilerini geliştirme: Okumaya yazmaya hazırlık çalışmaları zihinsel engelli çocukların görmesini, gördüğü şeyleri ayırmasını ve hayalinde canlandırmasını ve hatırlamasını gerektirir. Bunun geliştirilmesi için bazı etkinlikleri aşağıda görmek mümkündür.

- Renk, büyüklük ve şekillerin ayırımını geliştirmek için renkleri, şekilleri ve büyüklükleri aynı olan balonlar alınır. Çocuklara bireysel olarak “Büyük kırmızı balonu, küçük yeşil balonu, yuvarlak mavi balonu göster” denilir. Benzeri çalışmalar çeşitli renkli el işi kâğıtlarını daire, elips, üçgen, kare gibi şekillerde kesip kartona yapıştırmak suretiyle de yapılabilir.
- Öğretmen, renkli hamurdan masa üzerinde basit kalıplar yapar. Yaparken çocukların nasıl yapıldığını görmeleri sağlanır. Tamamlanınca tekrar gösterilir sonra üzeri kapatılır. Çocuklardan gördükleri bu kalıbı bakmadan yapmaları istenir. Bu yaklaşım çocuğun renkleri ayırmasını, talimatı ve faaliyeti izlemesini ve görsel belleme yeteneğinin gelişmesini kapsar.
- Çocuklara üzerinde değişik geometrik şekiller bulunan kartlar verilir. Sonra bunların şekil ve büyüklük itibari ile aynı olan diğer küçük kartlar hazırlanır ve verilir. Aynı zamanda orijinal karttakinden farklı şekil ve büyüklükte kartlarda hazırlanır. Çocuğun orijinal karttaki aynı büyüklükteki şekilleri bulması ve üst üste koyması istenir. Bunlar renkli el işi kâğıtlarından kesilerek elde edilen muhtelif şekillerin bir kartona yapıştırılması ile elde edilebilir.
- Merdiven oyunu çocuklar arasında oldukça kabul görebilir. Bu oyunda bir insanın yürüme, sekme, atlama, çömelme vb. faaliyetlerini gösteren çeşitli pozlar yapışkan kartlar üzerinde yapılır. Kartın altına da o resimde yapılan ip atlama, sekme, çömelme, yürüme gibi kelimeler yazılır. Bu kartlar çocuğa verilir ve ondan karttaki hareketi yapması istenir. Sonra karttaki hareketi sınıfta yapar.

- Çocukta algıyı geliştirmeyi amaçlayan bazı etkinlikler yapılmalıdır. Buna örnek bir etkinliği açıklayalım. Çocuğa önce çok sayıda objelerin resimleri gösterilir. Sonra ona bebeği bul, 3 noktayı göster, birbirine yakın iki daireyi bul, büyük kareyi göster, portakalı, elmayı, iki çocuğu göster, gibi direktifler verilir. Bu ve buna benzer etkinlikler çocukta algıyı geliştirir. Farkları bulmayı içerir.
- **İşitme becerisini geliştirme:**Seslerdeki ince işitme farklarını ayırt edebilme yeteneği bazen konuşmaya yardım eder. Bu fonksiyon seslerin basit ayırımından başka işitme eğitimini, sesleri uygun şekilde sentez yapma ve işittiklerini hatırlama yeteneğini geliştirmeyi kapsamalıdır. Bu fonksiyonları geliştirmek için uygun bazı etkinlikleri aşağıdaki gibi geliştirilebilir.
- **Cümleleri tekrar ettirmek:** Bu cümle şeklinde öğrenme, uzun cümleleri ve mantıki bellemeyi geliştirmek için yapılan bir etkinliktir. Öğretmen önce kısa bir cümle söyler, sonra çocuk onu tekrar eder. Örneğin “Bugün Serap okula geldi.” “Sınıfımıza Atatürk resmi aldık.” Seçilen cümleler aktüel ve ilginç olmalı, çocuklar öğrendikçe, daha uzun cümleler kurulmalıdır.
- **Mantık yürütme becerisini geliştirmek:** Bunun için çocuklara seviyelerine uygun hikâyeler anlatılır. Çocuktan hikâyeyi anlatması istenir. Hikâyelerin önce kısa ve sadece birkaç fikri kapsayan hikâyeler olmasına daha sonra gittikçe uzun olanların seçilmesine dikkat edilmelidir.
- **Yönergeleri hatırlama ve yerine getirme becerisini geliştirmek:** Bu çocuklar direktifleri hatırlama ve izlemede birçok güçlük yaşarlar. Bu yeteneğin geliştirilmesi için bireysel olarak etkinlikler yaptırılır, örneğin: öğretmen çocuğa, “legoyu dolabın üst rafına koy. Resmi levha asılan yere as.” gibi direktif verir. Önce bir emir kullanılır. Sonra, “Ali önce kapıyı kapa sonra pencereyi aç.” gibi iki işi gerektiren emirler verilir. Sonra 3-4 işi bir direktifle yapması istenir. Böylece emirleri hatırlama ve istenilen sırada yapma becerisini öğrenir.
- Şarkılar ve kafiyeli şiirler söylenebilir. İşitsel belleğin gelişimine yardım eder.
- Dramatizasyon ve temsillerde söylenecek sözleri tekrarlamak, öğretmek.
- **Günlük yaşantıları öyküleştirmek:** Örneğin “Ayşe öğretmenden tebeşir, kalem, defter, kâğıt, kitap almaya gitti. Sınıfa tebeşir, defter, kâğıt, kalem getirdi. Ayşe neyi getirmeyi unuttu?” Çok ilginç hikâyeler onlarda işitsel bellemeye yardım eder.

Etkinlik 7: “Sayı kavramı”

Amaç: Bilişsel becerileri kavrayabilme, akademik öncesi ve akademik becerileri algılama yeteneğini kavrayabilme. Sayı kavramını kavrayabilme (Farklı iki nesne ile birebir eşleştirme yapar.)

Araç gereç: 3 adet tabak, 3 adet bardak, 3 adet kaşık, masa örtüsü.

Uygulama: Üç kişilik çocuk grubu seçilir ve çocuklara “Şimdi sizlerle yemek masası hazırlayalım.” denir. Çocuklara masa üzerine örtü örtmeleri söylenir. Öğretmen masa üzerine 3 adet tabak, 3 adet bardak ve 3 adet kaşık koyar. Çocuklardan birisine “Şimdi sen masaya her çocuk için bir tabak yerleştir.” der. Çocuk tabakları yerleştirdikten sonra başka bir çocuğa “Şimdi sen her tabak için bir bardak yerleştir.” denir. Çocuk bardakları yerleştirdikten sonra diğer çocuğa “Şimdi sen de her tabak için bir kaşık yerleştir.” yönergesini verir. Öğretmen çocukların malzemeleri doğru yerlere ve uygun yerleştirmeler yapabilmesi için rehberlik yapar. Bire bir eşleştirme işleminden sonra öğretmen “Evet soframızı hazırladık, şimdi oturup yemeğimizi yiyelim.” diyerek çocukların yemek yeme oyunu ile etkinliği devam etmesini sağlar.

Resim 2.10: Drama etkinliği

Drama etkinliği

Engelli çocukların eğitimlerinde olduğu gibi zihinsel engelli çocukların eğitimlerinde de model olma önemlidir. Çünkü bu çocuklarda;

- Görsel işitsel algı problemleri
- Dikkat dağınıklığı
- İfadeleri anlamada güçlük (alıcı dil gelişiminde güçlük)
- Duygu ve düşünceleri ifade etmede güçlük (ifade edici dil gelişiminde güçlük) olmasından dolayı müzik, drama, sanat, jimnastik gibi farklı alanlara yönelik yapılan bütün uygulamalar da model olma, ipucu verme, genelleme yapma, sözel ve fiziksel destek sağlama gibi eğitim metotları kullanılmaktadır. Bu çocukların taklit yeteneğinin iyi olması nedeniyle drama gibi çalışmalarda yetişkin önderliği ve kontrolünde aktif katılım olduğu belirlenmiştir. Uygulamalarda görsel ve işitsel algıyı geliştirici uyarıcılar (kitap okuma, resimli kitaplar ve ansiklopediler gösterme, bulunmaktadır.
- Problem çözme, hedefe ve konunun pekiştirilmesine yönelik drama sonunda yer alan tartışmalarda çocukların algılayıp doğru anlatabilecekleri sorulara yer

verilmelidir. Sorulara verilen doğru cevaplarla da engelli çocuğun kendine güven duymasını sağlar.

Etkinlik 8: “Aile Etkinliği”

Amaç: Büyük kas becerilerini uygulayabilme. Dinleme ve dikkatini yoğunlaştırarak uygulayabilme (görsel algıyı, objeye canlılık verebilmeyi, evde yaşayan bireyleri tanıyabilmeyi, bireylerin görevlerini ayırt edebilme).

Araç gereç: Çorap ören nine, gazete okuyan dede, televizyon izleyen anne, baba ve oyuncaklarla oynayan çocuk fotoğrafları (resimler de olabilir).

Uygulama: Isınma çalışmaları: Başı sağa sola öne arkaya çevirme, omuzları yukarı aşağı kaldırıp indirme, kollarını yana uzatıp indirme, belden aşağıya eğrilip doğrulma, bacakları karna doğru çekme uzatma bacaklarını kalçaya değdirme çalışmalarıdır. Bununla birlikte parmak uçlarında yükselme alçalma, dizleri bükerek oturma kalkma olduğu yerde hızlı yavaş koşma, yavaş yavaş dizleri bükerek oturma, kalkma, yerde, oturarak bacaklarını açma kapama, bacakları açarak gövdeyi ve kolları bacaklara değdirme, bacakları dizden bükerek karna çekme ve uzatma, bacakları tutarak beşik sallama hareketi yapma, bisiklet sürme hareketi yapma şeklinde sıralanabilir.

Kaynaştırma çalışması: Çocuklar halka olur. Bir ebe seçilip, ortaya alınarak gözleri bağlanır. Gözleri bağlı olan ebe halkadaki çocuklardan birisini yakalamaya çalışır, yakaladığı zaman ebelikten kurtulur. Halkadaki çocuklar ellerini bırakmadan, halkayı bozmadan yakalanmamaya çalışır.

Esas çalışma aşaması: Çocuklara büyük boy fotoğraf gösterilir. Fotoğrafta çorap ören nine, gazete okuyan dede, televizyon izleyen anne baba ve oyuncaklarla oynayan çocuk vardır. Fotoğrafta kimlerin olduğu, bu kişilerin neler yaptığı ve odada bulunan eşyalar sorularak çocukların konuşmalarına fırsat verilir. Fotoğraftaki kişilere isim verilir. Biz de bu fotoğrafı canlandıralım denir. Çocuklar anne, baba, çocuk, dede, nine rolüne girer; Örtü, gazete, oyuncak, koltuk, masa gibi materyallerden yararlanarak fotoğraftaki hareketleri yapar ve sabit dururlar. Öğretmen çocukların fotoğraflarını çeker. Çocuklar dört kişilik gruplara ayrılır. Aralarında konuşmaları ve evlerinde olan komik bir olayı canlandırmaları istenir. Her grup bir olay canlandırır.

Tartışma ve değerlendirme: Aile kimlerden oluşur?, Aile nerede yaşar?, Evimizde kimler yaşıyor?, Bu insanlar evde ne yaparlar?, Evde hangi odalar var?, Evde hangi eşyalar var? gibi sorular sorulur.

2.2. Zihinsel Engelli Çocukların Özelliklerine Uygun Araç-Gereçler

Çocuğa uygun bir araç gereç sağlam, kullanışlı, temizliğı ve bakımı kolay, amaca uygun, birden çok amaca hizmet edecek, çocuğa zarar vermeyecek şekilde olmalıdır. Araç gereçler estetik olmalı, göze hoş görünmeli, araştırma ve keşfetmelerini sağlamalı, yaratıcılıklarını desteklemeli ayrıca güvenilir olmalıdır. Çocuğun gelişim düzeyine göre araç ve gereçler basitten karmaşığa, kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene doğru giden bir sıra ile verilmelidir. Seçilen araç ve gereçlerin eğitim programındaki amaçlarla ulaşmak için tutarlılık göstermesi gerekmektedir.

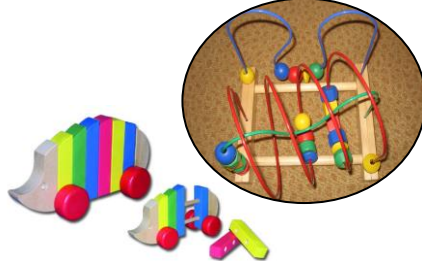
Erken çocukluk döneminde zihinsel engelli çocuğun gelişimini destekleyen eğitici oyuncaklara ve araç gereçlere yer verilmelidir. Daha ileri dönemlerde kitaplara, dergilere ve çeşitli zihinsel gelişimine katkıda bulunan oyunlara yer verilebilir. Çocukların gelişim düzeyine göre oyuncakların parça sayısı azaltılarak ya da artırılarak oyunlar oynanabilir. Nitelikli her türlü araç ve gerecin çocuğun gelişimine katkı sağlayacağı gerçektir. Onların yapabildikleri becerileri tekrarlayabileceğı, yapamadığı becerileri öğrenmesini sağlayan araç gereç seçmek önemlidir.

Resim 2.11: Eğitimde kullanılan araç gereçler

Aşağıda zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun bazı araç ve gereç örneklerine yer verilmiştir. Bu araç ve gereçlerin sayısını artırmak mümkündür.

- Çıngıraklar
- Müzik kutuları
- Ses çıkartan tahta ve plastik oyuncaklar
- Hareketli oyuncaklar
- Bez oyuncaklar
- Dış kaşıma halkaları
- Büyük renkli küpler
- Büyük tahta çivilerle geçmeli oyuncaklar
- Basit bloklar
- Takıp sökmek için plastik cıvata ve somunlar
- İtmeli-çekmeli ses çıkartan oyuncaklar
- Çocuk şiiri ve resimli hayvanlar

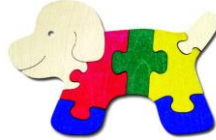

Resim 2.12: Renk kavramı

- Boş tahta ve mukavva kutular
- Tahta, bez veya plastik hayvanlar
- Kum havuzu ve kum oyuncakları
- Plastik oyuncak tabak, çay takımları
- Büyük kamyon, uçak ve trenle
- Küçük bebekler
- Oyuncak ve gerçek telefonlar
- Müzik aletleri, zil, tef, davul

Resim 2.13: İç içe giren halkala

Resim 2.14: 6-8 Parçalı yapboz

- Boncuklar ve ip
- Sabunla balonlar yapma
- İç içe geçen kutular
- İç içe giren kaplar
- İç içe giren halkalar (az sayıda)
- Üst üste konan yuvarlak halkalar (az sayıda)
- Büyük çivili oyuncaklar
- 6-8 parçalık basit yap-bozlar

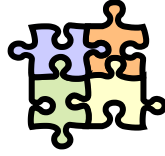
Şekil 2.15: Beceri küpü

- Az parçalı büyük Legolar
- İtmeli-çekmeli araçlar
- Parmak boyası
- Bağlama oyuncaklar
- Resimli lotolar
- Düğmeli-fermuarlı giysileri olan, giydirilecek bebekler
- Kavram geliştirici oyuncaklar
- Basit bilmeceler ve tahmin oyunları
- El kuklaları

Resim 2.16: El kuklaları

- Öykü kitapları ve masalları
- İp bağlama ve çeşitli kâğıt işler
- Kolâj çalışması, artık kâğıt ve kumaş parçaları

Resim 2.17 : Yapboz

- Keskin olmayan makas ve kâğıtlar
- Domino
- Yapboz oyuncakları

Resim 2.18: Geçmeli oyuncakları

- Büyüteç
- Küçük ev hayvanları
- Basit resim, harf ve sayı oyunları
- Küçük bakım istemeyen bitkiler
- Birbirine geçen takmalı çıkarmalı oyuncaklar
- Geçmeli oyuncakları

Resim2.19: Renk ve şekil kavramı

- Büyük bebek arabaları
- Büyük arabalar
- Bilgi kartları
- Halka atma ve top oyunları
- Tombala
- Basit kâğıt oyunları
- İç içe geçen kutular (çok sayıda)
- İç içe giren kaplar (çok sayıda)
- İç içe giren halkalar (çok sayıda) (çok sayıda)
- Üst üste konan yuvarlak halkalar
- Küçük çivili oyuncaklar
- Çok parçalı küçük legolar
- Birbirine eklenen sekizgenler
- Birbirine eklenen kareler
- Eşleştirmeyi, sıralamayı, ilişki kurmayı, gruplamayı, eksik tamamlamayı ve karşılaştırmayı sağlayan kart oyunlarına yer verilebilir.

Resim 2.20: Domino

- Kâğıt oyunları
- Domino
- Satranç

- Tombala
- Zekâ geliştiren diğer oyunlar

Resim 2.21: Kavram geliştirici oyuncaklar

2.3. Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlik planlama

Etkinlik-9: “Plastik Çivi”

Amaç: Motor becerilerinden küçük kas becerilerini uygulayabilme (plastik çivileri takabilme).

Araç gereç: Plastik çivi seti

Uygulama: “3 dakika içinde 10 çivi takar” hedefine ulaşmak için etkinlik planlanır. Öncelikle belirlenen hedefe ulaşılması için bu çocuğun çivi tutma, çivi takma gibi hedefleri gerçekleştirmiş olması gerekir. Çocuğun önüne çivi seti konur. “Bak bakalım nedir?” denerek çocuğun incelemesi için bir süre tanınır. Şimdi bunları 10 çivi koyarak takmaya çalışacağız. Çivileri tak yönergesi verilir. Bu çivi al tak. Çivi takamazsa ben takıyorum sen de tak (model olma) yönergesi verilir. Çocuk yine takamazsa, elinden tutup “çivileri al tak” (fiziksel yardım) yönergesi verilerek çiviler taktırılır. Aferin denerek baş okşanır (ödüllendirme). Yavaş yavaş yardımlar geri çekilerek bağımsız yapması sağlanır.

Resim 2.22: Plastik çivi seti ile etkinlik

Resim 2.23: Renk kavramı etkinliği

Etkinlik 10: Renk Kavramı

Amaç: Bilişsel becerileri kavrayabilme, akademik öncesi ve akademik becerileri algılama yeteneğini kavrayabilme.

Araç gereç: Ana renklerden oluşan nesne resimleri olan kartlar, nesnelər.

Her rengin öğretilmesi için 9 aşamalı sıra gerçekleştirilmelidir. Renk değiştirilerek diğer renkler de aynı aşama ile öğretilir.

Renk kavramı öğretiminde 9 aşama aşağıdaki gibidir:

- Aynı tür, aynı tip dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil), her renkten birer tane nesne arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.
- Aynı tür, aynı tip, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil), her renkten birer tane nesne resmi arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.
- Aynı tür, farklı tip dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) her birinden farklı renkte nesne arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.

- Aynı tür, farklı tip, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) her birinden birer tane nesne resmi arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.
- Karışık renkli nesnelere “Mavi olan bölümünü göster.” denildiğinde mavi olan bölümü gösterir.
- Farklı tür, farklı tip dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) her birinden farklı renkte nesne arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.
- Farklı tür, farklı tip, dört farklı renkte (kırmızı, sarı, mavi, yeşil) her birinden birer tane nesne resmi arasından “Mavi olanı göster.” denildiğinde mavi olanı gösterir.
- Karışık renkli nesnelere üzerinden “Mavi olan bölümünü göster.” denildiğinde mavi olan bölümü gösterir.
- Karışık renkli nesne resimlerinin “Mavi olan bölümünü göster.” denildiğinde mavi olan bölümü gösterir.

Açıklama: Programda yer alan amaç ve davranışların öğretimi için önce öğrencilerin performansı belirlenir. Bu belirlemede amaç ve davranışlarla ilgili olarak öğrencilere aşağıdaki tablodaki sorular yöneltilir. Öğrencinin vermiş olduğu doğru cevaplar “+”, yanlış cevaplar “-” işareti ile ifade edilir.

Etkinlik-11: “Hikâye Anlatma Etkinliği”

Amaç: Alıcı dil ve ifade edici dil yeteneğini uygulayabilme, dil yeteneğini kavrayabilme, konuşma becerisini uygulayabilme.

Araç gereç: Hikâye kitapları, hikâye kartı

Uygulama: Aşağıdaki hikâye anlatılarak çocukların performansları ve seviyesi ölçü aracı ile tespit edilir. Daha sonra yeni bir hikâye, hikâye kartı ile anlatılarak anlatılırken yine her sayfaya özgü sorular sorularak ve performans sonuçlarında başarısız oldukları üzerinde durularak, doğru cevap veren çocuklar model gösterilerek ve ödüllendirilerek anlatılır. Bir başka hikâye anlatılarak ve sorular sorularak değerlendirme yapılır.

EBRU’NUN KARDAN ADAMI

Bir kış günüydü. O gün kar yağıyordu. Ebru, neşe içinde pencereden yağın karı seyrediyordu. Arkadaşları bahçede kardan adam yapıyordu. Ebruda annesinden izin alarak bahçeye çıktı.

Ebru bahçeye çıkınca arkadaşları ona:

Hadi gel sen de bize katıl. Hep birlikte kocaman bir kardan adam yapalım, dediler.

-- Ebru:

Ben tek başıma kardan adam yapmak istiyorum, diyerek arkadaşlarına katılmadı.

Ebru’nun arkadaşları, birlikte havuçtan burnu olan kocaman bir kardan adam yaptılar.

Yoldan geçen herkes Ebru’nun arkadaşlarının kardan adamına bakarak “Ne güzel olmuş.” dediler. Ebru’nun kardan adamı çok küçük olduğu için onu kimse göremedi. Ebru çok üzülmüştü. Ebru o gün birlikte çalışmanın önemini anlamış oldu.

EBRU’NUN KARDAN ADAMI HİKÂYESİ ÖLÇÜ ARACI

Bildirimler	Ölçüt	Sorular
➤ Bu hikâyedeki olay ne zaman geçmektedir diye sorulduğunda “kış günü” geçtiğini söyler.	1/1	Bu hikâyedeki olaya ne zaman geçmektedir söyle.
➤ Bu hikâyedeki olay nerede geçmektedir diye sorulduğunda “bahçede” geçtiğini söyler	1/1	Bu hikâyedeki olay nerede geçmektedir söyle.
➤ Bu hikâyede kimler bulunmaktadır diye sorulduğunda ise Ebru ve arkadaşlarının bulunduğunu söyler.	1/1	Bu hikâyede kimler bulunuyor söyle
➤ ‘Ebru bahçeye çıkınca arkadaşları ona ne demiştir?’ diye sorulduğunda arkadaşlarının ona “hadi sende bize katıl, kardan adam yapalım dediğini söyler	1/1	Ebru bahçeye çıkınca arkadaşları ona ne dediler söyle.
➤ ‘Ebru arkadaşlarına ne demiştir’ diye sorulduğunda “ben tek başıma kardan adam yapmak istiyorum” dediğini söyler.	1/1	Ebru arkadaşlarına ne dedi söyle.
➤ ‘Ebru’nun arkadaşları nasıl bir kardan adam yapmıştır’ diye sorulduğunda “havuçtan burnu olan kocaman bir kardan adam yaptıklarını söyler.	1/1	Ebru’nun arkadaşları nasıl bir kardan adam yaptıklar söyle.

➤ ‘Yoldan geçen insanlar Ebru’nun kardan adamını neden görmediler’ diye sorulduğunda çok küçük olduğu için görmediklerini söyler.	1/1	Yoldan geçen insanların Ebru’nun kardan adamını neden görmediler söyle.
➤ ‘Bu hikâyenin sonunda Ebru neyi anladı?’ diye sorulduğunda ‘birlikte çalışmanın önemini’ anladığını söyler.	1/1	Bu hikâyenin sonunda Ebru neyi anladı? söyle

Etkinlik-12: “Giyinme etkinliği”

Amaç: Bağımsız ya da destekle giyinme becerilerini kazanabilme

Araç gereç: Bir adet tişört

Uygulama:

- Bedeninden büyük bir Tişört çocuğun kollarına giyecek şekilde giydirin ve çocuğa Tişört başından geçirmesini söyleyin. “Tişört giy” yönergesi verilir. Çocuğun elini tutarak ve Tişört ün yakasını kavrayarak başından giymesine destek sağlayın.
- Bedeninden büyük Tişörtün kollarını çocuğun dirseklerine kadar giydirin. “Tişörtü giy” yönergesi verilir. Çocuğu gerektiği gibi yönlendirin. Uygulamaya kısa kollu Tişörtle başlanmalı ve kademeli olarak uzun kollu Tişört e geçilmelidir.
- Bir masanın üzerine büyük beden Tişört ü düzgün olarak yerleştirin. Çocuğun yüzünün masaya dönük şekilde durmasını sağlayın ve kolunu Tişört ü sol kolundan, sağ kolunu Tişörtün sağ kolundan geçirmesi için destek sağlayın. Daha sonra başını Tişört ün boyun açıklığından geçirmesini ve Tişörtü aşağıya doğru çekmesini sağlayın. Çektiğinde ödüllendirin. Çocuğa ihtiyaç hissettiğinde destek sağlayın. Uygulamakta zorlandığı kısımları tekrarlayın.

Etkinlik-13: “Kaşık tutma etkinliği”

Amaç: Bireyin kendi gereksinimlerini kendi karşılayacak şekilde kaşığı bağımsız olarak tutması.

Araç gereç: Bir kaşık, iki tabak, mercimek

Uygulama: Bu becerinin aşamaları şöyledir.

- Kaşığı uygun şekilde tutar.
- Kaşığı içinde mercimek bulunan kâseye daldırır.
- Kaşığına mercimek doldurur.
- Kaşığı mercimekleri dökmeden boş olan kâseye götürür.
- Kaşıktaki mercimekleri boş kâseye boşaltır.

Çocuklara birisinin içinde mercimek olan diğeri boş iki adet kâse ve bir kaşık verilir. Öğretmen çocuklara “Şimdi kaşığıma mercimek dolduralım.” yönergesini verir. Çocuklar kaşıklarına mercimek doldurduktan sonra “Şimdi mercimek dolu kaşıklarımızı boş kâseye dökelim.”der. Aynı işlem çocuklar bütün mercimekleri boş kâseye dolduruncaya kadar sürdürülür. Öğretmen kaşığı uygun şekilde tutamayan çocuklara fiziksel yönlendirme ile yardımda bulunabilir, model olabilir.

UYGULAMA FAALİYETİ

Zihinsel engellilerin özelliklerine uygun etkinlikleri araştırınız. Bu özelliklere uygun etkinlik seçerek araç gereç hazırlayınız. Zihinsel engellilerin özelliklerinin ve etkinlik için yaptığınız araç gerecin fotoğraflarının yer aldığı ve içinde etkinliklerin bulunduğu bilgisayar ortamında sunuş hazırlayınız. Etkinliğinizin sonucunu rapor haline getirip arkadaşlarınızla paylaşınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlikleri inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlikleri dikkatli olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine göre uygulanacak etkinlikleri inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine göre uygulanacak etkinlikleri istekli ve dikkatli olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocuklara uygun etkinlikleri inceleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocuklara uygun etkinlikleri objektif olarak araştırınız.
➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine göre uygulanacak etkinliklerden birini belirleyiniz.	➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine göre uygulanacak etkinliklerden birini dikkatli ve titiz olarak belirtiniz.
➤ Etkinliğinizin amacını belirleyiniz.	➤ Etkinliğinizin amacını hangi gelişim özelliğini ölçtüğünüzü belirtiniz.
➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun araç gereçleri incelemek.	➤ Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun araç gereçleri istekli ve dikkatli olarak araştırınız.
➤ Belirlediğiniz etkinliğiniz için araç gerece karar veriniz.	➤ Belirlediğiniz etkinliğiniz için araç gerece dikkatli olarak karar veriniz.
➤ Belirlediğiniz etkinliğinize gerekli araç gereç yapınız.	➤ Belirlediğiniz etkinliğinize gerekli araç gereç yaratıcı, estetik, temiz ve düzenli olarak yapınız.
➤ Etkinliğinizi ve araç gerecinizi amacına uygunluğu açısından değerlendiriniz.	➤ Etkinliğinizi ve araç gerecinizi amacına uygunluğu açısından güvenilir ve objektif olarak değerlendiriniz.
➤ Etkinliğiniz için yaptığınız araç gerecin fotoğrafını çekiniz.	➤ İstekli, yaratıcı ve estetik olunuz
➤ Zihinsel engellilerin özelliklerinin ve etkinlik için yaptığınız araç gerecin fotoğraflarının yer aldığı ve içinde etkinliklerin bulunduğu bilgisayar	➤ Sunuşunuzu dikkatli, yaratıcı ve estetik olarak hazırlayınız

ortamında sunuş hazırlayınız.	
➤ Etkinliğinizin sonucunu rapor haline getirip arkadaşlarınızla paylaşınız.	➤ Raporunuzu hazırlarken istekli, dikkatli düzenli, temiz ve titiz olunuz. ➤ Arkadaşlarınıza istekli olarak anlatınız.
➤ Hazırladığınız araç gereci ve sunuşu diğer arkadaşlarınızın hazırladıklarıyla benzerlik ve farklılıkları karşılaştırarak tartışınız.	➤ Hazırladığınız araç gereci ve sunuşu diğer arkadaşlarınızın hazırladıklarıyla benzerlik ve farklılıkları objektif olarak karşılaştırınız.

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız becerileri Evet, kazanamadığınız becerileri Hayır kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1- Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun etkinlikleri incelediniz mi?		
2- Zihinsel engelli çocukların özelliklerine göre uygulanacak etkinlikleri incelediniz mi?		
3- Zihinsel engelli çocuklara uygun etkinlikleri incelediniz mi?		
4- Zihinsel engelli çocukların özelliklerine göre uygulanacak etkinliklerden birini belirlediniz mi?		
5- Etkinliğinizin amacını belirlediniz mi?		
6- Zihinsel engelli çocukların özelliklerine uygun araç gereçleri incelediniz mi?		
7- Belirlediğiniz etkinliğiniz için araç gerece karar verdiniz mi?		
8- Belirlediğiniz etkinliğinize gerekli araç gereç yaptınız mı?		
9- Etkinliğinizi ve araç gerecinizi amacına uygunluğu açısından değerlendirdiniz mi?		
10- Etkinliğiniz için yaptığınız araç gerecin fotoğrafını çektiniz mi?		
11- Zihinsel engellilerin özelliklerinin ve etkinlik için yaptığınız araç gerecin fotoğraflarının yer aldığı ve içinde etkinliklerin bulunduğu bilgisayar ortamında sunuş hazırladınız mı?		
12- Etkinliğinizin sonucunu rapor haline getirip arkadaşlarınızla paylaştınız mı?		
13- Hazırladığınız araç gereci ve sunuşu diğer arkadaşlarınızın hazırladıklarıyla benzerlik ve farklılıkları karşılaştırarak tartıştınız mı?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “Hayır” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “Evet” ise “Ölçme ve Değerlendirme”ye geçiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. () Yapararak ve görerek öğrenirler.
2. () Seçilen araç ve gereçlerin eğitim programındaki amaçlara ulaşmak için tutarlılık göstermesi gerekmektedir.
3. () Zihinsel engelli çocuğun her başarılı işi görülmeli ve takdir edilmelidir. Bu onu teşvik için tek dayanağımızdır.
4. () Zihinsel engelli çocuğun yaptığı etkinlikler iyileştikçe onu takip ve kontrol etmeyi azaltarak kendine güveni artırmak gerekir.
5. () Zihinsel engelli çocuklar iyi yapılmış etkinliklerde gurur duyarak, kişisel doygunluk hissederler. Bu çocuğun ruh sağlığı ve kendine güven ve saygı geliştirilmesi için çok önemlidir.
6. () Serbest zaman etkinliklerinde kullanılan gereçlerin pahalı ve kullanılması kolay olmalıdır.
7. () Önce kısa hikâyeler anlatılır, sonra hikâyeler anlatmaları istenir. Böylece çocuklarda dinleme alışkanlığı kazandırılarak, uzun hikâyeler dinleme ve anlatma aracılığı ile dil gelişimi sağlanabilir.

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

8. Aşağıdakilerden hangisi etkinlikleri seçerken ve uygularken dikkat edilecek özelliklerden biri **değildir**?
 - A. Çocuğun zayıf ve gelişmiş yönleri tespit edilmelidir.
 - B. Çocuğun bireysel olarak bütün yönleriyle tanınmalıdır.
 - C. Bütün ilişkilerde son derece dikkatli ve nazik olmayı gerektirir.
 - D. Herhangi bir konuda yapılan açıklamaların grup olarak yapılması gerekir.
9. Aşağıdakilerden hangisi çocuğa uygun bir araç-gereç seçerken dikkat edilecek noktalardan **değildir**?
 - A. Esnek olmalıdır.
 - B. Amaca uygun olmalıdır.
 - C. Temizliği ve bakımı kolay olmalıdır
 - D. Sağlam olmalıdır.

10. Aşağıdaki ifadelerden hangisi zihinsel engelli çocuklar için doğrudur?
- A. Çocuklarla günlük yaşam ve yaşantıları ile ilgili konularda konuşulmamalıdır.
 - B. Uzun ve ilginç hikâyeler anlatmak yararlı olur.
 - C. Dil ve dil kavramları geliştirmede kitaplar ve resimlerden yararlanmak gerekir.
 - D. Parmak oyunları, tekerlemeler, parmak oyunları ve bilmece çalışmaları erken olduğu için kullanılmaz.
11. Aşağıdaki ifadelerden hangisi zihinsel engelli çocuklar için doğrudur?
- A. Etkinlikler çocukta sadece devimsel koordinasyonun geliştirilmesini sağlar.
 - B. Bu çocuklara yaptırılması planlanan etkinliğin basit seviyelere bölünmesi gerekir.
 - C. Yapılacak etkinlik ve konunun seçimi her zaman öğretmen yapılmalıdır.
 - D. Çocuk beceriksizliğinden dolayı etkinliklerle ilgili yaşantılarından uzak tutulmalıdır.
12. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?
- A. Oyun etkinliklerinin süresi oldukça uzun olmalıdır.
 - B. Oyun etkinlikleri çocuklara palto, ceket, dar elbiseler giydirilerek oynanmalıdır.
 - C. Oyun etkinliklerinde tehlikeli ve zararlı olabilecek hareketler yaptırılmamalıdır.
 - D. Oyun etkinliklerinin daima müzik eşliğinde yapılması sağlanmalıdır.
13. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?
- A. Şarkı söylerken buna oyunlar, yürüyüşler ve tempo tutmalar eşlik etmelidir.
 - B. Müzik etkinliği her fırsatta, sadece canlandırmak amacıyla kullanılır.
 - C. Müzik etkinliğinde şarkı söylemeye bireysel olarak başlanmalıdır.
 - D. Müzik etkinliği çocuklara önce kurumsal bilgi verilmeli sonra şarkı söylemeye geçilmelidir.
14. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?
- A. Müzik etkinliğine, müzik aletlerinin eşlik etmemelidir.
 - B. Çocuğa müzik etkinliğinde uygun şekilde sadece dinlenmesi sağlanmalıdır.
 - C. Sınıf koroları kurulması güç olduğu için kurulmamalıdır.
 - D. Çocuğun kendi başına şarkı söylemesi geliştirilmelidir.
15. Drama çalışması için aşağıdakilerden hangisi **söylenemez**?
- A. Bu çocukların taklit yeteneğinin iyi olması nedeniyle drama ya yer verilir.
 - B. Model olma, ipucu verme, sözel ve fiziksel destek sağlama gibi eğitim metotları kullanılmaz.
 - C. Görsel ve işitsel algıyı geliştirici uyarıcılar bulunmaktadır.
 - D. Tartışmadaki sorulara doğru cevap vermesi engelli çocuğun kendine güveni duymasını sağlar

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. () Hafif derecede zihinsel engelli çocukların eğitim programlarında öz bakım, dil ve hareket becerilerine daha fazla önem verilmektedir.
2. () Ülkemizde 6 yaşından küçük problemi olduğu düşünülen çocuklar için uygulanan değerlendirme aracı ise Ankara Gelişim Tarama Envanteridir. 6-16 yaş grubu çocuklar ve ergenler için ülkemizde kullanılan Weschler Çocuklar İçin Zeka Testidir.
3. () Çocuğun bireysel olarak bütün yönleriyle tanınması eğitimin ilk dayanağıdır.
4. () Açıklamalar sözel düzeyde değil, somut olarak, gösterilerek, yapılarak öğretilmelidir.
5. () Herhangi bir konuda yapılan açıklamaların bireysel olarak yapılması gerekir.

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

6. Araç gereçler göze hoş görünmeli, araştırma ve sağlamalıdır.
7. Bu çocuklara mümkün olduğu kadar somut ve eğitim ve öğretim yöntemi uygulamak gerekir.
8. Çocuğun gelişim düzeyine göre araç ve gereçler basitten , doğru giden bir sıra ile verilmelidir.
9. Çocuğun gelişim düzeyine göre araç ve gereçler bilinenden doğru giden bir sıra ile verilmelidir.
10. Kitaplar çocuğumuza çevresiyle öğretmede kullandığımız önemli kaynaklardan biridir.

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

11. Bireyin sahip olduğu beden, sosyal yetenek ve fonksiyonlarının bütünleşerek oluşturduğu çok yönlü öğrenme, öğrenilenlerden yararlanma, uyum sağlama ve yeni çözüm yolları bulabilme yeteneği olarak tanımlanan terim aşağıdakilerden hangisidir?
A) Bilişsel gelişim
B) Zeka
C) Biliş
D) Zihinsel engel
12. Aşağıdakilerden **hangisi zekânın özelliklerinden değildir?**
A) Zihinsel yapı ile çevre arasında devamlı olarak gelişen, yenilenen dinamik bir dengeyi sağlar.
B) Zekâ, biyolojik uyumun özel bir hali olduğu için bireyin çevresi ile etkileşim kurmasını sağlar.
C) Sözcükler, sayılar gibi sembollerle düşünmede, bilimsel ilkeleri kavramayı sağlar.
D) Zekâ yaşayan ve eylemlerde bulunan zihinsel işlemler sistemidir.
13. Ağır derecede zihinsel engelli çocukların özelliği aşağıdakilerden hangisidir?
E) Bu gruptaki çocuklar normal okulların özel sınıflarında eğitim görmektedirler.
F) Çocuğa sağlanan destek hizmetleri ile normal sınıflarda eğitim görmektedir.
G) Okulda hızlı öğrendikleri için pek çoğu ağır derece zihinsel engelli sınıflandırmasındadırlar.
H) Bu çocukların nerdeyse tamamı doğumda ya da hemen sonrasında farkına varılırlar.
14. “Bu çocuklar okuma, yazma, matematik gibi temel akademik becerileri öğrenebilir. Temel akademik becerilerin yanı sıra özbakım becerileri de öğrenebilirler, yetişkinlik çağına geldiklerinde tamamen ya da kısmen geçimlerini sağlayabilecek bir iş becerisi kazanabilirler.” Yukarıda tanımı verilen engelli türü aşağıdakilerden hangisidir?
A) Eğitilebilir zihinsel engelliler
B) Ağır derecede zihinsel engelliler
C) İleri derecede ağır zihinsel engelliler
D) Öğretilebilir zihinsel engelliler

15. Down Sendromu aşağıdaki hangi nedenlerde bağlı olarak oluşmaktadır?
A) Gebelik bozuklukları
B) Kromozom anormallikleri
C) Kaba beyin hastalıkları
D) Doğum öncesi bilinmeyen nedenler
16. Aşağıdakilerden hangisi zihinsel engelli çocukların motor gelişim özelliklerindedir?
A) Nezaket ve görgü kurallarına uymada güçlük çekerler.
B) Duygu ve düşüncelerini kelimelerle ve kısa cümlelerle belirtirler.
C) Mesleki alanlarda iyi eğitilebilirler.
D) İlgi süreleri kısa olup, yakın zaman olan olaylara ilgi duyarlar.
17. Aşağıdaki gruplardan hangisinin eğitimi özel sınıf okul ve korumalı işyerlerinde sağlanmaktadır?
A) Hafif derecede zihinsel engelliler
B) Ağır derecede zihinsel engelliler
C) Orta derecede zihinsel engelliler
D) Çok ağır derecede zihinsel engelliler
18. Aşağıdakilerden hangisi önleme için söylenilebilir?
A) Zihinsel yetersizlik ne kadar erken belirlenirse, eğitime o denli erken başlanması önemlidir.
B) Bebeğin aşıları ve sağlık durumu sürekli izlenmelidir.
C) Zihinsel engellilik faktörlerin bilinmesi ile tedavi edilebilir hastalıkların tedavisi çocuğun gelişimini hızlandırır.
D) Kalıtımla ilişkili durumlarda tekrar önlenir.
19. Aşağıdaki ifadelerden hangisi zihinsel engelli çocuklar için yanlıştır?
A) Oyun etkinlikleri bireysel olarak yaptırılmalıdır.
B) Oyun etkinlikleri çocukların yetenek ve olgunluk seviyelerine göre düzenlenmelidir.
C) Oyun etkinlikleri açık ve temiz havada yaptırılmalıdır.
D) Oyun etkinlikleri ilginç ve basit oyunlar şeklinde başlatılmalı ve gittikçe daha güçleştirilmelidir.

20. Çocuk kendi başına güzel şarkı söylese aşağıdakilerden hangisi gelişmez?

- A) Kendine güveni ve saygısı artar.
- B) Kendini kontrol eder.
- C) Ses organlarını uygun şekilde kullanır.
- D) İşbirliği yapmayı öğrenir.

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “**Hayır**” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “**Evet**” ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ-1'İN CEVAP ANAHTARI

Doğru/Yanlış	
1	Doğru
2	Doğru
3	Yanlış
4	Doğru
5	Doğru

Boşluk Doldurma	
6	zihinsel engelli
7	normal ve özel
8	pekiştirme
9	özel sınıf, okul
10	zihinsel gelişim

Çoktan Seçmeli	
11	C
12	B
13	D
14	B
15	A
16	B
17	D
18	C
19	C
20	A

KAYNAKÇA

ÖĞRENME FAALİYETİ-2'NİN CEVAP ANAHTARI

Doğru Yanlış	
1	Doğru
2	Doğru
3	Doğru
4	Doğru
5	Doğru
6	Yanlış
7	Doğru

Çoktan Seçmeli	
8	D
9	A
10	C
11	B
12	C
13	A
14	D
15	A

MODÜL DEĞERLENDİRMENİN CEVAP ANAHTARI

Doğru/Yanlış	
1	Yanlış
2	Doğru
3	Doğru
4	Doğru
5	Doğru

Boşluk Doldurma	
6	keşfetmelerini
7	uygulamalı
8	karmaşığa
9	bilinmeyene
10	iletişim kurmayı

Çoktan Seçmeli	
11	B
12	C
13	D
14	A
15	B
16	D
17	C
18	B
19	A
20	D

- ARAL Neriman, Gülen BARAN, Serap ÇİMEN, Şenay BULUT, **Çocuk Gelişimi**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul. 2001.
- ARTAN İsmihan, Pınar San BAYHAN, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. 2005.
- ATAMAN Ayşegül **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara,2011.
- AVCI Neslihan, Özlem ERSOY, **Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri Özel Eğitim**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul, Ekim, 2000.
- DARICA Nilüfer, **Etkinlik Dünyası**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. 2004.
- DARICA Nilüfer, **Yaratıcı Etkinlikler**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. 2004.
- BAYKOÇ Necate, **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş**, Eğiten Kitap Yayınları, 2011.
- BAYKOÇ Necate, **Özel Eğitim**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2010.
- CAVKAYTAR Atilla, İbrahim DİKEN, **Özel Eğitime Giriş**, Kök Yayınevi, Ankara, 2011.
- AKÇAMETE Gönül, **Özel Gereksinimi Olan Küçük Çocuklar**, Nobel Yayıncılık, Ekim, 2011.
- AKÇAMETE Gönül, **Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim**, Kök Yayıncılık, Ankara, 2011.
- DİKEN İbrahim, **Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim**, Pegem Akademi, Ankara, 2008.
- AÇIKGÖZ ÜN Kamile, **Aktif Öğrenme**, Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir, Mart, 2005.
- AÇIKGÖZ ÜN Kamile, **Etkili Öğrenme ve Öğretme**, Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir, Mart, 2005.

- ARAL Neriman, Gülen BARAN, Serap ÇİMEN, Şenay BULUT, **Çocuk Gelişimi**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul. 2001.
- ARAL Neriman, Gülen BARAN, Şenay PEDÜK, Serap ERDOĞAN, **Eğitimde Drama**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul, Ekim, 2003.
- ARTAN İsmihan, Pınar San BAYHAN, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. 2005.
- ATAMAN Ayşegül **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, Eylül, 2011.
- AVCI Neslihan, ERSOY Özlem, **Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri Özel Eğitim**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul, Ekim, 2000.
- BAŞAL Handan Asude, **Okul öncesi Eğitiminin İlke ve Yöntemleri** Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. 2005.
- BÖKESoy Işık, **Frajil X Sendromu**, Düşünsel ve Zihinsel Özürlüler Federasyonu, Sayı 11, Eylül, 2004.
- CİRHİNLİOĞLU Fatma Gül, **Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi**, Nobel Yayıncılık, Ankara. 2001.
- ÇAĞLAR Doğan, **Geri Zekâlı Çocuklar Ve Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.1979.
- Down Sendromu, **Düşünsel**, Zihinsel Özürlüler Federasyonu, Sayı 12, Mart, 2005.
- GÖNEN Mübeccel, Semra ŞAHİN, Arzu İPEK, Ebru TANJU, Serap CELEP Aydan, **Özürlü Çocuklarda Özel gereksinimli Çocuklar için yaratıcı Drama Eğitimi Drama Etkinlikleri Programları**, Epsilon Yayıncılık Ankara. 1998.
- KENDİRCİ Mustafa, **Akraba Evliliği ve Metabolik Hastalıklar**, Düşünsel, Zihinsel Özürlüler Federasyonu, Sayı 11, Eylül, 2004.
- Metin Nilgün, **Eğitimde Aile Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Dersi Ders Notları**, Ankara, Kasım, 2002.
- Milli Eğitim Bakanlığı, **Eğitim Uygulama Okulu Eğitim Program Kitabı**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara. 2002.

- Milli Eğitim Bakanlığı, **Özel Eğitim Kurumları Eğitilebilir Zihinsel Engelliler Bireysel ve Grup Eğitimi Çerçeve Programı**, 02.04.2003 tarihli 2969 sayılı Talim Terbiye Kurulu Kararı, 56023 sayılı makam onayı. 2003.
- Milli Eğitim Bakanlığı, **Özel eğitim Hizmetleri Yönetmeliği**
- ÖZMEN GÜZEL Rüya, **Okuduğunu Anlama Seti Öğretmen Seti**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul, Mayıs, 2000.
- ÖZMEN GÜZEL Rüya, **Paylaşmayı İşbirliğini Ve Yardım Etmeyi Seviyorum**, Ya-pa Yayıncılık, İstanbul, Mayıs, 2000.
- ÖZSOY Yahya, Mehmet ÖZYÜREK, Süleyman ERİPEK, **Özel Eğitime Giriş**, Karatepe Yayınları, Ankara, Temmuz, 1989.
- OKTAY Ayla, Özgü Polat UNUTKAN, **Okul öncesi Eğitimde Güncel Konular**, Morpa Yayınları, İstanbul. 2005.
- Pieterse Maria ve Treloar Robin, Cairns Sue, Tekin Elif (Uyarlayan), **Gelişimsel Geriliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı**, Küçük Kas Becerileri Küçük Adımlar Yayınları, İstanbul. 2001.
- Pieterse Maria ve Treloar Robin, Cairns Sue, Kırcaali-İftar Gönül(Uyarlayan), **Gelişim Becerileri Envanteri**, Küçük Kas Becerileri Küçük Adımlar Yayınları İstanbul. 2001.
- SEL Funda, **Beden Eğitimi Ders Notları**, Ankara, 2006.
- VICKI M. Johnson, ROBERTA A. Werner, GÜVEN Nergis (Çeviri Düzenleme), **Zihinsel Özürlü Bebeklerin Ve Çocukların Eğitimi**, Ankara.1994.
- YELİN Güray Efe, **Özel Eğitim Ders Notları**, Ankara. 2005.
- YILMAZ Hasan, **Öğretmenim Lütfen Bu Kitabı Okur musun!.. Çizgi Kitabevi Yayınları**, Kasım, 2004.
- GÜVEN Nergis, Nilgün METİN, Pınar BAYHAN, İsmihan Artan, **Zihinsel Engelli Çocuklar ve Gençler İçin Program Amaçları**, Ankara, 1999.
- AKÇAMETE Gönül, **Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim**, Ankara. 2009.
- DİKEN İbrahim, **Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim**, Ekim, 2008.